శ్రీ ర స్తు.

అద్వితీయ వైద్య విద్యా విశారదులు

ఆంధ్ర భాషాభిమానులు

సచ్ఛాస్త్ర స్తోత్ర సత్త్రములును

శ్రీమద్ద్వైత మార్గ ప్రతిష్ఠాపనాచార్యోత్తమ వేదాంత ప్రవర్తకులు

నగు

శ్రీమాన్

అంగర వేంకటాచార్యులు

అయ్యవార్లం గారికి

గౌరవ పూర్వకముగ

నీ గ్రంథము

సంకితము చేయుచున్నాడను.

ఇట్లు,

గ్రంథకర్త.

కలాభివర్ధనీ గ్రంథమాల. ౮.

పాణిగృహీతా శ్రవణానంద శృంఖలు.

ఇది

శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రి ప్రణీ.

మొదటి కూర్పు.

రాయవరము.

కవితిలక ముద్రాక్షరశాల యందు నల్లమిల్లి సత్తిరెడ్డి గారిచే ముద్రింపఁబడి గ్రంథకర్త గారిచే బ్రకటింపఁబడెను.

౧౯౧౩.

౮] [వెల రు ౦-[illegible]-౦ లు

పీఠిక.

జ్ఞానాభివృద్ధికి విమర్శనము లత్యావసరములు. విమర్శ గ్రంథము లనేకము లున్నయపుడే భాషాభివృద్ధి యైనదని చెప్ప నొప్పును. ప్రసంగము వచ్చినపుడు మాత్రమే దోషాగోచరములను దెలుపు దేశికుని కంటె విమర్శ గ్రంథములు విద్యార్థుల కధిక జ్ఞాన ప్రదములగును.

నేను పీఠికా పురమున రామకృష్ణుల తోడ విద్య నభ్యసించునపుడు సహపాఠిలో నీ పాణిగృహీతా శ్రవణానందముల ప్రసక్తి రాఁ దుదవఱకుఁ జదివి యన్నివిధముల భ్రష్టములై యుండుటచే వానిపై నే నీ విమర్శ గ్రంథమును ౬-౯-౧౯౧౧ తేదీ రాత్రి ౮ గంటలకు వ్రాయనారంభించితి. కాని గ్రంథనామ విమర్శనఱకు మాత్రము వ్రాసి యప్పటికి నాపు చేసితిని. వ్రాసినంత వఱకు నొక్క ఒందరు వాస్తవ్యులకు వినిపింపఁ గలిగితి. ఇది యంతయుఁ బీఠా పురమున జరిగినది. పిదప నేను స్వగ్రామమునకు వచ్చి బహువిధ వ్యాపార ప్రవృత్తుఁడను గావలసి వచ్చుటచే ౪-౧౯౧౨ వ తేదీ రాత్రి ౯ గంటల వఱకు మఱలఁ బ్రారంభింప వీలు కాదయ్యె. తరువాత స్వల్పాటంకములు గలుగు చున్నను నమయ మైనప్పు డెల్ల శ్రద్ధ వహించి ౨౪-౬-౧౯౧౨ వ తేదీ రాత్రి ౧౧ గంటలకు ముగింపఁ గలిగితిని.

కాని యిది నేటి వఱకును బ్రకటింప వీలు పడదయ్యె. కొందఱు మిత్రులు బలవంత పెట్టుటచే నేటికి దైవానుగ్రహమున నీ గ్రంథమును బ్రకటింపఁ గలిగితిని.

తిరుపతి వేంకట కవుల జాబు.

ఈ గ్రంథము ప్రకటన పత్రికలను మేము కవితా పత్రికలోఁ బ్రచురము సేయించితిమి. ఆ పత్రికల నరసి వేంకట శాస్త్రి గారు మాకీ క్రింది జాబు వ్రాసినారు.

"తేది. 28-6-1913

ఆర్యా,

పిఠాపురమునుండి వచ్చు కవితా పత్రికలో నిమిత్తి వంపిన నోటీసులు చూచితిమి. తమరో యితరులో ప్రకటింపనున్న పాణిగృహీతా గ్రంథమునకు నీ క్రింది పేరు

లను మొదటి చందాదారులుగాఁ జేర్చికొని తయారైన వెంటనే వి. పి. చేయుదు దని నమ్ముచున్నారము.

ఇట్లు
తిరుపతి వెంకటేశ్వరులు.

తృణీకరణము.

ఇత్యాది జూలై నెలాఖరులోఁగాఁ బ్రకటింపఁబడును. ఇందు జ్ఞానలవదుర్విదగ్ధులు మా శ్రవణానంద, పాణిగృహీతల యందుఁ జూపెడి వెఱ్ఱి మొఱ్ఱి కుశంకలు సహేతుకముగాఁ దృణీకరింపఁ బడుచుండును. వెల ముందుగాని చెప్పఁజాలము. జూలైలోఁగా ఆర్డర్లు పంపువారికి సగము వెల మాత్రమే.

ఇట్లు
కవీంద్ర ఘటాపంచాననులు
తిరుపతి వెంకటేశ్వరులు
బందరు, లేక కాకినాడ.

పైని వ్రాసిన నోటీసును దమ ప్రెస్సునందే 500ల ప్రతులు సామాన్యమైన కాగితములమీదనే ముద్రించి దానికయిన వెలకు వి. పి. చేయ గోరితిమి. న్యాయమైన వెలకే ముద్రింతురని నమ్మెదము. ఇక్కడ తీరిక లేక వ్రాసికొన్నందుల కన్యథా తలఁపక తప్పక యీ పని సానుకూలము చేయ వేడెదము.

ఇట్లు
చెళ్లపిళ్ల వెంకట శాస్త్రి, శతావధాని.''

మా గ్రంథమును వారు చూచి యుండ లేదు. అయినను మా ప్రకటన పత్రికం గాంచి నంత మాత్రమున నెంత రోషావిష్టులైరో మీరు పరికింతురు గాక.

దీనికి మా గ్రంథమాలా వ్యవస్థాపకుఁ డిట్లు ప్రత్యుత్తర మిచ్చినాఁడు.

''5-8-1913.
రాయవరము.

అయ్యా!
మీరు వ్రాసిన జాబు 4-8-1913 తేదీ నందినది. మా గ్రంథమాలలోఁ బ్రకటింపఁ బడనున్న 'శృంఖలా' గ్రంథమున కింతకుఁ బూర్వమే పెక్కు దరఖాస్తులు వచ్చి యుండుటచే నాయా దరఖాస్తుదారులను క్రమముగా రిజష్టరు చేసికొని యున్నారము. కావున మీరు వ్రాసినప్రకారము మిమ్ములను మొదటి చందాదారులుగాఁ జేర్చుకొని, వెలయినది కాదని వ్రాయుటకు విచారించుచున్నాఁడను.

"శ్రీగా దరఖాస్తులో "భారతీ . తమరో యితరులోఁ బ్రకటింపనున్న 'శృంఖలా గ్రంథముకకు'' అని వ్రాయించినారు. శృంఖలను రచియించు వారెవ్వరో మీకుఁ దెలియక పోవచ్చును గాని ప్రకటించు వారు మేమో యితరులో తెలియనప్పుడు దరఖాస్తు మా పేర పెట్టుపంపితిరి? పలకూవారు "మా నేజరు, కలాభివర్ధని, రాయవరము, కోట రామచంద్రపురం పోష్టు, గోదావరి జిల్లా. (అని వ్రాయవలెను)" అని విస్పష్టముగ మా నోటీసు నందుండఁగా "వెట్టి ముత్తి శశంక" యెట్లు పొడమెను? మఱియు "నీ క్రింది పేరులను మొదటి చందాదారులుగాఁ జేర్చుకొని" అని వ్రాయించినారు. క్రింది పేరులను చందాదారులుగాఁ జేర్చుకొనవలయునా? క్రింది పేరుగలవారిని చందాదారులుగాఁ జేర్చుకొనవలయునా—? ఆ సంగతి వెంటనే తెలియఁజేయుదురుగాక! మీ స్వీకరణము నోటీసులకు గాను విశయమై మా యూరి 'భారతీతిలక' ముద్రాక్షరశాల వారి నడగఁగా "500 (అయిదు వందలు) నోటీసులకును రు 1-0-0 (ఒక రూపాయి) చార్జీ యగు ననియుఁ, పోష్టేజివారే భరింపవలయు ననియు, నాపేరున ముందుగా మాకొసఁగిన నోటీసుల ముద్రించి పంపుదు" మనియును చెప్పినారు. కావున నీ సంగతులు తెలియ వ్రాసితిని.

M. SATTIREDDY,
Manager, "Kalabhivardhani"

ఇందుఁ దిరుపతి వేంకట కవుల జాబు నందలి కొన్ని దోసములు మాత్ర ముదాహృతము లైనవి. మిగిలిన వానిఁ జదువరుల వినోదార్థముఁ బ్రదర్శించు చున్నాఁడను. అందు "తమరో యితరులోఁ బ్రకటింప నున్న" అని యున్నది. "ఇతరులో" అనుచో నరసున్న వేసినారు. అది యెట్లు వచ్చెనో? "ఇతరులో" యనుచో నుండుటకును "తమరో" యనుచో లేక పోవుటకును హేతువేమో? వారి స్వీకరణము ప్రకటనమున "ఇత్యాది జాబులై నెలాఖరులోఁగాఁ బ్రకటింపఁ బడును. ఇంక జ్ఞానలవదుర్విదగ్ధులు మా శ్రవణానంద, పాణిగృహీతల యందుఁ జూపెడి వెట్టి ముట్టి కుశంకలు నసేతుకముగాఁ గృణీకరింపఁ బడుచుండును" అని యున్నది ప్రకటింపఁబడు నన గ్రంథరూపమున నని యర్థము. స్వీకరింపఁబడుచుండు ననఁ బత్రికా రూపమున నని యర్థము. ఈ రెండింటి నెట్లు సంఘటింతురో? ఇవి ముఖ్య దోసములు.

తరువాత వా రిట్లు మఱలఁ బ్రత్యుత్తర మిచ్చిరి.

"బందరు తా॥ ప్రసన్న

అయ్యా! తమ ప్రత్యుత్తర మందినది. దానియందలి విశేషము ముందు ప్రకటింపఁబో

పుస్తకీకరణమునంతే విమర్శించిచూపఁగలము. నోటీసులను గూర్చి రు 1-0-0 ఇగు ఖర్చునటకు అంగీకారమె. వారు అట్లు, వి. పి చేయుచట్లువారితో నాకై రాము తెలుప కోడదను. తిరుగఁ దెబ్బ తమేమో అనివారము అనుమానించినట్లున్నారు. అట్లు జరుగ నేనుకొనుట యుక్తము కాదు. అట్లైన రు 1-0-0 రూపాయికి రు 10-0-0 పంపుచు నిచ్చుకొనుటకిందు మూలకముగా తెల్పుకొనుచున్నాను. చిత్తగింపుము. మేము మొదటి చందాదారులలో గాక నన్ను తుదిచందాదారులలో నేని రిజష్టరు చేసికొని 'శృంగఖుల' వి. పి. చేయఁగోరదము. తరువాత తమ చిత్తము, నోటీసులు జరూరు. జవాబను గ్రహింపఁ జేడదను† తోము తేదీ 20-3-1918.

ముద్రాక్షరశాలాధికారితోఁ జెప్పఁగా ఒకరూపాయి ముందిచ్చినఁ గాని ప్రచుర పత్రికల నచ్చు వేయింప" నని చెప్పెను. వారు రూకా పంప కుండుటచే మే మచ్చు వేయించి పంప లేక పోయితిమి. ఆ యుత్తరమునకు జవాబు వ్రాయవలసిన పని లేకని మానివేసితిమి. వ్రాసినఁ బరస్పర ప్రత్యుత్తర పరంపర కంతెమే యుండదని తలంచితిమి.

దోషములు లేని వారెవ్వరు నుండరు. నేను తిరుపతి వేంకట కవుల కవిత్వములోఁ దప్పులు పట్టినను నా కవిత్వములోఁ గూడఁ దప్పు లుండక పోవు.

విమర్శ యన గుణదోష ప్రకర్శనమే యైనను నా గ్రంథముల యందు గుణములు స్వల్పముగను దోషము లనంతముగ నుండుటచే నీ గ్రంథమున నా గ్రంథముల యందలి దోషములు మాత్రమే ప్రదర్శింపఁ బడినవి.

ఈ నా గ్రంథ మాంధ్ర విద్యార్థులకును గవీశ్వరులకును జాల నుపకారిగా యుండునని నా తలంపు. ఈ యూహ న్యాయమైనదై ఫలించినచో నప్పుడు నా శ్రమ తీరిన దగును. అప్పుడే నా యానంద సముద్ర ముచ్చలిత మగును.

౧-౫-౧౯౧౩.
పొలమూరు, గోదావరి జిల్లా.

ఇట్లు,
శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి.

---

† ఈ యుత్తరము నకలు నందు ... కేవు. శ్రీరా. జ్ఞానము - స్వల్ప దోషములా చాలనున్నవి.

విన్నపము.

మేమీ గ్రంథమాలను ౧౯౦౯ వ సంవత్సరమునఁ బ్రారంభించితిమి. ఇందుఁ బ్రథమ పుష్పముగా వెలువడిన గ్రంథము వారకాంత యను నాటకము. కొన్ని యనివార్య కారణములచే నేఁటి వఱకు మఱల గ్రంథములను బ్రకటింపఁ జాలకపోయితిమి. పరమేశ్వరుని యనుగ్రహము వలనఁ జిక్కులు తొలఁగి పోవుటచే నీ సంవత్సరమున రామదేవ విజయము, సాహసిక రాజ పుత్త్రము నను రెండు నాటకములను ద్వితీయ తృతీయ కుసుమములుగాఁ బ్రకటింపఁ గలిగితిమి. మా గ్రంథమాల చందాదారుల పద్ధతి నేర్పాటు గాఁబడినదికాదు. కాని చతుర్థ కుసుమ మగు నీ గ్రంథము నచ్చు వేయించు నపుడు కొందఱు మిత్రులు కోరుటచేఁ జందాదారుల పద్ధతికి మార్చితిమి. అట్లు మార్చుటలోఁ బంచమ కుసుమముగాఁ బ్రకటింపఁ దలఁచిన గుణమంజరి యను గ్రంథము చిన్న దగుటచే నద్దానిని సైత మీ గ్రంథ పరిమాణము నందే ముద్రింపించుటకును ముందుఁ బెద్ద గ్రంథములను బ్రకటింప నూహ గలుగుటచే రాయలు పరిమాణమునందుఁ బ్రకటించుటకును నేర్పాటు గావించికొంటిమి. డెమ్మీ పరిమాణపు గ్రంథములను దపాలా కూలి మేమే భరించి నూరు పుటల కొఱకాల వంతునను రాయలు పరిమాణపు గ్రంథములను దపాల కూలితోఁ జందాదారులకు నూరు పుటలకు నెనిమిది అణాల వంతునను నితరులకుఁ దపాలా కూలి గాక పదణాల చొప్పునను నొసఁగుదుము. ౨, ౩, ౪, ౫ గ్రంథములు మొత్తము మీఁదఁ దపాలా కూలి మేమే భరించి చందాదారులకు రూపాయకే యిచ్చెదము. ప్రవేశ రుసుము ౦-౪-౦. ఇంకను మా గ్రంథమాలా నియమముల నెఱుంగఁ గోరువారీ గ్రంథాంతమునఁ గల మా ప్రకటనమును జూచుకొనవలెను. కొలఁది దినములలో మిథునానురాగ మను నవలను బ్రకటింతుము. ఇంగ్లండు దేశ చరిత్రమును భూగోళశాస్త్రమును వ్రాయించు చున్నారము.

కావున నాంధ్ర సోదరు లెల్లరు మాయందు దయయుంచి వివిధ విధముల ధన సహాయ మొసంగి మా ప్రయత్నమును గొనసాగింతు రని నమ్ముచున్నారము.

ఇట్లు,

ముల్లిడి సత్తిరెడ్డి,

వ్యవస్థాపకుడు.

తప్పొప్పుల పట్టిక.

పుట.	బంతి.	తప్పు.	ఒప్పు.
౧	౧౪	దృక్పథ నుండి	దృక్పథము నుండి
౮	౩	ర్తికులు	వర్తికులు
,,	౫	లాఘమే	లాఘవమే
౧౩	౩	విరహితలకు	విరహితులకు
౧౪	౨౦	నూరకొనక	నూరకుండక
౧౬	౬	నొక్కడ	నొక్కడ
౧౭	౧౬	వాతపుకత్తెల	వారుపుంగ త్తెల
౧౮ .	౧	వేంకటేశ్వర కవులు	వేంకటేశ్వర కవులు
,,	౮	వ్రాతను	వ్రాంతను
౨౬	౧౭	ఏకారణము	ఏక్కారణము
౩౨	౨౨	తాటి	తాటి
౩౩	౬	కాల మహిమమ్ము	కాల మహిమమ్ము
౩౫	౩	మును పెదన్నయమయ్యె	మును పెం దన్నయమయ్యె
౩౬	౨౩	వికార మేమిటి?	వికార మేమి?
౩౭	౧౦	మేనును	మేనునం
౪౫	౧౩	బూర్వాపర	బూర్వాపర
,,	౨౧	సమకూరు	సమకూర్తు
,,	౨౩		౧ అ ౧౦,౫ శ్రవ.
౪౬	౨	నేదేరును	నీదేరును
౪౬	౧౫	పీ రిట్లు	ఫీ రిట్ల

౪౯	౧౦	కమ్ములు	కమ్ములు
౫౮	౨౨	ఫెంపొంద	ఫెంపొందు
౭౩	౧౪	ప్రసంగమని	ప్రసంగ భంగ మని
౬౪	౫	వశస్థి	వశి స్థితి
,,	౯	యచ్చులల	యచ్చటులల
,,	౨౦	తుంపరు	తుంపురు
౭౫	౨	కేకూతంబై	కేకుంతంబై
౬౮	౪	యుబ్బు గుబ్బ	గబ్బి గుబ్బ
౭౧	౨౨	నష్టపుణ్యా	నష్టపుణ్యా
౭౩	౨	ప్రోవలె	(బోవలె
౮౭	౧౩	యుబ్బు గుబ్బ	గబ్బి గుబ్బ
౧౦౩	౧౬	విరుదాంశ	విరుద్ధాంశ
౧౦౬	౧౬	వేడుక కాఁడటంచు	వేడుక కాఁడఁటంచు
౧౧౮	౧౪	పలుకులకునై	పల్కులకునై
౧౨౦	౪	వలయునని	వలయునను
౧౨౧	౪	గించిన యుపమయినది	గింప వలసిన యుపమ యిది
౧౨౪	౨౪	పల్లొత్త	పల్లొత్త

ఇంక నిట్టి యక్షర స్ఖాలిత్యములు గొన్ని యున్నచో వానిని సవరించుకొనఁ జదువరులను ప్రార్థించుచున్నారము.

విషయ సూచిక.

శ్రీ ర స్తు.

పాణిగృహీతా శ్రవణానంద శృంఖల.

ఉ ప క్ర మ ణి క.

" విశ్వశ్రేయః కావ్యమ్ "

ఈ జగమ్మున నేవస్తువును చిరకాల మప్రతిహతమై యుండుట లేదు. నేఁడు సకలజన నేత్రాహ్లాదకరమై వెలుంగునది రేపో, మఱియొక నాఁడో యఖండమగు మహాకాల ప్రవాహమునం బడి కొట్టుకొని పోవు చున్నది. నిఖిల లోక యాత్రా సాక్షి భూతములును సౌరభ గౌరవ వంతములునై ప్రతి ప్రాతః కాలముల యందును మనకు మనో మోహనములగు సుకుమార కుసుమ జాలములు సాయంతనము బంధన శిథిలములై భూతల ప్రాప్తములై సంస్మరణీయ శోభావంతములై పోవుచున్నవి. భగవంతుండగు తేజో నిధియు నట్లే నిశా ముఖము దనుక సకల భువనముల నంధకారము వలనఁ బరిరక్షించి సాయంకాలమున నస్త శిఖరము నధిరోహించి మన దృక్పథ నుండి నిర్గమించు చున్నాఁడు. తమ తమ జీవిత కాలముల యందెందఱు శ్రీమంతులు ధీమంతులు ధీరులు శూరులు నుదారులు నుత్తములు నగు పురుషులీ విశాల భూమండలము నలంకరించి యుండలేదు! కాని వారిలోఁ గొందఱి కథలు సైతము మన శ్రవణ పథముల ననుగమించుట లేదు. అయిన నీ ప్రపంచమునఁ గాల ప్రవాహమునఁబడి పెక్కుల మన దృక్పథమునం బడకుండఁ గొట్టుకొని పోని వస్తు

వొక్కటియు లేదా? కలదు. సుఖమయ మగు శబ్ద ప్రపంచమునకు స్ర
ష్ట యగు కవిరాజు మీా మనః ఫలకములం జిత్రింపఁబడి యుండ లేదా?

ఎట్టి వస్తువున కైన వినాశ మున్నది గాని కవికి మాత్రము వినా
శము లేదు. కాల క్రమమున నభివృద్ధి నందు తేజః కాయముచే సుఖ
మయ మగు వాఙ్మయ ప్రపంచమున విజ్ఞాన చంద్రికలను వెదచల్లుచుఁ గ
ళా నిధి వలె నాతఁడు తేజరిల్లుచునే యుండును. జగ మంతయు నొక్క-
మ్మడి లయమందు మహా ప్రళయ కాలమునఁ గూడ నాతఁడు వినాశము
లేక వెలుంగు చుండును.

అయినఁ గవులని పేరు పెట్టుకొనిన వారెల్లను వినాశ రహితులు లే
నా యను ప్రశ్నమునకు మేము ప్రత్యుత్తర మీయవలసి యున్నది. కాని
యీ ప్రశ్నమునకుఁ బ్రత్యుత్తర మిచ్చుట కష్టము గాదు. కవులని పేరు పె
ట్టుకొనిన వారెల్లను వినాశ రహితులు కాఁజాలరు. నిఘంట్వాదికముల
సాహాయ్యములచేఁ గొన్ని శబ్దములను ఛందోబద్ధముగావించి కలు
కు వారెల్లనుఁ గవులే యయ్యెదరా?

అట్లయినఁ గవులన నెవ్వరు? ఇతరుల కంటె వారికిఁ గల విలక్షణ
ప్రజ్ఞ యేమి? వారికిఁ గల విలక్షణ ప్రజ్ఞ భావనా శక్తియును దన్మయీ
భవన యోగ్యతయును. భావనా శక్తి విషయ స్వరూప నిరూపణము గా
వించును. సామాన్య విషయమునఁ గూడ విశేషార్థమును వివరించును.
ఈశ్వర సృష్టికిఁ బ్రతి సృష్టిఁ గావించును. తన్మయీభవన యోగ్యత
యో; పాఠకులకుఁ దాదాత్మ్యమును గలిగించును. కావున నెవఁ డీ రెండు
శక్తులను గలిగి యుండునో యాతఁడే కవి యనిపించుకొనును. అంతియ
గాని మాటలను ఛందోబద్ధము గావింపఁగల శక్తి గలిగి నంత మాత్ర
మున నెవ్వఁడును కవి శబ్ద వాచ్యుఁడు కాఁడు. కవిత్వమునకు ఛందస్సు
తోఁ బని లేదు. ఛందము కేవలము శ్రవణేంద్రియ వినోదకము. కవిత్వ

ము మనో వికాసము గలిగింప వలసినది. అది ఛందో బద్ధము గూడ నైనచో మనస్సును శ్రుతి పుటమును గూడఁ గనియించును. ఈ విషయము నెఱుఁగని కొందఱ అజ్ఞానులు వచన కవిత్వమును నిరసింతురు. భావనా బలమ్మును దన్మయీభవన యోగ్యతయుఁ గలవారు గద్య పద్య విభేదమెన్నక చక్కఁగ విషయ స్వరూపమును వివరించి పాఠకులను దన్మయత్వము గలిగించి కీలు బొమ్మల వలె నాడించెదరు. అట్టి వారే కవులు. వారే యెల్లప్పుడు వినాశ రహితులై వెలుంగు వారు.

పాఠకు లెల్లరుఁ గవి చేతిలోని కీలు బొమ్మలని చెప్పి యుంటిమి. కవి యింతటి యమానుష ప్రజ్ఞా వంతుఁడగుటచే సౌశీల్యాది సద్గుణ గరిష్ఠుండై యుండ వలయును కాకున్న నాతని భావనలు దుర్నీతి దూషితములై లోకము నగాధమగు నాపత్సముద్రమున ముంచి వేయును.

అమానుష ప్రజ్ఞా శాలి యగు కవి సద్గుణ గరిష్ఠుండు కాకుండునా యని ప్రశ్నించుట కవకాశము లేదు. కవీంద్రుని యమానుష ప్రజ్ఞకును సుగుణ దుర్గుణములకును సంబంధ మెంత మాత్రము లేదు. ఆతని యమానుష ప్రజ్ఞ సంసత్క్రియాచరణముచే వృద్ధి క్షయముల నందు పుణ్యము వలె సుగుణ దుర్గుణ సంపర్కముచే వృద్ధి క్షయముల నందు నది గాదు. కాని పుణ్య పాపముల వలె నది లోకులకు సుఖ దుఃఖములను గట్టి కుడుపును.

కవి భావమే కావ్యము. అది యమానుష ప్రజ్ఞా సంజనితము. కావ్యము లోకమున కాదర్శము. అగుట వలననే తత్కర్త యగు కవి సౌశీల్యాది సద్గుణ గరిష్ఠుండై యుండ వలయు నంటిమి. కాకున్నఁ గావ్యము దుర్నీతి బోధకమై వెలయును. కావ్యము కాంతా సమ్మిత మగుటచే దానివలన ననేకు లపాయముల పాలయ్యెదరు. అట్టి కావ్యము తత్కర్తల వంటి వారికిఁ బ్రియమైనదే యైనను సత్పురుషులకుఁ జింతా ప్రదమగును.

కావున నట్టిది బహిష్కరణీయము. సంఘ క్షేమాభిలాషు లగు నాయకు ల కది యవశ్యాచరణీయ మగు విధి కృత్యము.

మన భాషలో నిష్పాటిట్టి గ్రంథము లెవ్వి యైన నున్నవా యను ప్రశ్నమునకు మన వారిలో ననేకులు "తారా శశాంక విజయ" మున్న దని ప్రత్యుత్తర మిత్తురు. కాని దాని కంటెను దుర్నీతి దాయకములై యాంధ్రుల కవమానమును నష్టమును గలిగించు నవి మఱియొక రెండు గ్రంథములు కలవు. అవి యాంగ్లేయ భాషా సంపర్కముచే నాగరికత వృద్ధి యగుచున్న యిక్కాలమునందే విరచితములైన వని చెప్పుటకుఁ జింత వాడము చున్నది. అవి రెండును దిరుపతి వేంకట కవుల పాణిగృహీతయు శ్రవణానందము ననునవి. కావున వీని యందెంత దుర్నీతి బోధయు న్నదో యొక్కింత మా యాంధ్ర సోదరులకు వివరించి చూపెదము.

గ్రంథ నామములు.

శా. భావం బెక్కడ లేక వృత్తనియమాపాయంబుఁ జింతింప కెం
దే వర్తించి పరార్థ వంచనలచే దీపించి మూర్ఖాళి సం
భావింపం గుకవి ప్రణీత కృతి సామాన్యాకృతిం బూని పై
పై వన్నె ల్పచరింప దానిఁ దిలకింపం బోరు ధీరోత్తముల్.

రామరాజ భూషణుఁడు.

పాణిగృహీతా శ్రవణానందముల యందలి దుర్నీతి బోధనమును వివరించి చూపెద మని యుపక్రమణికలో వ్రాసి యుంటిమి. కాని దుర్నీతిని జూపుటకు ముందు గ్రంథ నామములను గుఱించి యొకింత వ్రాయ వలసి యుండుటచే నీ రెండవ ప్రకరణమున దుర్నీతిని వివరింప మాని

లేదు. కాని యీ గ్రంథముల పేరులు సైతము చేతనైనంత వఱకు దుర్నీతిని బోధించుటకే పాటుపడు చుండుటచే నీ గ్రంథ నామ విమర్శనము వ్యర్థము గాదని తలంచు చున్నారము.

" నీవు కోతివని నీ మొగమే తెలుపు చున్న " దనునట్లీ గ్రంథముల నామూలాగ్రముగఁ బరిశీలింప నక్కఱ లేకుండఁగనే గ్రంథముల యందలి కథ లెట్టివో, నీతి బోధకములో దుర్నీతి ప్రచారకములో మున్నగు విషయములను గ్రంథ నామములే విస్పష్టము గావించు చున్నవి. ఇందలి యొక గ్రంథము పేరు

" పాణిగృహీత "

అనఁగా " లంజె " యని యర్థము। " పాణిగృహీతీ భార్యాయాం, పాణిగృహీతాన్యా " యని విఖ్యాత వైయాకరణ కేసరి యగు భట్టోజీ దీక్షితుఁడు వాక్రుచ్చెను. పాణిగృహీతి యన భార్యయుఁ బాణిగృహీత యన లంజెయు నని యీ సూత్రమున కర్థము. ఈ విషయమున భట్టోజీ దీక్షితుఁడు చెప్పెననిగూడ మన మననక్కఱ లేదు. పాణిగృహీతా శబ్దార్థమును గ్రంథకర్తలే విశదీకరించిరి.

ఉ. పాణిగృహీతి యందురు వివాహితయైన సతిన్, దనంతఁదాఁ
బాణిగ్రహించి యుంచుకొను బానిస తొత్తును శాబ్దికాగ్రణుల్
పాణిగృహీత యందు రొక వర్ణమునందునె కాక యెన్నియో
పాణిగృహీతికిన్ గలవు పాణిగృహీతకునున్ బ్రభేదముల్.

౧ ఆ. ౪౩ పాణిగృహీత.

పూర్వ మధ్యాధునిక కవులలో నెవ్వరు నిట్టి కర్ణ కఠోరమును జుగుప్సాకరమునగు పేరును దమ కావ్యకన్యకలకుఁ బెట్టుకొని యుండలేదు. ఈ నరస తిరుపతి వేంకటేశ్వరులే క్రొత్త మార్గమును బట్టి తమ కవితా కన్యను బాణిగృహీతను జేసినారు. వీరు క్రొత్త దారిని ద్రొక్కుటకంగీక

రింపని వారు. పూర్వ పంథను విడనాడి క్రొత్త మార్గము ననుసరించువారిని గూర్చి వీరిట్లు వ్రాసినారు.

ఉ. కైత యొకండు గాదిపుడు కాలము సర్వము మారె నర్థపుం
జాతురి హెచ్చె నల్పమగు సాహితితోఁ బెక పెద్ద పాత్రముల్
చూతురు తప్పు దిద్దుమగు శూరత చచ్చెఁ గవీంద్రులంగు నీ
మాతులు గట్టిపెట్టి కొనఁ బోలదె సత్కవులైన వారికిన్.

౧ ౭ ౮ పాణిగృహీత.

చెప్పినట్లు చేయుట కష్టము. అయినను క్రొత్త దారిఁ ద్రొక్కుటలో రవ్వంత మంచియుఁ జెడ్డయుఁ జూచుకొన నక్కఱలేదా? ఎట్టి నిక్కృష్టుఁడైనఁ దన కన్న కన్యకు లంజె యని పేరు పెట్టునా?

కాని వీరు తమ గ్రంథమునకీ పేరు పెట్టుటకుఁ గారణ మేమై యుండునో యొకింత యాలోచింతము. వీరు తమ యసామాన్య వ్యాకరణ వైదుష్యమును లోకమునకు వెల్లడి సేయఁ దలంచి ప్రౌఢముగ నుండునని “పాణిగృహీతాన్యా” యను సూత్రము ననుసరించి యీ పేరు పెట్టి యుందురా? అట్లని తలంచుటకు వీలులేదు. వ్యాకరణ శాస్త్రమునఁ జక్కని వైదుష్యముగల వారిట్టి యసభ్య నామమును బెట్టుటకు సాహసింపఁ జాలరు. అట్టివారు పెట్టెడి పేరు కర్ణరసాయనముగనే యుండును.

ఇయ్యది కృతిభర్త్ర వాంఛితమై యుండునా? తమ కీర్తిని భూలోకమున సుస్థిరముగ నిలిపి కొందమను కొండంత యాసతోఁ దమ పేర నంకితముగాఁ గృతిఁ జెప్పించుకొను వారిట్టి కోరికఁ గోరుదురని తలంచుట తగదు. ఆచరణ మెట్టిదైనను విజ్ఞానవంతులు గాని వారు కృతి వలనఁ గలుగు మహోపకారమును గుఱుతెఱుఁగఁజాలరు. అట్టి వారిది యసభ్యమని తెలిసి కొనఁ జాలకపోరు. కావున నీ దోషమును కృతి పతుల కంటఁ గట్టఁ జూచుట యన్యాయము.

అట్లుగాక యీగ్రంథమునందలి కథానాయిక లంజియై యగుటచే వీరీ పేరు పెట్టియుందురా? ఈ యూహగూడ సరియైనది గాదు. కథ లంజియగుఁ గావచ్చును గాని గ్రంథము లంజె కాఁగూడదు. అదియుఁగాక పరిణయము వర్ణింపఁబడిన గ్రంథమునకుఁ బెండ్లికూఁతురు వచ్చును గావున నా గ్రంథమునకుఁ బెండ్లికూఁతురని పేరు పెట్టవచ్చునా?

ఎన్ని విధములఁ జూచినను వీరీ గోత్రమునకీ పేరు పెట్టుటకుఁ దగినకారణములు కన్పట్టవు ఇట్టి పేరు పెట్టిన సరసముగ నుండునని సరస తిరుపతి వేంకట కవులకుఁ దోఁచుట యొండె, లేక యిది యసభ్యము జుగుప్సాకరమునని తెలియకపోవుట యొండె గావలయును. ఎట్లైనను నీ పేరు గ్రంథకర్తల భావనలు దర్శిత దూషితములని విస్పష్టముగఁ దెలుపుచు యశమ్మును కళంకితము సేయుచున్నది. వీరిట్టి వికారమునకు లోనుగాక కథా నాయిక జలజాక్షి యగుటచే నీ గ్రంథమునకు జలజాక్షి యని గాని యిందుదారుఁ డను వాని చరిత్రము వర్ణింపఁబడుటచే నుదార చరిత్రమని గాని పేరు పెట్టిన సమంజసముగ నుండియుండును. కాని వీరికిఁ బాణిగృహీత యను శబ్దమెటులఁ బ్రత్యక్షమై యుండుటచే నీ సరస తిరుపతి వేంకటేశ్వర కవులా పాణిగృహీతను గ్రహించిరి. అక్క-తన నింతటి కీడు మూఁడినది. ఇఁక రెండవ గ్రంథము పేరు

"శ్రవణానందము"

అట! అనఁ జెవుల కానందము. ఇది మొదటి గ్రంథ నామము వలెఁ గర్ణకఠోరముగను లజ్జాకరముగను లేక గ్రామ్యముగనే యున్నది. కాని యయోమయముగ నున్నది. చెవుల కానందమా? ఎవరి చెవులకు? అనామకులకుఁ గాఁబోలు!

కాని యిట్టి వికారపుఁ బేరును సనాతన నాధునాతన కవు లెవ్వరును దమ కావ్యముల కిడియుండలేదు, పూర్వపుఁ గవులలోఁ గవిజన రంజ

న మని యొక్కఁడును, కవి రాజ మనోరంజన మని యొక్కఁడును, రసిక జన మనోభిరామ మని మఱియొక్కఁడును, కవి కర్ణ రసాయన మని యింకొకఁడును, కవి చకోర చంద్రోదయ మని వేఱొకఁడును నిట్లు పలువురు బహు విధములఁ దమ ప్రబంధములకుఁ బేళ్లిడికొని యుండిరి.

మనకుఁ బూర్వ కవుల నుదాహరణముగఁ దీసికొన వలసిన యవసరము లేదు. రసికానంద మని వీరు మఱియొక గ్రంథమును గూడ వ్రాసి యున్నారు. శ్రవణానంద మనుపేరు బాగుగ లేదని తలంచియే వీ రాయానందమును రసికులకు నిర్దేశించి రయుందురు.

తప్పనియు బాగుగ లేదనియుఁ దెలిసిన నేమి లాభము? దిద్దుకొనుటకు వారు సాహసింప లేకపోయిరి. దిద్దుకొనినచోఁ గింకవీంద్ర ఘటా పంచానన విద్వత్కవి బాల కలానిధి బాల సరస్వతీ శతావధానులకు గ్రంథములకుఁ బేరు పెట్టుకొనుటయే చేతఁగాదని లోకు లాక్షేపింపరా? ఇప్పుడు మాత్రమా యోగము తప్పినదా? స్వర్గమునకుఁబోయినను సవతిపోరు తప్పలే దఁట!

వీరు స్వయముగ నీ పేరు సరసముగ లేదని యెఱింగియున్నను బరు లెవరైన నట్లనినచో నా పేరును సమర్థించుటకుఁ బ్రయత్నింతురు. వీరీ పేరును సమర్థించుట కిట్లు చెప్పవత్తురు. “ రసికానందము కేవలము రసికుల కానంద దాయకము. ఇది యట్టిదిగాదు. అన్ని కక్ష్యలవారికి నీ శ్రవణానంద మానందమిడును. ఆ హేతువుచేఁ గట్యానిర్దేశముఁ జేయుటకు వీలుగా లేదు ”

ఈ వాద మెంతవఱకు సహేతుకమో చర్చింతము. రసికానందము కేవల రసికుల కానందప్రదమైన నగుఁగాక. శ్రవణానందము మాత్ర మెల్ల తెగలవారికి నానందమిడఁజాలదు. ఇందు విటులను బ్రువ్వఁదిట్టిరి. ఇఁక విటుల కెట్లానంద మిడును? ఇందు శృంగార మెంత పచ్చిగా వర్ణిం

షః బడియున్నను దుదకు రసాభాసమైనది. అగుటచే నిది రసికులకును నానందము గలిగింపఁజాలదు. దుర్నీతి ప్రచారక మగుటచే నీతిమార్గ ప్రవర్తకులు దీని దెసకే చూడరు. ఇఁకనిది యేరికి శ్రవణానందప్రదము? సదసద్విచార దక్షత లేని వారానందించిన నానందింతురుగాక. ఆ కారణమున నీ గ్రంథమునకు లాఘవమే గలుగును గాని గౌరవము గలుగఁ జాలదు.

ఇఁక నొక విషయము. ఇందలి కథా నాయికయును లంజియయే. దీనికిఁ గూఁడ లంజె యని యేల పేరిడినారు కారో! స్వైరిణి పాంసుల మున్నగు కులటా పర్యాయ పదములకుఁ గొఱఁత లేదు.

ఇట్లెన్ని విధములఁ జూచినను గ్రంథ నామములు సమంజసములుగ లేవు. ఈ పుస్తకము లనేక విధముల భ్రష్టము లగుటయే మా విమర్శకుఁ గారణమైనది. మే మిప్పు డీ రెండు గ్రంథములను గలిపి విమర్శించు చుంటిమి. కావున నీ పేరుల నొక్క సమాసమునఁ గూర్ప వలసియున్నది. అట్లు గావించినఁ గథలు కలియకున్నను జక్కని పేరు మాత్రము నిష్పత్తి యగు చున్నది. కావున మే మిట్లు పేరు పెట్టితిమి.

"పాణిగృహీతా శ్రవణానందము"

అనఁగా 'లంజియల చెవుల కానందము' మా యీ గ్రంథము పాణిగృహీతా శ్రవణానందములకు విమర్శ గ్రంథ మగుటచేఁ

పాణిగృహీతా శ్రవణానంద శృంఖల

యను పేరున వ్యవహృత మగును.

దుర్నీతి.

భావనా బల సంపన్నుఁ డగు కవిరాజు మానవుని మానసమునకు

క్షణములో వికారమును గలిగింపఁ గలఁడు. ఈ యర్థమునే సంకుసాల నృసింహ కవి యిట్లు వ్రాక్రుచ్చినాఁడు.

గీ. యతి విటుఁడు గాక పోఁగూడ దస్మదీయ
కావ్య శృంగార వర్ణ నాకర్ణనమున
విటుఁడు యతి గాక పోరాదు వెస మదీయ
కావ్య వైరాగ్య వర్ణ నాకర్ణనమున.

కావునఁ గావ్యము నీతి దాయకమై యుండ వలెను. నీతి దాయకము గాక పోయినఁ గాక పోవచ్చును. కాని దుర్నీతి ప్రదము మాత్రము కాఁ గూడదు. అట్టి దాని వలన సంఘము వినాశమై పోవును.

కృతి భర్తలు పాణిగృహీతా శ్రవణానందములు శృంగార రస ప్రధానములై నీతి బోధకములుగ నుండ వలెనని శాసించిరి. కాని తిరుపతి వేంకట కవులు కృతి పతుల కోర్కెలు నెఱవేర్పఁ బ్రయత్నించినట్లెంత మాత్రమును తోఁపదు. కథా నాయకులకు వారకాంతలతోఁ బ్రసంగము గలుగుటచేఁ దన్మయత్వమును గాంచి వీరా వచ్చి శృంగార రస సముద్రమున మునిఁగి పోయి నీతిని మఱచి పోయిరి. ఆ శృంగారమైనను దుద కాభాసమై పోయినది.

పాణిగృహీత.

ఇందలి కథా నాయకుఁ డుదారుఁ డను సంపన్న బ్రాహ్మణుఁడు. ఈ యుదారునకు జలజాక్షి యను వారకాంతతోఁ బొత్తు గలిగించి యనేక కష్టములను గలిగించి తద్ద్వారా లోకమునకు నీతిని బోధింప వలెనని వీరి యూహ. కాని యీ యూహ కలలోని ముచ్చటయై పోయినది.

చ. అరసితిరే! యుదారు గతి, యక్కట! యెంతకు వచ్చె! ద్రవ్యమా?

సుకృతి యశంబు గంగఁ బడఁ జొక్కపు మేని పసం దడంగ దు
ర్భర మగు పాతకం బొకటి పైఁ బడె దుఃఖముతోడి పాటుపో।
దురితపు సంత వార సతితోఁ దగునే? తగు లాట మేటికిన్.

౭ అ ౧౩౭ పా.

అని తుద నొకఁడు రెండు పద్యములలో నుదాహరణ కనేక కష్టము లు వాటిల్లె నని చెప్పిరి. కాని వెంటనే,—

“ ఉ. దాని ప్రసక్తి యెల్ల దిగఁ ద్రావి స్వకీయ పురమ్ము జేరి యా
పైని స్వభార్య దాను నొక పాటి గృహస్థుల పోల్కి నుండి ర
జ్ఞాన మడెల్లఁ బోయె భవసాగర మెందు నసార మంచు లో
లో నటఁగెన్ మహితయ్యెడల గోలుఁడు గామియు దానఁ జేకుటన్.

క. ఆ పయి వేశ్య లనినఁ ద
ద్వ్యాపృతి గల వార లసిన నత్యధి కాసూ
యా పర వశుఁడై చూచు స్వ
లోపము లన్నియును దలఁచి లో లజ్జించున్.

చ. తన భయ మింత లేమిఁ యదాయకలా నల యగ్రహారముల్
గనుఁగొని వానిపై ఋణము గల్గుటకున్ మది రోసి వాసి సె
ల్లను వెనఁ దీర్చి తల్లి తన లక్షణముల్ గని సంతసింప నీ
తిని గనె నెల్ల భంగుల నుదీర్ణ యశం బనిశంబు గ్రమ్మఁగన్.

అని చెప్పుటచే నీతి బోధ కేర్పాటు గాఁబడిన “ అరసితిరే ” యను పద్యము ప్రతిహతమై పోయినది. అదియుఁ గాక, ౯౧ పుటల గ్రంథములో జడజాక్షి పొందుచే నుదాయఁ డానంద సముద్రమున నోలలాడె నని శక్తి యున్నంత వఱకుఁ జదువరులకుఁ గామోద్రేకము గల్గు నట్లు వర్ణించి వర్ణించి యెప్పుడో యొకటి రెండు నిస్సారములగు పద్యములచే నీతిని బోధింపఁ బ్రయత్నించుట హాస్యాస్పదము.

ఇది యిట్లుండ జలజాక్షి బ్రాహ్మణ జాతి ననేక విధముల నిందించి నిందించి—

" ఉ. కావున నేను నీ వికప కాలము నందలి విప్ర జాతిలోఁ
బావనురాలనై మెలఁగ వచ్చును సంశయ మేల? భార్యగా
నీవు పరిగ్రహించుటకు నీతులు జాతులు నాన కట్టకుఁ
గావలెఁ బార్వ మఁ, దిపుడు గైకొను వారెవ రాప్రచారముల్.

౪ ఆ ౧౨౨ పాణి.

అని సప్త ఋషారుఁడు దాని వాక్య చాతురి కలరి " నీ వని నట్లు బ్రాహ్మణ జాతిలో నిప్పు డనాచారము మెండైన " దని చెప్పుచు—

గీ. అరయఁగా లేక మీరు వెలయాండ్ర టంద్రు
గాని యా యర్థ మగి నేఁటి కాల మందు
ద్రవ్య మిడి పెండ్లి యాడిన ధన్యతముల
భార్యలకు నెల్లఁ జెల్లఁగా వచ్చుఁ గాదె?

౪ ఆ ౧౩౧ పాణి.

అని వారకాంతలను డబ్బిచ్చి పెండ్లి యాడిన వారి భార్యలతోఁ బోల్చినాఁడు. ఇంత కన్న దుర్నీతి యుండునా? ఈ గ్రంధమున దుర్నీతి యంతయు నీ సందర్భము నందే యున్నది.

వారకాంతలతో ధన మిచ్చి పెండ్లి యాడిన వారి సతులను బోల్చుటలో నీ సరస తిరుపతి వేంకటేశ్వరు లెంతమాత్రమును జంకి యుండలేదు. వీరి హృదయాంతరాళముల నెంత దుర్నీతి పాదుకొని యున్నదియు నీ యొక్క విషయమే విస్పష్టముగఁ దెలుపు చున్నది. వారకాంతలకును కన్యాశుల్క మిచ్చి పెండ్లి యాడిన వారి భార్యలకు నే విషయమున సామ్య మున్నదో యొకింత పరికింతము.

కన్యాశుల్క మిచ్చి పెండ్లి యాడిన వారి సతులు తమ్ముఁ దామే

విక్రయించు కొనిరా? అజ్ఞానాంధకారులును, ధనాశాపీడితులును మచ్ఛలు నగు తలిదండ్రులచే ముక్కుపచ్చలారని పసి ప్రాయమున నక్రమముగఁ బ్రజ్ఞావిరహితులకుఁ గట్టిపెట్టఁబడుచున్నారు. ప్రాయము వచ్చిన తరువాతఁ దమ భాగధేయమును నిందించుకొనుచు భర్తలతోఁ గూడి కాఁపురము సేయుచున్నారు. స్వయంవరమున భర్తలను వరించిన కాంతల వలెను బ్రాహ్మాద్యుత్తమ వివాహములు సేయఁబడిన కాంతల వలెను భర్తలకు స్వాధీనలై తమ తమ జీవితాంతముల వఱకు వారి పద సేవ సేయుచు గార్హస్థ్య ధర్మమును బరిపాలించుచున్నారు.

ఇఁక వారకాంతలో, ధనము కొఱకాశపడి సిగ్గులేక స్వయముగ నెట్టి వానికైనను దేహముల నమ్ముకొనుచున్నారు. వారు వీడను నియతి లేక ధనమిచ్చిన యెల్లరతోడను వ్యభిచరించుచున్నారు. ఎంతవఱకు ధనమిత్తురో యంతవఱకే విటులను జేరనిచ్చుచుఁ దరువాతఁ గాల్లకుక్కలఁ బోలు తమ తల్లులచేఁ గసరి కొట్టించి తఱిమించుచున్నారు. ధనమిచ్చినంత కాలమైనను మనసీయక కృత్రిమ ప్రేమానురాగములం జూపుచు విటుల మానసములను దగ్ధము చేసి వేయుచున్నారు. అన్ని విధముల రసికశేఖరుల మని విఱ్ఱవీఁగు విటుల జీవితములను విధ్వంసము సేసి వేయుచున్నారు.

ఇట్టి వారకాంతలకును ధనమిచ్చి పెండ్లియాడినవారి భార్యలకును నావంతైన సామ్యమున్నదా? మన సరస తిరుపతివేంకటకవులీయంతరువు నెఱుంగఁ జాలక పోయిరి. సదసత్తారతమ్య జ్ఞానము పైపైని గలదా!

ఇంక నీ గ్రంథమున విచ్చలవిడిగ దుర్నీతిని బోధించు ప్రసంగము లనేకములు గలవు. కాని గ్రంథవిస్తర భీతిచే వానిని విమర్శింపమాని కేవల మొక్కసంగతిఁ జెప్పెదము. పాణిగృహీతయా నీతులుబోధించునది!

శ్ర వ ణా నం ద ము.

పాణిగృహీత యింతగ నీతులు బోధించినది గదా? ఇఁక శ్రవణానంద మొకింత పరికింతము.

“ప్రతానా ముత్తమం వ్రతం” మ్మనునట్లు నీతి విషయమున నీ రెండు గ్రంథములు నొకదాని కొకటి తీసిపోక ప్రతిఘటించి పని సేయుచున్నవి. మన నరస తిరుపతి వేంకటేశ్వర కవులు పాణిగృహీతలో వారకాంత కన్యాశుల్కమిచ్చి పెండ్లి యాడిన వారి భార్య వంటిదని మాత్రమే చెప్పినారు. శ్రవణానందములో నేజాతి వానిని గూడిన నా జాతిది యగునని నిశ్శంకగ వాక్రుచ్చినారు. వెఱ్ఱి మధుసూదనుఁడు దానికిఁ బరిహారోక్తిఁ జెప్పఁజాలక పోయెను.

అంతటితోఁ గుదిర్చినారా? అనవరతము వారకాంతలకు దాసులై చరించిన కాళిదాసాది కవుల కేమి కష్టనష్టములు వాటిల్లెనని వేశ్యమాత యడుగఁగా నాచార్యుఁడు “వారికిని మాకును జాల యంతరమున్నది. వారు చేసిన మంచి పనులనే గాని చెడ్డ పనులను జేయరా” దని యొక యసందర్భపు సమాధానము నొసంగెను. వారకాంతా సంపర్కముచేఁ గాళిదాసాది కవులకుఁ గలిగిన కష్టనష్టముల నుదాహరింపఁ జాలక వారకాంతా సమాగమము చెడ్డపని యనినంత మాత్రమున నీతిని బోధించినట్లగునా? అయిన నింత గ్రంథమును వ్రాయ వలసిన యవసరమేమైనఁ గలదా? వారకాంతలతోఁ గూడఁ దగదని కరపత్రములను వ్రాసి పంచిపెట్టినఁ జాలదా?

అంతటితో నూరకొనక వేశ్యమాత “మీ వైష్ణవ కులజుఁ డొకఁడు మా వెలపడఁతి నుంచుకొన లేదా? అతనికి మీ వారందఱు బ్రహ్మరథము పట్టలేదా” యని యడుగ దానికి సమాధానమే లేదు.

పయిఁ బయి దాని చాతుర్యోక్తులకు సమాధానము నొసంగఁ జాలక యింటికిఁ బోయి మధుసూదనుఁడు వారకాంతల నంచుకొని వాఁడు చెడెనా లేదా వీఁడు చెడలేదా యని తనలోఁ దా నేనా వితర్కించు కొనెనే గాని వేశ్యమాత చేత నా యెత్తలేక పోయెను. ఇంటి కెంత వితర్కించు కొనినను వేశ్యమాత ప్రశ్నములను గణించి కాదు, "కొండమాచార్య పుత్రుఁడు చెడిపో లేదా" యనినఁ గాళిదాసుఁడు చెడిపోయెనా యను ప్రశ్నమునకుఁ బ్రత్యుత్తర మగునా? కానప్పుడు గ్రంధ విస్తర మొక్కటియే గాక యా వితర్కము వలన లాభమేమి? కాళిదాసాదులు చెడిపో లేదా యను ప్రశ్నమునకుఁ బ్రత్యుత్తరము చెప్ప లేనప్పుడు నీతి బోధన కుద్దేశింపఁ బడిన యీ గ్రంధమునఁ గాళిదాసాదుల ప్రసంగమునే యెత్తికొనఁ గూడదు. అయినను వీరప్పుడు వేశ్యమాతతోఁ దాదాత్మ్యము నందుటచే నిట్టి విషమ ప్రశ్నములను వేయఁ గల్గిరి. కాని తరువాత వెళ్ళి మధుసూదనునితోఁ దాదాత్మ్యము నంది "మరి మాయలమారి ముండ" యను వేశ్యమాతకుఁ బ్రత్యుత్తరము నీయలేక పోయిరి. తా మిది వఱలో మధుసూదనుని వర్ణించిన వర్ణనమును ధ్వంసము సేసిరి. అప్రతిహతములగు వేశ్యమాత ప్రశ్నములు దుర్నీతిని వ్యాపింప జేయు సామర్థ్యమును గలిగి యుండలేదా?

కథను ముగించు నప్పుడైనను వీరు నీతిని బోధింపఁ గలుగు నట్లు కథా రచనము గావింప లేకపోయిరి. బాలామణి మధుసూదనాచార్యునితోడనే గాక వేఱొక విటునితోఁ గూడఁ బోవుచున్న దని తెలిపి యాచార్యునకును బాలామణికిని వియోగము గలిగించి యతికియు నతని రెండు నీతులను జెప్పి కథను ముగించిరి. ఇచ్చటి సందర్భమును జూడ వీరు నాయికా నాయకులను విప్రలంభమును గలిగించి నేడ్పించుటలోఁ గథ ముగింపఁ దలంచి నట్లు తప్పక తోఁచును.

మధుసూదనుఁడు బాలామణిని విడుటకు బాలామణి వేఱొక విటునితోఁ జెప్పుట యెనను నా వెనుకఁ జేయు గాని వేఱొక కారణము లేదు. ఆ సందర్భము నిట్లు

" ఉ. అక్కమలాక్షి యాతఁడును నగ్గలమై తనరారు పేర్మి పెం
పెక్కఁగఁ గొంతకాలము యథేష్ట సుఖమ్ములఁ దేలుచుండఁగా
నొక్కఁడ నత్తలోదరియు నొక్క యయోగ్యతఁ జేసెఁ గంబళిన్
మెక్కుచు వెండ్రుకల్ విడక మేకొనుచోఁ గలవాన దేటికిన్.

అని సామాన్యముగ " బాలామణియొక యయోగ్యతఁ జేసె " నని చెప్పిరి గాని పాఠకుల కేవగలుగునట్లు వర్ణింప లేకపోయిరి.

వీరు పంచమాశ్వాసారంభమున వ్రాసిన " ధనమా పోవుట మానమా చెడుట " మున్నగు నకార ప్రాసగల పద్దెములును దానిఁగల నాలుగైదు పద్యములును నీతిని బోధింపఁ జాలునని యూహించిరి. కాని వీరి యూహ మజ్ఞాన విలసితము. ఈ గ్రంథమునఁ గల యాభాసమును దుర్లలితము నగు శృంగార రస వారిధిలో నా చెప్పని నీతు లడుగంట మునిఁగి పోయినవి. అదియుఁగాక

సీ. తలి చంద్రు లింటి పెత్తన మొకించుక లేఁటు
జయగ కుండెడి రీతిఁ జక్కఁ బెట్టి
ననుకూల మగు రీతిఁ దనకాంత తనకెంత
యును వస్త్ర వాసి నార్జనము సేయ
నతిభక్తిగల శిష్యు లెతు తెల్లవేళలఁ
దనుగొల్చి బుద్ధిమత్తను భజింప
లక్ష్మి సరస్వతుల్ దమ పరస్పర వైర
ముల వీడి తన గృహమ్మున వసింప
గీ. బాంధవ శ్రేణు లెల్ల సెబా సనంగ

సకల దిగ్దేశ రాజన్య సభల యందుఁ
దన యశమ్ము నిరంకుశత్వము వహింప
సుఖముగా నుండె నమ్మధుసూదనుండు.

అని మధుసూదనుఁడు శాలామణిని విడిచి పెట్టిన తరువాత సకల సంపత్సౌఖ్యములతోఁ దులతూఁగు చుండెనని చెప్పుటచేఁ దుది సీతులు సైతము ఝంఝామారుత విక్షేపముచే దూది పింజల వలె నెగిరి పోయినవి.

ఇంక సింము నీతి బోధయను పేరున దుర్నీతి బోధనము గావించు ప్రసంగము లనేకములు గలవు కాని చదువరులకు విసుగుఁ బుట్టించిన వారమగుదు మని గ్రంథ విస్తర భయముచే విరమింప నెంచి యొక్కసంగతిని మాత్రము చెప్ప చున్నారము.

భోగము వాం డ్రొక్కనితోఁ గాక ధన మిచ్చినచో వారు వీరనక యెల్లరి తోడను వ్యభిచరింతురు గావున వారకాంతలను గూడఁ గూడదని చెప్పుట నీతి బోధ యనిపించుకొనదు.

ధన మంతయు వమ్మయి పోవలెను సుఖ వ్యాధులచే శరీర మంతయుఁ జెడి పోవలెను ధన మీయక పోవుటచే నుంచి కొనిన వేశ్య మతియు నితర విటులతో వ్యభిచరింప వలెను. వేశ్యమాత ముందు వెనుకలరయక కసరు కొనవలెను. నిందింప వలెను. తిట్ట వలెను. ఇంటికి వచ్చినఁ దలుపు వేసి గెంట వలెను. అప్పుడు సరివారు చూచి నవ్వ వలెను. పంఘము వలన ననేక బాధలు సంభవింప వలెను. కుటుంబ కలహములు ప్రాప్తింప వలెను. తినఁ దిండియుఁ గట్ట గుడ్డయును లేకపోవలెను. ఎచ్చట కేగినను దిరస్కరింపఁ బడ వలెను. ఇంక నిట్టి కష్టము లనేకములు ప్రాప్తింప వలెను. ఇట్టి యిక్కట్టులు తటస్థించి నవ్వ డేడ్చుచు విటుఁడు సీతులు చెప్పినచోఁ జదువరుల మనస్సులు కరఁగును. ఎప్పుడైన విటునకు వారకాంతా సంయోగముచే రవంత సుఖము గలిగె నని వర్ణింప వలసిన ప్ర

సంగము వచ్చిన యెడలఁ జమనరుల కా విటుని ప్రవర్తనము నందును వానికిఁ గలిగిన సౌఖ్యము నెడలను బది రెట్లసహ్యము గలుగు నట్లు వర్ణింప వలెను.

అంతియ కాని నీతిని జెప్పవలసి వచ్చినప్పుడు మూకత్వమును వహించి శృంగార రసమును వర్ణింప వలసిన ప్రసంగము వచ్చినపుడు వెనుక ముందు లరయక సభ్యా సభ్య రచనా వివేకము లేక విచ్చల విడిగ మనసునఁ దోఁచినట్లు కలము పోయినట్లు కావ్యములను వ్రాయుట సుకవి లక్షణమా?

దుష్ప్రవర్తనములో దింపుట నిముసము. నీతిని గల్గించుట మాటలు గావు. కొలఁది మాటలతో వ్యభిచార వృత్తిలో దింపవచ్చును గాని వ్యభిచార వృత్తినుండి మఱలించుట చాలఁ గష్టము దుష్కార్యమునం దెవ్వరిఁ బ్రవేశ మగును గాని సత్కార్యమునఁ బ్రవేశము గలుగుట చాలఁ బ్రయాసము. కాని సరస తిరుపతి వేంకట కవులు మాత్రము నీతిని బోధించు టెంత యనుకొనిరి కాఁబోలు!

నిష్పక్షపాత బుద్ధితో నీ రెండు గ్రంథములను బఠించు వారికివి నీతి బోధకములుగఁ గాక వ్యభిచార వృత్తిలోఁ బ్రవేశ పెట్టుటకుఁ దారపుకత్తెల వలెఁ బని చేయుచున్నట్లు కాన్పింపక పోవు

అంకిత ప్రశంస.

పాణిగృహీత.

ఈ కల్పిత ప్రబంధము పుచ్చా సీతారామయ్యగారి కంకిత మీయఁబడినది. వేయు న్నూట పదియారుల కాశించి (శ్రీ) పోలవరము జమీందారు వారి

యాస్థాన విద్వాంసులగు నీ తిరుపతి వేంకటేశ్వర కవులు సీతారామయ్య గారి కంకితముగా నీకృతి రచించిరి.

ఒక భూపాలుని యాస్థాన కవులుగా నుండి వేఱొక సరసు నకుఁ దమ కృతి కన్య నొసంగు టేటి న్యాయమో మాకు బోధ పడుట లేదు. ఇచ్చిరిపో! కృతి కర్తల కోరిక లీడేరినవా? కృతి భర్త చెప్పిన బహుమానము చేయలేదు. ఈ బహుమానింపమిచే వీరు సీతారామయ్యగారి యెడల నెంతయు నగౌరవ భాజక మగు వ్రాఁతను వ్రాసిరి. ధనమున కాశించి తమ ప్రభుని మఱచి వేఱొక సరసునకుఁ గృతి నంకిత మీయ సాహసించిన వీరట్టి వ్రాఁతను వ్రాయుటలో నాశ్చర్య మేమి గలదు? కాని తమ తప్పిదమును సైతి మొకరిపై నారోపింపఁజూచుట కేవల మసంభావ్యము. "ఇట్టి వాని కంకితముగాఁ గృతిఁ జేయుట మా లోపమే" యని వీరు సీతారామయ్య గారికి లాఘవమును గలిగింపఁ జూచిరి గాని కేవల ధన సంపాదనమే జన్మ పరమావధిగాఁ గల యిట్టి వారిచేఁ గృతి నంద నభిలషించుట సీతారామయ్య గారి లోపమే యని లోకము నకుఁ దెలియక పోదు.

సీతారామయ్యగారు తమ వాగ్దత్త ప్రకారము వీరికి వేయి నూటపదార్లను బహుమతి సేయ కుండుటకుఁ గారణము లేకపోదు. వీరు గ్రహింప లేకపోయినఁ బోవచ్చును. పరేంగిత జ్ఞాన ధౌరేయత సామాన్యముగ నలవడు నదియా?

"మ. ఋతువుల్ పర్వతముల్ సముద్రములు నీరేజా కరమ్ముల్ శత
క్రతు ముఖ్యామర సంఘముల్ దలఁచుగాఁ గబ్బమ్ములం దెల్లెడన్
శ్రుతులందన్నచు నుంటఁజేసి యిఁక నేఁజోద్యమ్ముగా నాత్మనుం
గృతినిర్మింపఁగఁ గోరెదన్ నయమునన్ శృంగారమున్ మీఱఁగన్

చ. మనుజన కొద్దియో యొకతె మానిని యుండుట యొప్పునో? కలి

ద్యున కనకూలమైన విరిబోణిమయంచోక నేమిమో? యిటల
మనమున నెంచిచూడ నెటమంచి యిహమ్ము బరమ్ము వాయదో
వినవలె దీని కెంగయను పీలుగుగాధ రచింపుఁ డొప్పగన్.

౧ ఆ ౪౦, ౪౧. పాణి.

అని సీతారామయ్య గారు వీరిని కోరిరి. "అతని డెందమ్ము చందమ్ము గుఱుతెఱింగియు" నని వీరు వ్రాసిరి గాని సీతారామయ్య గారి యభిప్రాయమును మాత్ర మీడేర్ప లేకపోయిరి. ఇఁక వారి యభిప్రాయమును వీరెంత వఱకు గుఱుతెఱింగిరో చదువరులే యూహింతు రుగాక. పయింబయి వీరు కృతి నాథుని యాశయమునకుఁ గేవల విరుద్ధముగఁ దమ కృతి కన్యను పాణిగృహీతగ వెలయించిరి.

పాణిగృహీత కేవల బాహ్య వేషముచే లోకమును మోహార్ణవమున ముంచివేయును. ఇది ప్రకృతి ధర్మము. దీని కెందును వ్యతిరేకము ను గనము. కురూపిణికిఁ గూడ బాహ్య వేషముచే నొకింత యందము గలుగును. తిరుపతి వేంకట కవుల కృతి కన్య యగు పాణిగృహీత సహజముగఁ గురూపిణి. ఆపై వీరు తమ కృతికన్యకు బాహ్యవేషమైన మనోమోహనముగ వేయఁ జాలక పోయిరి. ఈ పాణిగృహీత కిట్టి యవస్థ తటస్థించుట కిది యొక హేతువు.

పాణిగృహీత సహజముగఁ గురూపిణి యెట్లైనదో యని చదువరులు సంశయింప వచ్చును. వీరి యితర ప్రబంధములతో దీనిని బోల్చి చూచిన నీ సందియము విడి పోఁగలదు. ప్రారంభమున ననేక పద్యములతోఁ గృతిపతి నాశీర్వదించు నలవాటు గల వీ రిం దొక్క పద్యము చేతనే సీతారామయ్యగారి నాశీర్వదించిరి. పయింబయి వారి వంశ వర్ణనము నతి క్లుప్తముగ సప్రగల్భముగ వచనముగఁ గావించిరి. ఆశ్వాసాంతములఁ గృతి పతి సంబోధనమును వర్జించి వైచిరి.

కథా సందర్భము నంగలి పద్యము లైనను భావ గాంభీర్య విహీనములై యున్నవి. ఈ హేతువులచేఁ సర్వాంగ సుందరి యగు కృతి కన్యను వాంఛించి యున్న సీతారామయ్యగారు విశ్వ తాకార యగు సరస తిరుపతి వేంకట కవుల పాణిగృహీత నడిసి గవేషగించి వలకని ముఖాము ఖగఁ జెప్ప నోడి కవులు ప రేంగిత జ్ఞాన ధురీణులై యుండు రని తలంచి "యిదిగోఁ జేసెద నదిగోఁ జేసె" నని తుదకు బహుమతి గావించుట మాని వైచిరి. కృతి కన్య నడిగి నప్పటి సీతారామయ్య గారి యింగితము నెఱుంగఁ జాలక పోవుటయే గాక యిద్యెడఁ గూడ గ్రహింపఁ జాలక వీరు వారిని గుఱించి యగౌరవపు వ్రాఁతలను వ్రాసిరి.

అగౌరవపు వ్రాఁతలను వ్రాసిన వ్రాయుదురు గాక. సందర్భము నైనఁ జూచుకొన నక్కఱ లేదా? "ఇదిగో నిచ్చెద నదిగో నిచ్చెద" నని బహుమాన మీయకయే కొంత కాలమునకు సీతారామయ్య గారు మృతి నందుటచేఁ తమ కృతి కన్య యగు పాణిగృహీతకు వైధవ్యము చేకూఱిన దఁట! అది కేవల వైధవ్యము గాదు. బాల్య వైధవ్యము! పాణిగృహీతకు వైధవ్యము సంభవించుటయు నా వైధవ్యము బాల్య వైధవ్య మగుటయుఁ బ్రపంచాతీత విషయములు! ఈ ప్రపంచాతీత విషయములను వీరు లోకమునకుఁ బ్రకటించిరి. ఇది "నూత్నపుం గృతి" నిర్మించు ఫక్కి!

వితంతూద్వాహ మంతగా నిషేధింపఁ బడు చుండని యీకాలమున వీరి కృతి కన్యకు వైధవ్య మనుభవింప వలసిన యవసరము లేక పోయినను నన్యథాకరించుటకు వీరి మన సొప్పినది కా దఁట! కాని సహగమనము చేయించుటకు మాత్రము బుద్ధి వొడమిన దఁట! ఇట్టి బుద్ధి వొడముటయే నిక్క మగు నెడల నది విపరీత బుద్ధి యనుటకు సందియ మక్కఱలేదు. ఏమన? వైధవ్య యోగమే లేని పాణిగృహీతకు వితంతూ

ద్వారా మన నేమి! సహగమున మన నేమి? ఇది వింత మాట. ఇట్టి వింత మాటలచే వీరు తమ తప్పిదమును గప్పిపుచ్చి లోకంతయు సీతారామయ్య గారిదే యని లోకమును బ్రతారణము గావింపఁ దలఁచిరి. కాని వంచనము జయింప నేరదని వీ రెఱుంగరు.

నవీన నాగరికత కనుగుణముగ సర్వాంగ సుందరి యగు కృతి కన్యను గావించి యట్టిద చేకూరు నని కొండంత యాసతో నెదురు చూచు చుండ వాంఛా భగ్నముగ నట్టి వికృతాకార యగు పాణిగృహీత చేర వచ్చి నప్పుడు తిరస్కరించుటలో సీతారామయ్య గారి లోటేమైన నున్నదియు లేదియు లోకమే నిర్ణయించును గాక. నరస తిరుపతి వేంకటేశ్వరుల వ్రాత యందలి సారస్యమును గూడ లోకమే పరికించునుగాక.

అసందర్భములు.

పాణిగృహీతా శ్రవణానందములు రెండు నసందర్భములతో నిండి యున్నవి. ఈరెండు గ్రంథములే గాదు. వీరి కవిత్వమే యసందర్భములతో నిండి యుండును. మా చదువరులు చక్కఁగఁ బరిశీలింతురు గాక.

౧ ఉ. తగుదుమొ లేదొ యంచు మది దత్తరపాటొక యింతలేక మీ
దగు కయిలమ్ము సూచితిమి యందది యుందిది యంచు బద్దెముల్
దగులుతు కందుకోనమె మొకల్ దమరంపుదు రిక్కవుల్ వృథా
యగుఁ గద వీరి నమ్రతలహో! తగు వారికి వేల కాల్పనేఁ॥

౧ ఆ ౫ పాణి.

తత్తరపాటు=సంభ్రమము. అని యర్థము. తగుదుమో లేదో యని సంభ్రమము లేక యన నేమి సందర్భించినది? ౹౹తగుదుమో లేదో

యని సందియము లేక" అని గాని "యాలోచింపక" యని గాని ప్ర యోగించిన నీ యసందర్భమున కవకాశము లేక పోవును. కాని వీ రన్వ యము చెడు నను సందియము లేక సుంతయైన నాలోచింపక యతి కొ అకుఁ ద త్తఱపాటును గాంచిరి. ఈ త త్తఱపాటు వలననే వీరు శకట రే ఫమును మఱచి పోయిరి. కానిందు, వీ రంత త త్తఱపడుచున్నప్పుడు మ న మింక విమర్శింపఁ గూడదు.

౨. క. విధవ లనేకులు గల రా
విధవలలో మొట్ట మొదటి విధవ యెవఁడు నా
నధముపు వేశ్యలఁ గూడెడి
విధనయె నా యనుభవమున విని చెప్పఁ జూడి" ౨౮ వ పాట.

చనిపోయిన భర్త గల స్త్రీ విధవ. కాని పురుషుని విధవ యను ట యవివేకము. లోకోక్తి కనుకరణ మను నెడల విధవ యనవలెను. అయినను నిది శ్రవణానందము నందలి లోకోక్తి కనుకరణ మనినే "నా కళ్ల" వంటిది గాదు. అది శబ్దము చెడి పోయినది. కాని యర్థ మొక టే. ఇది యట్టిది గాదు ఇది స్త్రీ వాచకము వీరు స్త్రీ పురుష భేద ము నెఱుంగఁ జాలక పోయిరి. అధము లనిన బాగుండును కాని వీరా యధముల్లను వేశ్యలకుఁ గల్గించినారు స దర్భ మన్న నిట్లుండవలయును.

౩. గీ. అభినయ మ్మది చూచిన యట్లు లయ్యె
గాన మీ రీతి చక్కని కాంతి గలుగు
పలు వరుస గల కిలుకుల కొలయు టదెట
కవన మీ రెంటి కన్నను గష్ట మగునె? ౩౮ ౨౭ పాట.

చక్కని కాంతి గల పలు వరుస గల స్త్రీ లెల్లను గాన విద్యా విశా రద లగుట యసంభవము కవనే మీ సంగీ తాభినయముల కన్న గష్ట మైనదా యను ప్రశ్నమునకు వీరి కవిత్వము వంటి కవిత్వ మలవడుట క

ష్టము గాదని ప్రత్యుత్తరము నిస్సంశయముగ నీయ వచ్చును.

౮౹. మ. అన నచ్చేడియ భూషణ ధ్వనుల సాల్పవ్వారిగా నల్లఁ గ్ర
క్కునఁ గేళీ భవనమ్ము చెంతఁజని యాకుల్ పోఁకలున్ దక్కఁగ
గ్గిన పేల్వాస్తులు గూర్చి పళ్లెరమునన్ గీల్కొల్పి యొయ్యారమె
ల్లను చూపై చనుదెంచెనో యనఁగ మెల్లన్ వచ్చి యచ్చేరువన్"

౩ అ ౫౦ పాణి.

అల్ల = ప్రసిద్ధిని దెలుపును. మందమను నర్థము గూడఁ గలదు. గ్రక్కున ననఁగా శీఘ్రముగ నని యర్థము. మందముగను శీఘ్రముగను నన సందర్భ మేమైనఁ గలదా? అల్ల యనఁగాఁ దిన్నగ నని వీ రర్థము చెప్పరు కాఁబోలు! అల్లన ననినఁ గాని యా యర్థము రాదని తెలిసి కొందురు గాత. మఱియు "నల్లఁ గ్రక్కున" ననుచో నన్ సున్న వేయించి నారు. దీనికిఁ గారణ మేమి? క్రక్కున యను శబ్దము లేదు. ఉన్నద నుకొని వీరు ద్రుతము పై సరళాదేశము గావించిరి. గ్రక్కున యనియే శబ్ద స్వరూపము. అన్నా! భ్రాంతి యెంత పని చేసినది!

౫౧. గీ. గుబ్బల బెడంగు పిఱుఁదుల గొప్ప తనము
మేని తళతళలును మోము మిసమిసలును
గలికి యైనంత మాత్రన గల్గు నిక్క
తమున మెచ్చితి నంచెనఁ దలఁతు వేమొ" ౩ అ ౫౧ పాణి.

సుందరములైన స్తనములును బృథుల నితంబమును దళతళ మను శరీరమును మిసమిస లాడు మోమును స్త్రీ యైనంత మాత్రముననే (అనఁగా నెల్ల స్త్రీలకును) గలుగు నఁట! ఇది ప్రకృతి ధర్మమా? వీరు గావించిన నియమమా? వీ రొక వేళ "కలికి" యను శబ్దమును మేము కేవల స్త్రీ పర్యాయముగ వాడి యుండ లేదు. కలికి యన సుందరి, కావున సుందరియైన నిట్టివి గలుగు నని చెప్పవత్తు రేమో. అట్లే చెప్ప వత్తు

లేని యది వచ్చియుండా. ఏమన? సుందరి యైనంతనే యిట్టివి గలుగవు. సుందరి యెట్లగును? ఇట్టివి కలిగినం గాని సుందరి గానేరదు.

౬ ॥చ. కలదు ధనమ్ము నంతముగ నంటికి నింటికి నంటు మాడుగుల్
గలవు సమస్తముం గలదు గాని యొకించుక లేని వారిలో
పల నొకరుండు నియ్యబల బాణిగృహీతగ జేయునేని గో
ర్కుల కెవగాని సంపదలు కుంకుమ లేని కులాంగనా మణుల్. ”

౩ ఆ ౭౧ పాణిగృహీత.

ఉదారునకు సమస్తమును గలవట! కాని జలజాక్షిని బాణిగృహీతగ జేయక పోయిన నేమియు లేని వాడయి పోవునట! పాణిగృహీత యన లంజె యని మా చదువరు లిది వఱకే యెఱుంగుదురు. లంజెను లంజెగా జేయుట యన నేమో మాత్రము మెఱుంగరు. మేము నెఱుంగము. ఎవరు నెఱుంగరు. ఎవరు నెఱుంగనిది నరస తిరుపతి వేంకట కవులు మాత్రమె యెఱుంగుదురు. తా మెఱింగినది వీ రెల్లరకు దెలియ జెప్పదురు గాత.

౭ ॥మ. అకటా! నే నటు లాఘవాత్మ, నట నీవాకంబపుం జాటునన్
వికచాబ్జమ్ము లిరుం గెలంకులను నావిర్భావముం జెందె మీ
న్నక వీక్షించుచు లజ్జ గొజ్జ వయి యానందింపగా జేయు నా
ప్రకృతిక్ లోనం దలంచినంత మది నీకంబౌ కురంగేక్షణా!

౩ ఆ ౭౬ పాణి.

ఇయ్యది యుదారుని పరితాపము. వికచాబ్జమ్ము లన జలజాక్షి సోగ కన్నులు. అవి రెండును గంబమున కిరు గెలంకుల నున్నవట! ఇది యెట్లు సంఘటించును? కంబము చాటున నున్న రెండు కన్నులే గాక మొగము కూడ దిరోహితమై పోవును. కావున నొక ప్రక్క నొఱగిచూడ వలెను. ఒఱగిన రెండబ్జములు నొక్క దిక్కుననే యావిర్భవించును.

ఇఁక నిరు గెలంకుల నెట్లు సంభవించును?

౮ ||గీ. తనదు చిత్తమ్ము నేచియుఁ జగిన సొగసు
గలుగు చెలి మిన్న కడ కంపఁ గాంచి రాదు,
అట్టిచోఁ గేవలాన్యుల సంప నగును?
దాత్యమున కన్న సతి పొందు తప్పిదంబె? || ౩ అ ౮ ౩ పాణి.

సౌందర్యవతియగు కాంత చెంతి కంపినచో (అనఁగా సుందరిని జూచినచో) నట నుండి మనసే తిరిగి రాదు. అట్టి యెడలఁ గేవలాన్యుల నంపఁ దగునా? ఇంతవఱకు సందర్భముగనే యున్నది. కాని తరువాత "దాత్యమున కంటె సతి పొందు తప్పిదంబా" యనినారు. ఇది దేనితో నందర్భించునో నరిన తీసపతి వేంకట కవులే తెలిపవరు గాక.

౯ ||చ. అరమర లేక చిన్నతన మాదిగ నొక్కటియై పరస్పర
స్మరణము దక్క వేరొక విచారము దూరముఁ జేసి విప్రలం
భరసము వెళ్లఁబుచ్చుచుఁ బ్రపంచమెఱుంగనియట్టి యుగ్మముకా
విరహము పాలుసేయు నవివేకికి ధాతకు జన్మమున్నదే? ||
౮ అ ౬ పాణి.

ఈ పద్యము నాతిఁడు బానిసిచే జలజాక్షి చెంత కంపఁ బడిన రాయబారి. మఱియు జలజాక్షికిఁ దొలి విటుఁడు. ఈ రాయబారియు జలజాక్షియుఁ జిన్నతనము మొదలు అరమర లేక నొక్కటియై యుండువారఁట! మఱియుఁ బరస్పర స్మరణము దక్క వేరొక విచారమే లేక విప్రలంభ రసము వెళ్లబుచ్చుచుఁ బ్రపంచ మన నెట్టిదో యెఱుంగక యుండు వారఁట! "అరమర లేక చిన్నతన మాదిగ నొక్కటియై" యన వియోగ మన నెట్టిదో యెఱుంగక యెల్లప్పుడు నొక్క చోటనే యుండి యని యర్థము. పరస్పర స్మరణము దక్క నితర విచార మెఱుంగక యన నెప్పుడును బరస్పర సమావేశ లాభము నొందక వియోగము ననుభవిం

చుచు నని యర్థము ఈ యర్థమునే మున్ముందుగల " విప్రలంభ రసము వెళ్లఁ బుచ్చుచు" నను వాక్యము స్థిరీకరించుచున్నది. మొదట వియోగ మెట్టిదో యెఱుంగక యునివారు ఇప్పుడో సమావేశ మెట్టిదో యెఱుంగక యెల్లప్పుడును వియోగమే యనుభవించుచు నని చెప్పినారు. ఇది యెంత సందర్భముగ నున్నదో చదువరులే యూహించుకొందురుగాక. అంతటితోఁ గుదుర లేదు. అట్లు విప్రలంభ రసమును వెళ్లఁబుచ్చుచుఁ (దుఃఖాతిరేకముచే) బ్రపంచ మన నెట్టిదో యెఱుఁగని వారిని విధాత విరహము పాలు చేసెనఁట! అహా! వివేక గరిమ! విప్రలంభ మన నేమో విరహ మన నేమో యర మర యన నర్థమేమో యొక్కటియై యన నేమో వీరికిఁ దెలియదు. వీరికి విశ్వత్రయవి శాలకళానిధి బాల సరస్వతి యను బిరుదముల నిచ్చిన మహాత్ము లెవరో గదా?

౧౦. మ. జడమిావయ్యె జగమ్ములెక్కతన నుచ్ఛ్వాసమ్ములంబోల్చు న
ట్టిఁడు నీకుఁ సహకారియౌట నను బోటిం జెప్ప నుంకించి నా
యకుఁడుం వెక్కుమఱచ్చెదీ, వోరుల తాపార్తిఁ హరింపఁ గదా
పుడమిం బుట్టితి వాతపత్రిమ! నినుఁ బోలుఁ దలఁ దాల్పఁగఁ"

౪ ఆ ౩౫ పాణి.

ఎక్కతన = ఏ కారణము చేతనని యర్థము. కాని యేవని కారణము చేతనని యర్థము లేదు. ఏ కారణము చేత జగమ్ము లుచ్ఛ్వాసమునఁ బోల్చునో యట్టి వాఁడఁట! ఏమి సందర్భముగనున్నది! దిద్దుకొందురుగాక.

౧౧. ఉ. తల్లిని దుష్టురాలను చెరఁ దలపోయుచుఁ దండ్రి యోగ్యతా
భ్యుల్లసనంబు నూరక యహో! యని మెచ్చుచు సారెసారె క
ప్పల్లవ పాణి చెయ్యాల జపం బొనరించుచు నేగ నున్న వా
రిల్లను నంతరాయమగు టెంతయు శత్రులు కోడె కాండ్రకుఁ"

౩ ఆ ౩౮ పాణి

ఈ యేగిన యూతం దుదారుఁడు. జలజాక్షితో నెడబాపి తన నింటికిఁ దీసికొని రమ్మని యాప్తుల నంపుటచేఁ దల్లిని దిట్టుట సందర్భముగ నే యున్నది. కాని చాలఁ గాలము క్రిందటఁ జని పోయిన తండ్రి యోగ్యతను గొని యాడుట యేమి సందర్భము? తండ్రి చనిపోవుటచే యోగ్యుఁ డందురా? అనుఁడు! మహాకవులు!

౧౨ ఉ. చిక్కిన మేనితో వగపుఁ జెందెడి డెందముతో స్వతఃప్రభల్
దక్కిన మోముతోఁ దనదు దాపునకున్ జను పుత్రుఁ దల్లిదా
మిక్కిలి గారవించి మును మించిన చెంచక పై నొకప్డు పెం
పెక్కిన ఫక్కి నీతి జనియింపఁ బ్రసంగ మొనర్చె నీగతిన్"

౪ ఆ ౩౮ పాణి.

తన దాపునకుఁ జను పుత్త్రునిఁ దల్లి గారవించిన దఁట! చను ధాతువు గమనార్థకము. అగమనార్థకము గాదు. తనదాపునకుఁ జను, ననఁగాఁ దనదాపునకు వచ్చునను నర్థము లేదు. దాపున నుండి పరం బనుప్రయుక్తంబగునపుడు చనుధాతువు ప్రయోజ్యము. ఈసందర్భము వీరెఱుంగరు.

౧౩ ఉ. వచ్చెడి దైతులం గని జవా బెవ రిత్తురు? సాహుకార్లకు
న్నచ్చెడి రీతిఁ జెప్పఁ దగు నాయకు లెవ్వరు? తండ్రి నాఁడె తా
నిచ్చిన సొమ్ము పుచ్చుకొను టెవ్వరు? కోరెడివారి కప్పు లి
ప్పిచ్చు టదెవ్వ? రెక్కడికి నేగిన నక్కడ కాఁపురమ్ములా?"

౪ ఆ ౪౧ పాణి.

తా ననఁగా నెవరు? ఈ "తాను" గారు తండ్రి నాఁటివారు. తండ్రి గాఁడు. "నీతండ్రి యిచ్చిన సొమ్ము పుచ్చుకొను టెవ్వరు?" అని గ్రంథకర్తల యభిప్రాయము. అది చెడి పోయినది.

౧౪ ఉ. అచ్చెలిఁ జూచు టెట్టు? లిఁక నయ్యెడ కేగు నుపాయ మెద్ది? యే
యొచ్చెము చేసినన్ జనని యొప్పెడి" నంచుఁ దలంచు నంతలో

నచ్చపలాక్షి యయ్యెడకు నాత్మపురమ్మును వీడి మున్న తా
వచ్చుటఁ జేసి కమ్మఁ గడఁ వ్రాసి తనంతన యంపె దూతికన్ ”
౪ ఆ ౫౯ పాణి.

ఒచ్చెము అనఁగాఁ గొఱఁత, న్యూనత. అవమాన మని రెండవ యర్థము “ ఏ మాయఁ జేసిన జనని యొచ్చె ”మని గ్రంథకర్తల యభిప్రాయము గాఁబోలు! అది యవమానముగాఁ బరిణమించినది!

౧౫ ఉ. ఇంతియ కాక యున్న నిఁక నేపని నేనియు మాను టొప్పగా
కింతిరా! నీకు నుత్తరము నేనియు వ్రాయనె? యంత పందనే?
కంతునిసాక్షి నేఁడు నిను గాంచితి నెమ్మన మెప్ప టట్ల ని
శ్చింతతఁ గాంచె నింతయును సిద్ధము సమ్మిన నమ్మకుండినన్ ”
౪ ఆ ౭౪ పాణి.

పంద=షండుఁడు, భీతుఁడు, సమర భీరుఁడు నని యర్థము ఈ పదమున కీ యర్థములలో నేది చెప్పికొనిన నీ పద్యము సందర్భము గలది యగును?

౧౬ ఉ. ఒక్కనిఁ గూడి కాఁపురము నొప్పఁగఁ జేసెడి చాన పొందు లే
పక్కని జారుఁ డన్న దురుపద్రవముల్ గలిగించు? వింటి నీ
చక్కని గాక సర్వ జన సమ్మతమై మళయాళ మందుఁ జే
రెక్కుడి నగ్ర జాతులకు హీన కులాంగన తోడి కూటముల్ ”
౪ ఆ ౯౪ పాణి.

“ ఒక్కనినే గూడి కాఁపురముచేయు స్త్రీల పొందు జారుఁడను దురుపద్రవము నెట్లు గలిగించును? మళయాళ దేశము నం దిట్లు గాక యగ్ర జాతులకు హీన కులాంగన (ఇక్కడ బహువచనము వేయవలెను) తోడి కూటముల్ వింటిని ” అఁట. ఇం దేమైన సందర్భ మున్నదా?

౧౭ శా. పోని స్త్రీలు పునర్వివాహమునకున్ బోరామి వాదించు వి

జ్ఞానుల్ పండితులేమిపాపము ధనాశన్ గూఁటు వృద్ధాత్ముఁడౌ
వానిన్ జేర్చు సపాత్రుఁ గూడ దన పుత్ర్యాఁ డిచ్చు నన్యోన్యకా
లానందమ్ము నెయిన్ భుజింతు రిదియన్యాయమ్ము గాకుండునే?
౭ఆ ౧౧౭ పాణి.

వృద్ధాత్ముఁ డనఁగా వృద్ధుఁ డని వీరి యభిప్రాయము. కాని యాత్మకు బాల్య యౌవన కౌమార వార్ధక్యావస్థలు లేవని వీరికిఁ దెలియదు.

౧౮ ॥గీ. ఎవరు పూర్వపు టాచార మెఱుగు వారొ
వారలకు శాస్త్ర ముత్తర వాది యిచటఁ
దక్క వారల కీ జోలి తగుల దెవ్వ
రేని నడిగిన నోరెత్త రిట్టు లనిన॥ ౭ ఆ ౧౨౩ పాణి.

ఎవరు పూర్వాచారము నెఱుంగుదురో వారికి శాస్త్ర ముత్తర వాది యనుట యసంగర్భము. పూర్వాచారపరాయణులకు శాస్త్ర ముత్తర వాది కాని పూర్వాచారము నెఱింగి నంత మాత్రమున వారి కుత్తర వాది కాఁ జాలదు. ఆచారములను మార్చుకొన వలె నని ఘోషించు సంఘ సంస్కర్తలకుఁ బూర్వపు టాచారములు తెలియవా? వారికి శాస్త్ర ముత్తర వాది యగుచున్నదా? శాస్త్ర ప్రకారము వర్తించు వారెవరైన నున్న వారి కుత్తరవాది యగును. ఈ సందర్భమును వీ రెఱుఁగఁ జాలక పోయిరి.

౧౯॥సీ. ముక్తి కామిని తోడ ముచ్చటించిరి గాని
వెల వెలందులఁ గాంచి కులుకరైరి
ఉపనిషత్కాంతల నుంచుకొనిరి గాని
పసుపు తొత్తుల యానఁ బొఱరైరి
సాహితీవతి తోడ సరసమాడిరి గాని
కులవిహీనలఁ జేరఁ దలఁపరైరి

కీర్తిభామినులకు మూర్తిచ్చిరి గాని
గుత్తలంజెల పొందు గోర రైరి

గీ. తరతరమ్ముల నుండి యిందనుక నీకొ
లమ్ము వారలు నేటికీ లలన కలనఁ
గాలమునకు నీకు నిహ పరమ్ములకు నొక్క
పెట్టఁ జెడఁ దగినంత యిక్కట్టు వచ్చె" ౫ అ ౧౫ పా.

మన పూర్వులు ముక్తికాంత తోడను నుపనిషత్కాంత తోడను సాహితీ సతి తోడను కీర్తి కాంత తోడను సంబంధము గలిగి యుండిరే గాని నీ వలె భోగము వాండ్రతో సంబంధము గలిగియుండ లేదు. నీకే యీ దుర్బుద్ధి పుట్టినది. అనవలెను. మన పూర్వులందఱు ముక్తి కాంతాదులతో నుండిరి. నేటికీ జలజాక్షి వలనఁ గాలమునకును నీకును పోఁ గాలము వచ్చిన దనుటచే సాంగత్యము చెడినది. పద్యము వ్రాసితి మను నుత్సాహమే గాని వీనికి సందర్భముగ నున్నదియు లేనిదియుఁ దెలియదు.

౨౦. ఉ. వైదిక జాతిలోఁ బొడమి వారని కల్మికి నిల్లవై యని
ర్వేద మనమ్ముతో నింక వివేకము దక్కి కళత్ర యౌవన
శ్రీ దిగులొందఁ బాడు వెలచేడియ నుంచెసి నిన్ను బోటికిన్
మాదిరి సేయ నీ భువన మండలి నొండొకఁ డుండఁ బోలునే!"
౫ అ ౧౭ పా.

ఉదాహరుఁడు పాడు వెలచేడియ నిదివఱకే యుంచినాఁడు. అగుటచే నిట "నుంచెసి" నను తద్ధర్మార్థక క్రియ యప్రయోజ్యము. "ఉంచిన" యని భూత క్రియను బ్రయోగింప వలెను.

౨౧. ఉ. ఇప్పటి కైతగాండ్రహహా! యింగిలి పీసొక యింత నేర్చి పైఁ
జెప్పెద రాంధ్రపుం గవిత నీ! యని పండితు లాదరింతురే?
తప్పుల కుప్పల కృతులు తంపట పెట్టుట కేసఁ బూర్వ మం

చెప్పరె? వీరిఁ జూచియొకొ? యూరక నీకుఁ జనించె వేఁదుఱుల్

౫ ఆ ౫౮ పాణి.

ఇప్పటి కవు లింగిలీషు చదివి తెలుఁగులోఁ గవిత్వము సెప్ప వారఁట! అక్కటతన వారి కృతులు తప్పులు కుప్పలఁట! పూర్వ మందు (మన పూర్వులు) అట్టి కృతులను దంపట పెట్టుటకైన నొప్పికొనలేదఁట! పూర్వకవు లెవ్వరైన నింగ్లీషు చదువు కొనినారా? పూర్వము మన దేశములో నింగ్లీషు భాష యుండెడిదా? అహా! విజ్ఞానము! నిజ మాలోచించు నెడల వీరి కంటె నింగ్లీషు చదివి తెనుఁగులోఁ గవిత్వము సెప్ప వారే ఘను లని నిస్సంశయముగఁ జెప్పవచ్చును. ఏమన? ఇంగ్లీషు చదువు కొనిన తెలుఁగు కవులు దేశ చరిత్ర జ్ఞానము గలిగి యుందురు. మహా కవుల మని విఱ్ఱవీఁగు వీరి కా జ్ఞానము లేదు. ఇంగ్లీషు చదివి తెలుఁగు కవిత్వము సెప్ప వారజ్ఞాను లని శిక్షించు వీరు స్వయముగఁ దమ యజ్ఞానమును బైటఁ బెట్టుకొనిరి. సూది కొఱకు సోదెకుఁ బోగాఁ బ్రాఁత లంకులు బైటఁ బడినవఁట! ఇంగ్లీషు చదివిన యాంధ్ర కవులను దూషించుట కేమిగాని ముందు "కైతగాంధ్రు" శబ్దమును వీరు సమర్థింతురుగాక.

౨౨. చ. మునుపు మహాకవీంద్రులు సముజ్జ్వలశక్తి నొనర్చుకబ్బముల్
వినుతికి నెక్కఁ గాని యవివేకుల కూఁతలు తాఁటి యాకు లం
టు నశియించె నోటఁ బడు తుంపురు లేసియు నిప్పు డచ్చు వ
చ్చిన కతనన్ జగాన విలసిల్లెడి మేటి కృతుల్ నశించెడిన్"

౫ ఆ ౫౯ పాణి.

పూర్వ కవీంద్రులు వ్రాసిన పుస్తకములు వినుతి కెక్కినవి కాని యవివేకుల కూఁతలు తాఁటి యాకులలోనే నశించినవి. ఇప్పు డట్లు గాదు. అచ్చుకూటములు వెలయుటచే నోటి యందుఁ బడు తుంపురులైన విలసిల్లుచున్నవఁట! గొప్ప కావ్యములు మూలఁ బడుచున్నవఁట! నోటియందుఁ

బడు తెంపరు లన నేమో మాకుఁ దెలియకున్నది. నోటఁ బడు ననఁగా నోటినుండి యని వీరి యభిప్రాయము గాఁబోలును! ఈ యర్థ మిందు రాదు. కాని యిప్పు డచ్చుకూటములు వెలయుటచే దుష్ప్రబంధములు గూడఁ బ్రకటింపఁ బడు చున్న వని మేము నంగీకరింతుము. కాని యీ మంచి చెడ్డలను మా చదువరులే నిశ్చయించుకొందు రుగాత.

౨౨॥గీ కాల మహిమమ్మొ గాని యీ కాలమందు
వచనము రచించు వారు కవనము నందు
పేరు గాంచిరి యెంతటి పేద తనము
వచ్చెఁ గవితా లతాంగి కివ్వారి కతన.

క. అపశబ్దమ్ములతో వచ
నపుఁ గవితలు మొనలు పెట్టి నారాయణ! మూ
ర్ఖపు మనుజు లక్కటా! కవి
త పదమ్ములు విఱుగఁ గొట్టిరి నిర్దయులై.

గీ. సంస్కృతాంధ్రమ్ము లందు వచన కవనము
మున్ను రచియించు వారలు నున్న వార
నర్హ మగు పాండితియును బద్య కవనమ్ము
గలిగి విద్యావిదుల మెప్పు గాంచు వారు.

గీ పాలను భజించువారు యవాగువాక్క
యపుడు ద్రావిన రిక్తులంచనరువారి
సరి కదా? వారి కదియు యశము ఘటించు
లేమినది ద్రావువారి కాలీల యొట్లు?"

౫౧ ఆ ౫౮ మొదలు ౬౧ వరకు పాణే.

వచన కవనము వీరి కిష్టము లేదు. అగుటచే నందర్భాసందర్భము నరయక వీరు వచన కవనమును దత్కర్తలను నిందింతురు. ప్రథమమున

నే కాలమందును వచన కవనము రచించువారు లేరనిరి. కాని తరువాతఁ బూర్వము సంస్కృతాంధ్రముల యందును వచనము రచించు వారు మిగుల వైదుష్యమును బద్య కవనమును గలిగి వెలయు వారనిరి. అఖండ పాండిత్యమును బద్యకవనమును గలిగిన వారు గద్య కవనము గావింప వచ్చును గదా? అట్లయిన వచన కవనము గావింప రాదననేల? ఇది యిట్లుండ నిచ్చి వచనమును వ్రాయు వారు పద్య కవనమునఁ గూడఁ బేరు పొంది యుండవలె నను విషయమును విమర్శింతము. వచనము వ్రాయు వారు పద్య కవనమునఁ బ్రసిద్ధి వహించి యుండవలసిన యవసర మేమి? వచన కవనము గావించిన యప యశమును బాయుటకా? అట్లు గాక వారి పద్య కవనము వలన గద్య కవనమున కేమైన యాధిక్యత గలుగునా? ఏమియు లేదు. కావున నీ వాదము నిర్మూలము. అజ్ఞాన విలసితమును. కవనమునకు గద్య పద్య విశేషము లేదు. ఈ విషయమును మేముపక్రమణికలో విస్పష్టము గావించితిమి. వీరు వచన కవులు కవిత పదములను విఱుగఁ గొట్టు చున్నారని వ్రాయుచునారు. ఈ సందర్భమున మేము చదువరులపై నొక భారమును మోపుచున్నారము. ఓ చదువరులారా! పై పద్య గమనిక యెంత సరళముగ నున్నదో పరీక్షించి కవిత పదములను విఱుగఁ గొట్టు వారు వచన కవులో వీరో తెలుపుదురుగాత.

౭౩ ॥చ. ఇప్పుడిఁక నొక్క కర్మ మది యేమన? నేర్చిన యంతలోనఁ గ
బ్బపుఁ బను లాచరింప నది పండితులౌ కవులొప్పఁజూచి "యా
కపితము సెప్పనేల!" యని గాఢముగాఁ దల వ్రాయఁ దిట్టి దా
ని పయి విమర్శనం బొకఁడు నింపుదు రంతకు మున్నడంగగరా"

హి ౯ హి ౨ పాణి.

మా విమర్శనమునకుఁ గారణ మీ పద్యమున వీరే చెప్పిరి గావున నీ పద్యము నిఁక విమర్శింపఁ బనిలేదు.

౨౫॥చ. ఎరు పోక యింత లేక చరియించుటచే నల కాంతపై మన॥
బరిగి యదెంత ద్రిప్పినను నట్టిటు తాఁ జలియింప దయ్యె న
త్తరుణికి నంతకుఁ మును ప దన్మయమయ్యె మనోవికార, మా
యిరువురి లోపమేమి? యట నీతని దే యపరాధ మెమ్మెయిన్'
౫ ఆ ౮౩ పాణి.

ఎరుసు అన నీర్ష్య యని యర్థము. కవి జలజాక్షి విషయములో నీర్ష్య యింతయు లేకుండఁ బ్రవర్తించుటచే నాతని మనము జలజాక్షిపై లగ్నమైన దఁట! ఈ కవివి సంస్థాన విద్వాంసుఁడుగా నుంచుకొనుఁ డని యుదారునకు జలజాక్షిగారు బోధించినది. అట్టి విషయమున నిచ్చట నెరుసు అను పదము నేల ప్రయోగింపవలెను? వీరి కే శబ్ద మే సందర్భమునఁ బ్రయోగింపవలెనో తెలియదు. ఈ శబ్దము నెట్టి స్థలమునఁ బ్రయోగింపవలెనో వీరికిఁ దెలుపుటకుఁ దిమ్మయ విరచితమగు రాజశేఖర విలాసము నందలి యొక పద్యము నుదాహరించుచున్నారము.

॥గీ. వానిలోన నగ్ర వనజాక్షి చల్లాంబ
మఱియుఁ జిన్న పోలఁతి మల్లికాంబ
సవతు లెరుసు లేక సతతంబు మెలఁగుచు
సవతు లేక యుండ్రు సమ్మదమున॥

౨౬ ॥గీ. స్త్రీకి స్వాతంత్ర్య ముండుట చెల్ల దంచుఁ
జెప్ప మను వంత వెఱ్ఱియే? చెడి కొలమ్ము
నల్ల గంగను గల్పదే? యెఱుఁగ నేర
కూరకయ శాస్త్ర కర్తల మీఱ నగునె?॥ ౫ఆ ౧౯ పాణి.

శాస్త్ర కర్తలను మీఱ నగునే? యనుట యసందర్భము. శాస్త్ర కర్తలను మీఱరు. దాఁటెదరు. శాస్త్రములను మీఱెదరు.

౨౭ ॥క. కాకమ్ము లఱచె మున్నే,

"కో కో" యని కోళ్లు గూసెఁ గోకమ్ములు సు
శ్రీ కలిమి విఱ్ఱవీఁగ ది
వాకరుఁ డుదయించెఁ దెల్వి వఱలె జగమ్ముల్" ౫ ఆ ౧౮ గవ.

కోళ్లు "కో కో" యని కూసిన వఁట! ఇది వింత మాట. కోళ్లు "కొక్కొరోకో" యనికూయును గాని "కోకో" యనికూయవు. వీరు శ్రవణానంద మున "ఉ ఉ ఉ ఊ ఊ" యటంచుఁ గోళ్లు కూసె నని వర్ణించిరి. ఇందుఁ "గో కో" యని కూసె ననినారు. వీరు చేతికి వచ్చిన ట్లెల్ల వ్రాయుదురు గాని ప్రకృతి ధర్మమును బాటింపరు కాని పాణిగృహీతా శ్రవణానందములు రెండును నూత్నపుం గృతులే. ఇది యిట్లుండ నీ పద్యమున నింకొక విశేష మున్నది. కాకులు కూసిన వఁట! కాని యంతకు ముందే కోళ్లు కూసిన వఁట! ఆహా! ఈ ద్రావిడ ప్రాణాయమెందులకో. ఓ చదువరులారా! మీ కిది వింతగాఁ దోఁప వచ్చును. కాని యిందు వింత పడవలసిన యవసరము లేదు. ఏమన? వెరసిలో వేంకటేశ్వరుఁడు గారు ద్రావిడులు గాదా?

౪౮ ॥ ఉ. ఎంతటిభాగ్యమే?యనుచు నెంతయదృష్టమొ?యంచు నెంతబల్
వింతటె? యంచు నెంత పొరలేని తలంపులెయంచు ముక్కుపై
నింతులు కేలు వెట్టికొని యెల్లపురీ నుతియించు నాకు నీ
వంతయె నిక్కమైనను రసంతయుఁ గూడవు జీవనస్థితుల్"
౬ ఆ ౫౨ పాణి.

ఇందలి "నుతియించు" ననునది జలజాక్షికి విశేషణమగుచున్నది. కాని యింతులకగుట లేదు. ఇంతులకు విశేషణమని గ్రంథకర్తల భ్రమ. ఇది భ్రమయే. దిద్దుకొందురు గాక.

౪౯ ॥ గీ. భార్య బాలింపుమని విన్నవచ్చియున్న
యుత్తరమ్మునఁ జిగురుననున్నయట్టి

తల్లి మాటను బాలింపఁ దలఁచుటొక్కొ
నే, నచటికేగుదాన? నిన్నిపుడు విడిచి''

౬ ఆ ౬౨ పాఁ

చిగురు, అనఁగా నగ్రమని యర్థము కాదు. అగుటచేనిది యిట సందర్భింపలేదు. వీరు 'చివర' యను నర్థమున నెల్లయెడలఁ జిగురునియే ప్రయోగించుచున్నారు వీరికిది తప్పని తెలియదు.

౩౦. చ. కళవళమందుచున్ వెతలఁగందుచుఁ గుందుచునున్న బోటి యె
వ్వాల వలపున్ మగఁడటకు వచ్చిన యంతన తేఱచూచి వె
క్వాల చిగుఱ్ఱాని యూతని చవిన్ బడి కుల్కఁగ సాగ నద్దిరే!
వెల చెలి కబ్బ నవ్విరహ వేదన సీనన శక్య మెట్లగున్ ''

౬ ఆ ౮౩ పాఁ.

జలజాక్షి వెతలఁ గందుచు నుదారుఁడు వచ్చినంతనే విచార ముడిగి యాతనితోఁ గుల్కసాగెను. వెల చెలికిఁ గల్గు విరహ వేదన దుస్సహ మెట్లగును. అఁట! ఈ తుదివాక్యము పూర్వ వాక్యములో నేమైన సందర్భించినదా? మనోహరుఁ డరుదెంచి గారవింప నే కాంత కులుక కుండ గలదు? అట్టియెడ జలజాక్షి మాత్ర మేల కులుక కుండును?

౩౧. క. యమ్మా శాస్త్రి గారికి
నమ్మిన మీ దాసి చరణ నతముఖరైదం
డమ్ములు సారెకు మ్రొక్కుచు
నిమ్మయి వ్రాసికొను మనవు లియ్యవి యయ్యా ''

౬ ఆ ౯౭ పాఁ.

ఈ ''యమ్మారాశాస్త్రిగా'' రెవరు? ఉదారుఁడు గారా? ఆయన కిది పర్యాయ నామమా? కానప్పుడీ విచార మేమిటి? శ్రవణానందమున మధుసూదనున కుత్తరము వ్రాసి నప్పటి తెలివి తేటలు నైతె మిప్పుడు

ప్రయోగింప లేక పోయిరి. ఇది యిట్లు లుండనిండు. "ఇట్లు వ్రాసికొను మనవు లివియైన" వంట' అన నర్థమేమో సరస తిరుపతి వేంకట కవులే సెలవీయ వలెను.

౩౭. చ. కడుపున కింత యన్నమును గట్టుకొనంగను బ్రాంత చీరలే
నిడుఁ డిది చాలునా యసువులెంతకు నిచెడు మేన నుండు న
క్కడ దనుకన్ భవచ్చరణ కంజములన్ గని పెట్టుకుందు నిల్
దుడిచెడఁ బ్రక్కలన్ బఱతుఁగొ ల్లటికర్మము నెంచుచున్ బ్రియా!

౬ ఆ ౧౦౫ పాణి.

"తినుట కన్నమును గట్టుకొనుటకుఁ బ్రాంత చీరలును నిచ్చినఁ జాలు. నా మేనును బ్రాణము లెంత వఱకు నుండునో యక్కడ దనుక మీ పాదములను నమ్ముకొని యుందునని జలజాక్షి ప్రార్థించినది. కాని యక్కడ దనుకన్, అన నంత వఱకు నని గ్రంథకర్తల యభిప్రాయము. అది యిందు లేదు. దిద్దుకొందురు గాక.

శ్రవణానందము.

౧. ఉ. శ్రీయును వాణియున్ వలయు కేలని జామరముల్ గ్రహించి కై
సేయ సమస్త నిర్జర విచిత్ర కిరీట మణీ ఘృణీ నవ
శ్రీయుత పాద పీఠమగు సింగము తత్తడి మీఁద నొప్ప భ
ద్రాయుతమూర్తి శాంకరి ముదంబిడు వేంకటరత్న మంత్రికిన్"

౧ ఆ ౧ శ్రవ.

ఇందలి యసందర్భమును మా గురువర్యులు కవితా విమర్శన ఖండనమున వివరించి యున్నారు. అద్దానినిట నుదాహరించుచున్నారము.

"ఇందు శాంకరి సింహ వాహనా రూఢయగు నప్పుడు లక్ష్మి స

రస్వాతులు వింజామరలు వీచుటయు, దేవతా కిరీట మణి శ్రీయుత మగు పాద పీఠ ముండుటయు, వర్ణింపఁబడినవి. సింహాము నధిష్ఠించుట హాయము నధిష్ఠించినట్లే. వారు సందర్శించిన నానా రాజులలో నెవ్వరైన హయాధి రూఢు లైనప్పుడు సైతము సింహాసనము నధిష్ఠించినప్పుడు పాదముల క్రింద నిడుకొను పీఠమును గాళ్లకుఁ గట్టుకొంటయు, వింజామరలు వేయించు కొంటయుఁ జూచి యుండిరి కాఁబోలు! సింహాసనము నధిష్ఠించి నపుడు పాద పీఠ ముండును గాని హయాది రూఢులకుఁ బాదకీఠ ముండదు. రికాబు లుండును. ఈ రికాబులును పాద పీఠములే యని చెప్పుకొన్న నిట్టి పాద పీఠములు సమస్త.... శ్రీయుతము లని వర్ణింపఁ జనదు. ఏన్గుమీఁదఁ గట్టినట్లు సింహాము మీఁదను గుఱ్ఱము మీఁదను జౌడోలు కట్టుట యుత్సవాదులఁ బ్రకర్శింపఁ బడు లక్క బొమ్మల యందుఁ దక్క మఱియెందును లేదు కాన నిట సింగపు గద్దియ యని సవరించుకొనినచోఁ గొంత బాగుగనుండును. మఱియు నింకలి "వలయురీతి" ననునది యతికి వలయురీతి లేకయది అక్కఱలేని రీతిని వీచుట లేదని యమూల్య మగు నర్థము నిచ్చుటకా?"

౩ సీ. ఏనాతి కోక గుబ్బ గాన శాస్త్రంబు రెం
            డవ గుబ్బ సాహితీ డంబరంబు
      ఏనాతి యిలా సత్క వీ శానవంబు రెం
            డవ యిల్లు చతురాన నాననంబు
      ఏనాతి ప్రియ శిష్యుఁ డానాఁడు సంభవుం
            డటు మీఁది శిష్యుండు వ్యాసమౌని
      ఏనాతి పుత్రు లయ్యెద్వారు మునులు దే
            వ మనుష్యు లెల్లరుఁ బౌత్ర భ్రాతృ
   గీ. లట్టి జగదేక సామ్రాజ్య మధిగమించి

వీణ చేఁబూని పాట గావించి మగనిఁ
గరఁగఁ జేసెడి యా ప్రాణి వరము లొసఁగు
రాజ హితుఁడగు వేంకట రత్న మునికి.

౧ ఆ కే గ్రవ.

" ఇందు సరస్వతికి మొదటి శిష్యుఁడు వాల్మీకి యనియు నటుమీఁది శిష్యుఁడు వ్యాస మహాముని యనియు మూఁడవ పాదమునఁ జెప్పఁబడి యున్నది సరస్వతి యొద్ద వీరిరువురు విద్యాభ్యాసముఁ జేసిరని యే మహాకవియుఁ జెప్పియుండ లేదు. అచ్చటచ్చటఁ గొందఱు కవులు సరస్వతి మాకుఁ దల్లి యనియు మఱి కొంద ఱుపాస్య దైవత మనియు, మఱియుఁ గొందఱు భార్య యనియుఁ జెప్పుకొను వాడుక గలదు. దానిం జూచి యీ గ్రంథకర్త వాల్మీకియు వ్యాసుఁడును సరస్వతికి శిష్యులని కల్పించెను. వీరు శిష్యులు గారు. సరస్వతి నుపాసించు వారు. మొదటి కవి వాల్మీకి యనియు రెండవ కవి వ్యాసుఁడనియు హృదయమున నుండుటచే నీయన సరస్వతికి మొదటి శిష్యుఁడనియు రెండవ శిష్యుఁ డనియు భ్రమసి వ్రాసి యుండును. ఇట్లు వ్రాయుటకు మఱియొక కారణము గూడఁ గనుపట్టు చున్నది. " సంగీతమపి సాహిత్యం సరస్వత్యాః కుచద్వయమ్ " అను శ్లోకార్థమును దస్కరించి " ఏనాటి కొక గుబ్బ గాన శాస్త్రంబు రెండవ గుబ్బ సాహితీ డంబరంబు " అని మొదటి పాదమున వ్రాసి యట్లే రెండవ పాదమును గూడ వ్రాయఁ గడంగి యొక యిల్లు సత్యవీ శానన మనియు రెండవ యిల్లు చతురాస నానన మనియుఁ గ్రమ భంగముగాకుండ నే నుడివెను. కాని చతురానన శబ్దముపై నానన శబ్దము వేయు టచింత్యము. ఇంతియకాక బ్రహ్మదేవుని నాల్గు మోము లందు సరస్వతి నివసించి యున్నదని కవులు ఘోషించు చుండఁగా నాననం బని యేకవచనము ప్రయోగించుట యప్రయుక్తము. జాత్యేక వచన మనుటయుం బో

లను. బ్రహ్మకు నాల్గు మోములు గలవని యెఱుంగని వారలైన సమన్వయించు కొందఱను కొనుటకును చతురానన శబ్దము నాల్గు మోములు గలవాఁడని మేలుకొలుపు చున్నది. ఇట్లు క్రమ భంగము గాకుండ, వ్రాయుటకే వాల్మీకి మొకటి శిష్యుఁడనియు వ్యాసుఁడు రెండవ శిష్యుఁడనియు నుడువుట. తుదకు విసుగుఁ జెంది నాల్గవ పాదము నెట్లయినఁ బూర్తిఁ జేయ నెంచి యందుఁ గ్రమ భంగము నొప్ప కొనిరి ''

౧౯, ౨౦ పుటలు. అట్టహాసము.

౩ ''సీ. పాపిష్ఠ రాజుల పాలి దయ్యమ్ము సం
ధ్యా వందనమునకు బావ గారు
పరదేశ సంచార కరణమ్మునకు రైలు
జప తపమ్ముల కెల్ల సవతి తల్లి
ముక్తి కాంతా సంగమునకుఁ బారుపుఁ గత్తె
సస్యాగ్ర వ్యాసక్తికిఁ జాటు డప్పు
ఆనందమునకు దివ్యాంగనా సంగంబు
రాజసంబునకు గారాల కూఁచి
గీ. భాగ్య భోగ్యమ్ములకు నెల్లఁ బట్టుఁ గొమ్మ
యఖిల వేత్తృత్వమునకు దివ్యాంజనంబు
సరస జనులకుఁ గర్ణ రసాయనంబు
కవిత యిట్టిది యని చెప్పఁగాఁ దరంబె?'' ౧ ఆ ౧౩ శ్రవ.

కవిత్వము సంధ్యావందనమునకు బావ గారఁట! అనఁగాఁ గవులు సంధ్యా వందనము సేయ రనుట. '' జప తపమ్ముల కెల్ల సవతి తల్లి '' యని రెండవ పాదమునఁ గలదు. ఇది కేవల పద్య పూరణమునకే ప్రయోగింపఁ బడినది. కాకున్న స్వల్ప కాలములో ముగియు సంధ్యా వందనము సేయ నీయని కవిత దీర్ఘ కాలము సేయఁ దగిన జప తపమ్ములను జేయ నీ

యు గని వా యెత్తి చెప్పవలెనా? దీనికేమి? కవిత సంధ్యావందనము సే [illegible] నుట యసంద[illegible]ర్భము. ఇది కేవలము ప్రకృతి విరుద్ధము! వాల్మీ[illegible] వ్యాసులును సంధ్యా వందనమును మానుకొనిన ధర్మ బాహ్యులని యన మీరు సాహసింతురా? వారు తపోధనులు కారనఁ గలరా? తిక్కనాదుల విషయమునఁ గూడ నట్లనఁ గలరా? వారి యంతటి మహాకవులు గలరా? తిరుపతి వేంకట కవులు మానినా రేమో. కాని ఏ రట్లు మానుటచే నిజముగు నెడ నది కవిత్వమువలనే యని వాక్రుచ్చుటకు సాహసింప రని మేము నమ్ముచున్నారము. ఆధునికులలోఁ గూడ సంధ్యా వందనము సేయు కవు లెందఱు లేరు? మఱియు నిందే కవిత “పర దేశ సంచార కరణమ్మునకు రైలు” అని వర్ణించినారు. ఇది మఱియు న సందర్భము. ఏమన? రైలు పర దేశ సంచార సాధనము గాని కారణము గాదు. కవిత్వమో. కారణము. సాధనము గాదు. అట్టి యెడలఁ గవితను ధూమ శకటముతోఁ బోల్చుటేటి సందర్భము?

౮ “గీ. కవులు నూతను లనియును గత నవీన
మనియు నాక్షేపణ యొనర్తు రంచు మేము
కొంచె మెఱుఁగుదు మైనను “క్రొత్త క్రొత్త
కొమ్మన” యటన్న సామెత నమ్మినాము” ౧ ౭ ౧౮ శ్రవ.

కవులు నూతనులే గాని కత నవీన మనుట యసందర్భము. ఏమన! ఇందలి కథ కల్పితము. ఈ మాట చెప్పకొనవలెను.

౯ “సీ. అతి రహస్యంపు సంగతికిఁ దాళపుఁ బెట్టె
మంచి చెడ్డలకుఁ జూపించు త్రోవ
కాలయాపనకుఁ జక్కని యుపాయం బమి
త్ర ధ్వంసమునకు ఫిరంగి గుండు
ఘన కార్యములకుఁ బెట్టినపేరు దారిద్ర్య

భంజనమ్మునకుఁ దుపాకి దెబ్బ
యాపన్నివారణ కౌషధ ప్రాయమ్ము
తులలేని సుఖ దుఃఖములకుఁ ద్రాసు
గీ. ఆత్త సంరక్షణమున కిమ్మైన కోట
సంశయమ్మునకు వినాశ సమయ మరయ
సకల లోకోపకారంబు సలుపు సుజన
మైత్రి కన్నను వేఱొండు మహిని గలదె?" ౧ఆ ౨౮ శ్రవ.

ఈ పద్యము జాతీయోక్తులతో నిండియున్నదని గ్రంథకర్తల తలంపు. కాని యొకటి రెండు సమంజసముగ నున్నవి గాని తక్కిన వన్నియు నాభాసములై పోయినవి. ఇందుఁ జివర "సుజన మైత్రి కన్నను వేఱొండు మహినిఁ గలదె" యని వ్రాయించినారు. ఈ లేని దేది? ఈ సచరాచర ప్రపంచమున వేఱొండు వస్తువే లేదని యపార్థము స్ఫురించుచున్నది. వీ రొకవేళ "సుజన మైత్రి కన్నను నుత్కృష్టమైనది మహినిఁగలదా?" యని మా యభిప్రాయము. కావున "నుత్కృష్టమైన" దను పదము నధ్యాహారము సేసికొనవలయునని వాదింపఁజూచెద రేమో? ఇది యసంగత వాదము. ఇట్టి పదము నధ్యాహారము సేసికొనుట కన్న నే పడికట్టు రాయియో తీసి వేసికొనుట మంచిది. కాని పడికట్టు రాయి లేకుండ వీరు పద్యమును గుదుర్ప లేకపోయిరి. ఎట్టి పద మధ్యాహార్యమో వీరెఱుంగరు.

ఉ॥చ. ఇలఁగల మంత్రి పుంగవుల కెల్ల అకుఁ దల దాఁటి బుద్ధిలో
పల గురువంతయై కవుల పాలిఁటి కల్ప నగంబు భాతిఁ గో
ర్కె లొసఁగు రామచంద్ర నగరీ నరసాధిపుఁ గూర్మి మంత్రియై
చెలమయ మంత్రి వర్ధిలె విశేష యశస్సిత దిక్తటీకుఁడై"
౧ ఆ ౩౯ శ్రవ.

బుద్ధి యందు బృహస్పతి యంతటి వాఁడని గ్రంథకర్తల యభిప్రా

యము. ॥అందు॥ అని సప్తమిఁ బ్రయోగించుటకు ॥లోపల॥ అని నిర్ధారణ షష్ఠిఁ బ్రయోగించిరి. ఈ నిర్ధారణ షష్ఠి ప్రయోజనము వీరికిఁ దెలియ నట్లున్నది.

॥ నిర్ధారణ షష్ఠికి లోపల వర్ణకం బగు ॥

నని చిన్నయసూరి.

౭ ॥చ. పదునగు సన్న యన్నమును బట్టి వహిల్లినఁ గాని జిహ్వ కే
ల్వాకలని యుంచి నేయియును గాయసముల్ బలు పిండివంటలుల్
మదికిముదంబొసంగెడి ఘుమంఘుమఁ బొల్చెడి కాయగూరలుల్
బోదలఁ దనీయ పత్త్రిఁ దిని పోవుదు ప్రాహ్ణము లెందపోనియుల్

౧౬౪౭ శ్రవ.

సన్న బియ్యపు టన్నమును నేయియు క్షీరాన్నమును బిండి వంటలును గాయగూరలును జెప్పి సూపము, చారు, మజ్జిగ మున్నగు వానిని తెల్పనమి నియ్యది యసందర్భపు భోజనమై పోయినది. ఆది శబ్దమును బ్రయోగింపమి నీ యవస్థ తటస్థించినది. మృష్టాన్న మనినచో వీరికింత పద్యము వ్రాయనలసిన కష్టమును మాకు విమర్శింప వలసిన యవసరమును లేక పోవును.

౮ ॥శా. ఆరూఢాఖిల భోగ భాగ్యములచే నా పద్మనాభమ్మ యం
దానిర్గ్యాయు రపారసౌఖ్య గుణగణ్యాకార సౌభాగ్య స
త్కారల్ వేంకట రత్న మంత్రి గనియెన్ గామేశ్వరీ నామ క
న్యా రత్నమ్మును సొంపు పెంపు వెలయన్ గామేశ్వరీ సత్కృపన్॥

౧౬౫౧ శ్రవ.

॥వేంకటరత్న మంత్రి కామేశ్వరీ కరుణచేఁ గామేశ్వరి యను కన్యను గనెను॥ ఇచ్చట నారూఢాఖిల భోగ భాగ్యములచే నను పద మెందులకు? కామేశ్వరీ జననమునకుఁ గామేశ్వరీ కృప కారణ మగుట న్యాయమే.

కాని యంతటితోఁ గుసురక యారూఢాఖిల భోగభాగ్యములు గూడఁ గా
రణము లగుచున్నవి. అట్లయిన దరిద్రులకు సంతాన ప్రాప్తి లేదా? ఈ
వ్యర్థ పద మసందర్భమును గలిగించినది. మఱియు ననిర్వాచ్యమను న
పార్థమును గూడఁ గలిగించుచున్నది. ఇది గ్రహించి దిద్దుకొనుఁడు గాత.

౯ ॥చ. వెలధన మింతయుంచనివ వేగను యాధిక మిచ్చి మెచ్చు మం
దుల వెఁజెల్లి నట్లు కడు గొంగ విలాసము లూను కట్టి లో
మ్ములఁ గవఁ గూడువారి యధమంబగు జన్మము నొక్క జన్మమా?
వలచిన శాలికల్ గవయు వారిది జన్మము గాక తల్లిరో? ”

౧ ఆ ౯౧ శ్రవ.

బాలామణి వెనుకను ముందును గూడ డబ్బున కాశించి యెల్లరతోఁ
బోవుట స్త్రీలకుఁ దగదని యనేక విధములఁ జెప్పనది అట్టి కాంతలకు
సౌఖ్యము లేదనినది. ఇట విటులను దిట్టినది. ఇది యసందర్భము. వీరి క
విత్వమునకుఁ బూర్వ పర సందర్భ శుద్ధి లేదు.

౧౦ ॥ఉ. చిన్న తనమ్ము నందు సమశీల వయస్కులఁ బిన్న వారలన్
గ్రన్ననఁ గూడి యల్లరి నొనర్చుచు నుండఁగఁ జూచి పెద్దలే
మన్నను సర్వదా మన గృహమ్ముల నుండెడి వానికింత య
త్యున్నతి వచ్చెఁగా?" యనుచుఁ గోచునునాకు మనమ్మునెమ్మదిన్

౧ ఆ ౯౯ శ్రవ.

మనమునఁ గోచునది యాశ్చర్యమా ముదమా? ఆశ్చర్య మనవలె
ను. వీరు ముద మనుటచే మా కాశ్చర్యముగా నున్నది!

౧౧ ॥వ. ఇట్లు తన తనయ నొప్పించి యిప్పుడు తొట్లు సమకూరునని
మనమ్మున యోజించు చున్నంత నొక్కనాఁడు దైవ వశమ్మున నమ్మధు
సూదనుఁడు ”

“ యోజించు ” అనఁగాఁ “ గూర్చు ” అని యర్థము. “ ఆలోచిం

చు ” నను నర్థము కాదు. గ్రంథకర్తల యభిప్రాయము. “ యోచించుచు ” ననిన నేడేరును.

౧౨ ॥ఉ. వచ్చుట కేమి గాని పయివారలు చూచిన లేనిపోని పె
న్మచ్చలుపన్ని యీతని గుణమ్ములు మంచివి గావటంచుఁ దా
రచ్చట నచ్చటం బలికి యల్లరి సేతురు లోకులన్న బల్
మ్రుచ్చులుసత్యమెన్నదురె! లోకముమాయనుమాఁకుడున్నదే

౨ ఆ ౬ శ్రవ.

మ్రుచ్చులన దొంగలని యర్థము. అపకీర్తినిఁ గలిగించు వారు దొంగలెట్లయ్యెదరు? ఇంతకంటె హాస్యాస్పద ముండదు. దిద్దుకొందురు గాక. దీనితోఁబాటు రస భంగమును గలిగించిన “ మాయను ” అను దానిని “ మాయఁగ ” నని దిద్దుకొనునది.

౧౩ ॥ఉ. ఇంతకుఁదప్ప వేరొకటి యేదియు లేదిఁక సందియంబు కా
సంతయటన్న వృద్ధయను “ నయ్యది సత్యమె లోకులైన వా
రింతటి వారినైన నిటులెంచుదు రైనను వారివల్ల నా
వంతయు మీకుఁ గార్యమును నట్టిది లేదుగదా? తలంపఁగన్ ”

౨ ఆ ౭ శ్రవ.

మధుసూదనుఁడు మహాకవి. కవులకు లోకులతోఁ గాక మఱెవ్వరితోఁ బని యుండును? “ తిరిగి నాఁడను గదా! పరదేశములను విద్యా ప్రసంగముల కై తలిరుఁబోఁడి ” (౫ ఆ ౧౧ శ్రవ) అని వీరే మధుసూదనునిచే ననిపించినారు. ఇఁక “ మీకు లోకులతో నేమిపనియున్న ” దనునది యేమి సందర్భముగ నున్నది? గొప్పవాఁడైన కొలఁది లోకులతో నెక్కుడు సంబంధముండును కాని లోకు లా గొప్ప వానిని దిరస్కరింప లేకపోవచ్చును. అంతేగాని లోకులతో మధుసూదనునకుఁబని లేదనుట యవివేకము.

౧౪. మ. ధనమా? లోపములేదు విద్యయును మీదాస్యమ్మునం జేసి కై
కొన నీకన్నియ రూపు రేఖలకుఁ దక్కుంగల్గు మా వారిలోఁ
గను గీర్తైలగు హెచ్చు తగ్గు గదు వేడ్కన్ సాటి గో బోట్లరీ
తిని వర్తింపఁగఁ జేయకుండుటకు నెంతే నెంతు స్వాంతమ్మునన్"
౧ ఆ ౨౨ శ్రవ.

దాస్యమనఁ బరిచర్య యని యర్థము. దాస్యము చేసి విద్య గ్రహించిన దన గురుకుల వాసముఁజేసి (గురు శుశ్రూషఁ గావించి) చదువుకొనిన దని భావము. శాలామణి మధుసూదను చెంతఁ జదువుకొనినదా! లేదు లేదు. " మీ దాస్యమ్మున " ననఁగా " మీ దయ వలన " నని గ్రంథకర్తల యాశయము. కాని యీ యర్థము జెప్పుటకు వీలులేదు. సవరింప వలెను.

౧౫. సీ. గానమ్ము వంటి సత్కళల గల్గునే? వేద
విదుల కయ్యదియుఁ జుక్కెదురు గాక" ౨ ఆ ౭౪ శ్ర.

వేద విదులకు సంగీతము గిట్టదనుట ప్రకృతి ధర్మమునకుఁ గేవలము విరుద్ధము. ఏమియుఁ దోఁపమి వీ రిట్లు సందర్భముగ నాల్గవ పాదమును బూరించిరి. వీ రింతఁ బ్రక్రమ భంగము కాకుండు నట్లు మాత్రము పాటు బడిరి. వేద విదులకు గానమునంగల యాసక్తి యద్వితీయము. సంధ్యావందన కాల మతిక్రమించి పోవుచున్నను పాట పూర్తి యగు నంతదనుక వేద విదులు సభలోనుండి కదల కుండుట మే మనేక పర్యాయములు పరికించితిమి మా యనుభవము నకు విరుద్ధముగ నీ శ్రవణానందమునఁ జూచితిమి, ఇది నూత్నపుం గృతి గాదా?

౧౬. సీ. చక్కెర విల్కాని సామ్రాజ్య లక్ష్మి నాఁ
బ్రక్క నున్నప్పుడు చూపట్ట వలదె?
కేళికారీతిఁ జొక్కించు వేళలను జం

త్రిప్పు బొమ్మ పోల్కెఁ గన్పట్ట వలదె?
ఎదురుగాఁ దోఁచు నెడ విలాసంపు సం
పదల ప్రోవనఁగఁ జూపట్ట వలదె?
రతి పెంచుకొన్న గారంపు కీరంబు నా
భాషించు నప్పు గన్పట్ట వలదె?
గీ. విటుల మోహింపఁ జేసెడి వేళ లందు
మచ్చు మందుల గొన్న నా మసలవలదె?
సాని సాని యనంగనే సంబరించె
వేశ రీతుల దాని సంసారి యనరె! ౨౫౯౭ శ్రవ.

ఈ పద్య మిచ్చట నెంత మాత్రమును సంఘటింపలేదు. బాలామణి యిదివఱకు విటుని మొగ మెట్టిదియో యెఱుంగదు. అట్టి దానికి విటుల తో నుండుమని బోధించుట సందర్భముగాని విటులతో నప్పు డట్లుండ వలదా? ఇప్పు డిట్లుండ వలదా? యని ప్రశ్నించు టేటి సందర్భము? దీనికి వెనుకటి పద్యమును ముందటి పద్యమును గూడ సందర్భముగనే యున్న వి. కాని యీ పద్యము మాత్రము పూర్వాపరములతో నెంతమాత్ర మును సందర్భింపక "అలు లేదు చూలు లేదు కొడుకు పేరు సోమలింగ మన్నట్లున్న" దను సామెతను జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చు చున్నది. నంద ర్భానంద ర్భముల నరయక సరస తిరుపతి వేంకట కవు లీపద్యరూపమునఁ దమ య భిప్రాయమును వెడలఁ గ్రక్కుకొనిరి.

౧౭. సీ. జైకదాఁటియు బనారసు కండువా దాఁటి
గబ్బి గుబ్బలకాంతి గంతులిడఁగ
గాగరా దాఁటి పైఁ గట్టు పుట్టముదాఁటి
తొడల యందంబడా వడినొనర్పఁ
గర్ణమ్ములనుదాఁటి గండ స్థలముదాఁటి

కమ్మలకాంతి యొఱగడముఁ జూపఁ
దలదాఁటి మొలదాఁటి తళ్కు మీఱెడి మేల్మి
బంగారు జడ బరాబరులు సేయఁ
గీ. పార్శ్వగత వృత్తగళిత పుష్ప ప్రకీర్ణ
మై శుక పికాళికల కూజితాభిరామ
మై మలయ మారుతోపేతమై తనర్చు
నట్టి యాఁవేటి యొడ్డున నరిగి యరిగి ''

౩ ఆ ౭౯ శ్రవ.

బాలామణి తాల్చిన కమ్మలకాంతి తొలుతఁ జెవులను దాఁటుచున్నదఁట! కమ్మలు చెవులకు వెనుక నుండునా? వీరు సందర్శించిన నానా రాజులలో నేరికైన నట్లున్నవి కాఁబోలు! కమ్మలుండుటచేఁ జెవుల కొక యందమే గాని కమ్మల కాంతి చెవుల పైఁ బ్రసరింపదు. గండస్థలములపైఁ బ్రసరించును. కాని సరస తిరుపతి వేంకట కవులు కమ్మల కాంతిని గండస్థలములు గూడఁ దాఁటించినారు! ఇఁక నెక్కడ నాగడముఁ జూపుచున్నదో? చిత్రము! ఈ పద్యము నందే బంగారు జడ మొదటఁ దల దాఁటి పిదప మొల దాఁటిన దఁట! కమ్మల కాంతి చెవులను దాఁటు టెట్టిదో బంగారు జడ తల దాఁటు టట్టిదే జడ మొల దాఁటిన దాఁట వచ్చును. కాని తల దాఁటుట యెందు నుండదు. ఈ పద్యమున వీరు దాఁట్లు వేయుటకుఁ జూచిరి సమర్థులు! కాని యసందర్భములను బరికింపరైరి.

"శా. వన్నెల్ గులుక్కెడి నవ్వు నెమ్మొగముతో వాలారు లేఁ జూపుతో
నన్నుం బై యసియాడు సన్నడుముతో జానైన చన్దోయిలోఁ
గన్నుల్ చల్లఁగఁ జేయఁ జాలు వగతోఁ గంపించు మై దీవతో
వెన్నాడం గలవేణి కాభరముతో వెన్నాడెఁ దా నాతనిన్.

౩ ఆ ౭౭ శ్రవ.

వది యొద్దున మధుసూదనునిఁ గలిసికొన నాతని వెన్నంటి పోవునపుడు బాలామణి దామ్యోగమున నవ్వు వన్నెలు గుల్కు చున్న దఁట! దీనికి వెనుకటి పద్యమున,—

“సీ. చెట్టు చెట్టునకు విచ్చిన పుష్ప జాలంబు
వర్షించు వలి పిల్ల వాయువులకు
నడు గడ్డునకుఁ బల్లవాంతికములనుండి
కెరలి పైఁ బడు చంద్ర కిరణములకుఁ
దేప తేపకు దిమ్మ దిరుగ జుమ్మని మీఁదఁ
బడి హాళాహళి సేయు భ్రమరములకు
మాటి మాటికిఁ గామ మంత్రముల్ తెనిఁగించి
విప్పి చెప్పెడి శుక పికములకును
గీ. గెరలి యన్యోన్యమును రతి క్రీడ సల్పి
కోరికల కీరిక లొసంగు శారికలకు
ధైర్యమును ధారవోసి తత్తటము నందు
మెల్ల మెల్లనఁ బరువిడుఁ, బల్లవోష్ఠి” (3 ఆ ౨౬)

అని వర్ణించినారు. ధైర్యమును గోలుపోయిన వారి ముఖముల యందు నవ్వ వన్నెలు గుల్కుచుండు ననుట యశ్రుతపూర్వము. ఇది క్రొత్త వింత! ధైర్యమును గోల్పోయిన వారి మొగము చిన్న తఱిగి యుండును. ఓ చదువరులారా! ఈ పద్యమును గాంచిన మీ ముఖముల యందు నవ్వు వన్నెలు గుల్కుచున్నదా? ఇది నూత్నపుం గృతి సుఁడీ!

౧౯ “సీ. చిన్ని వన్నెల మోము చెల్వు వడ్డి కొనంగు
చిన్నారి పొన్నారి చెమట దాని
నాయాసమున జొప్ప లల్ల నల్లన నార్చు
శ్రీయుతం బగు కన్నుదోయి దాని

నొలయు నిట్టూర్పు వాయువులచేఁ దబ్బిబ్బు
లై యుబ్బు పెన్గుబ్బ లమరు దానిఁ
గరఁగి నీరై నాసికను జాలు వారు సిం
దూరంపు తోరంపు సౌరుదాని
గీ. కలకల ధ్వాను లొలయఁ బొంకమ్ము మీఱు
జాఱు మొలనూలు గల కటిస్థలము దానిఁ
గంది యున్నట్టి పాద యుగంబు దానిఁ
గనియె మధుసూదనుండు వెన్కకును దిరిగి" 3 ఆ ౨౮ శ్రవ.

బాలామణి చిన్ని వన్నెలు గల మోము సౌందర్యమును వడ్డీకిచ్చు నట్టి చిఱు చెమట గలదఁట! బాలామణి కిప్పుడు చిఱుచెమట పట్టుటకుఁ గారణము గలదా? వసంత కాలమున మనోహరమగు నదీ తీరమున సాయంతనమునఁ గౌముదీ విహారము గావించు వారికిఁ జిఱుచెమట గలుగు ననుట యంత సరసముగ నుండదు. అయినను బాలామణి హృదయమునఁ గామాగ్ని రగుల్కొను చుండుటం జేసియు స్వయముగ నిప్పుడు ప్రియుఁడగు మధుసూదనునిఁ గలిసికొనుటకు ధైర్యమును గోలుపోయి యాయాసమున నడుచు చుండుటం జేసియు బాలామణికి చిఱు చెమట పట్టె ననుటొకింత సరసముగనే యుండినను దుదకు వీరా సరసమును విరసము గావించి వైచిరి. నాల్గవ పాదమున నెట్లు వర్ణించిరో చూడుఁడు. బాలామణి మోమునఁ గల సిందూరపు బొట్టు కరఁగి నీరై ముక్కు పైఁ బ్రవహించుచున్న దఁట! ఇంతటి యసందర్భ మెందును నుండదు. ప్రథమ పాదములో వర్ణించి యుండియు మఱలఁ నిటఁ జెమటను వర్ణించుటచేఁ బునరుక్తి. ప్రథమ పాదమునఁ గల చిఱు చెమట నాల్గవ పాదమున నింతటిది యగుట యసంభవము! సిందూరపు బొట్టు సామాన్యముగఁ గరఁగి పోవునది గాదు. చెమ్మగిల్లి యధిక శోభావంత మగును. "చెప్పు

శ్శ్రీగా నిద్ద చిన్ని జాబిల్లిచే సిందూర తిలకంబు చెమ్మగిల్ల " నని య ల్లసాని పెద్దన వ్రాకుచ్చినాఁడు! ఇంకను దెలియకున్న వీరు తమ వైష్ణ వ శిష్యుల నడిగి తెలిసి కొందురు గాత!

కాని వీరు పూర్వాపర సందర్భములఁ జూచికొన కుండి నందులకు మా కాశ్చర్య మగుచున్నది. మలయ మారుతము వీచుచున్న దనినారు. అది కేవల తరుశాఖా చలన జనితమా? కాదు కాదు. కల్లోలినీ తరంగ సంఘట్ట నోచ్ఛ్రాంతసార జలకణ సముదయమ్ము నం జలకమాడి వికసత్కు సుమ పుంజముల పై విహరించినది. అయ్యది రెట్టించినది. అంతటితోఁ గుదిరినదా? పార్శ్వ తరు శాఖాంతరములనుండి నదీ తీరము పైఁ జంద్ర కిరణములు ప్రసరించుచున్నవి. అట్టియెడ నింత చెమట పట్టిన దని వర్ణిం చిన నసందర్భమై పోవునని వీరు తలంప లేక పోయిరి.

మూఁడవ పాదమున నింత కంటెను విచిత్ర మగు నసందర్భమును ప్రాయించినారు. నిట్టూర్పు వాయువులచే నా బిబ్బోకవతి యుబ్బు పె ను గుబ్బలు తబ్బిబ్బులై పోవు చున్నవఁట!

"తబ్బిబ్బు" అనఁగాఁ దాఱుమాఱు అని యర్థము! స్తనములు తాఱుమా ఱగుట యన నేమో సరన తిరుపతి వేంకట కవులు సెలవిచ్చెదరు గాత.

౨౦౹౹చ. నరసుఁడ వంచు నెంతయును జాతురి గల్గిన వాఁడ వంచు, సుం
దరుఁ డవటంచు నిన్నని యెడన్ గదియన్ గమకింప నాపయిన్
గరుణయెనంగ దాయె నిది కాముక ధర్మమె? కోరు దాని నీ
వరుస ననాదరింపఁ దగవా? మగవారల కెందు నావుడున్"

3 ఆ 3ల శ్రవ.

బాలామణి మధుసూదనుని గూడుటకు మనస్సులోఁ బ్రయత్నించిన దఁట! మనస్సులోఁ దలంతురు. ప్రత్యక్షముగఁ బ్రయత్నింతురు. బాలా మణి యట్లే చేసినది. కాని వీరు మాత్ర మా సంగతి నెఱుంగఁ జాలక

యసందర్భపు వ్రాఁతను వ్రాసినారు. మఱియు బాలామణి “యిది కాముక ధర్మమా?” యని పృచ్ఛించినది. మధుసూదనుఁడు కాముకుఁడై యిప్పట్టున బాలామణినిఁ దిరస్కరించిన నిట్లు ప్రశ్నింప వచ్చును. కాని కాముకుఁడు గాని వాని నిది కాముక ధర్మమా? యని యడుగుట ధర్మమా? సందర్భమా?

౨౧. గీ. ఇటులు పల్కెడి కాంతల కుటిల వచన
ములను వినియును వినని యట్లొలయఁ జేసి
రయము మీఱంగఁ జనెఁ గవి ప్రవరుఁ డంతఁ
దన మనము నందు సందేహ మినుమడింప” ౩ అ ౫౨ శ్రవ.

ఒలయఁ జేసి యన వ్యాపింపఁ జేసి యని యర్థము. మాటలను వ్యాపింపఁ జేయు టేమి? హాయి! హాయి!! వర్ణనా వైదగ్ధ్యము!

౨౨. సీ. బ్రహ్మదేవు మొగమ్ము పడఁతికిఁ బడకిల్లు
చేసి పెట్టిన యట్టి చేవ కాఁడు
హరి యురస్థల మొక్క యంగనామణికి శ
య్యాతలమ్ముగఁ జేసి నట్టి ఘనుఁడు
సాంబు శరీరంబు నంబుజాక్షికి ధార
వోయింపఁ జేసిన మాయ కాఁడు
“స్త్రీలఁ జూడ” మటంచుఁ దెగనీల్గు పెద్ద పె
ద్దల గర్వముల గంగఁ గలుపు వాఁడు
గీ. తత్కర స్పర్శ తన్మృదు తర వచశ్శ్ర
వణములను బీజముగఁ బునర్భవము నొంది
యంతలో వృద్ధిఁ జెంది కొండంత యగుచు
నాతనికిఁ ద్రోవ యోసఁ బ్రత్యక్షమయ్యె” ౩ ఆ ౫౩ శ్రవ.

మన్మథుఁడు సరస్వతికి బ్రహ్మదేవుని మొగమును స్వాయముగఁ బడక

ట్లు చేసి పెట్టినాఁడు. లక్ష్మికి హరి యురమ్మును శయ్యాతలముగఁ జేసినాఁడు. పార్వతికో; సాంబుని శరీరమును ధార వోయింపఁ జేసినాఁడు. పోయింపలేదు. పోయను లేదు. ప్రేరణము మీఁదఁ బ్రేరణము! ఇది యసంబద్ధము! ''ధార వోసినాఁ'' డనిన నీ యసంబద్ధమును, దీనితోఁ బాటు ప్రక్రమ భంగమును గూడ లేకుండును. మఱియు నిందు బాలామణి కరస్పర్శము వలనను మృదు వచశ్శ్రవణమువలనను మఱలఁ బుట్టి మన్మథుఁ డాచార్యునకుఁ గ్రోవలోఁ బ్రత్యక్ష మయ్యె నని వ్రాయించినారు. మఱలఁ బుట్టె ననఁగా నేమి? ఇంతవఱకు మధుసూదనునకుఁ గామోదయము గాలేదు. అగుటచేఁ మఱల మన్మథుఁడు పుట్టె నన మధుసూదనునకు మఱలఁ గామము గలిగెనని చెప్పుటకు వలనుపడదు. అట్లుగాక యీశ్వరుని కంటి మంటలచే మ్రగ్గి యిప్పుడు మఱలఁ బుట్టె నందురా? అట్లయిన బాలామణి మధుసూదనుని కొఱ కింత ప్రయాస పడుట ఘటస్థింపదు. ఏమన? మన్మథుఁడే లే నప్పుడు మదన తాపోదయ మెట్లు? చదువరులారా! మీ రిందును గుఱించి యచ్చెరువొంద నవసరములేదు. ఏమన? ఈ పద్యమునఁ బ్రతిపాదింపఁ బడిన వాఁడు మదనుఁడు గాదా?

౨౩ ॥ఉ. చందురుఁజూచి యుల్కిపడుఁ జల్లని గాలికి వెట్టఁ జెందు నే
చందము నందముగ్ గనఁగ సైపఁడు నిద్దురఁ జెంద నోపఁ డా
సుందరి చందముగ్ మదిని జొన్పి యవార్యము లైన కోరికల్
సందడి సేయ మందుని పసందునఁగుండుఁగవీంద్రుఁడెంతయుగ్'

౩ ఆ ౭౭ ప్రవ.

కవీంద్రుఁడు (అనఁగా మధుసూదనుఁడు) మందుని పసందునఁ గుందు నఁట! పసం దన విధ మను నర్థము లేదు. ఎట్లో విఱిచి లక్షణార్థమును జెప్పెద మని వీరు వాదింప వచ్చెదరేని శ్రేష్ఠ వాచక మగు నీ పసందు శబ్దమును విచారించు నను నీ సందర్భమునఁ బ్రయోగింపఁ దగదు. మఱి

యు నిందు "ఏ చందము నందముగా గనఁగ నైపఁడు" అని వ్రాయించి నారు. "అందము చందము" నని లోకోక్తి. వీరు దీనిని దబ్బిబ్బు సేసి నారు. అయినను నీ వాక్యమున కర్థ మేమో యిది యీ పద్యము నం దెట్లు సందర్భించునో సెలవిచ్చెదరు గాక.

౩౭ ఉ. వేసవి మల్లె మొగ్గలకు వియ్యపురాలు రదాళి, నాసలో
వీసము గాదు గంధఫలి, వేల్పు మిటారుల తోడి కోడలా
రా! సఖి, దానిఁబోల్పఁదగవా? యితరాంగనలన్ శబాసు! బా
లాసతిఁ బోలఁగల్గు నవలా భువిలో నహి లేదు లేదనన్"

౩ ఆ ౫౭ శ్రవ.

ఈ పద్దెము నందలి ఫలితార్థము బాలామణి యందకత్తె యని. ఆ యర్థము నింత చక్కఁగఁ దెల్పినారు. బాలామణి వేల్పు మిటారుల తోడి కోడలఁట! రూపమున నక్క సెల్లెండ్రకును నన్నదమ్ములకును సామ్య ముండును గాని తోడికోడండ్రకును నోడియల్లుండ్రకు నుండదు.

"సీ. చిన్ని వెన్నెల కందు వెన్ను దన్ని సుధాబ్ధిఁ
బొడమిన చెలువ తోఁ బుట్టు మాకు"

అని పెద్దన వాక్రుచ్చినాఁడు. మఱియు

సీ. ధారాధరము వెన్ను దన్ని పుట్టిన చాయ
నున్న దీ బింబాధరోష్ఠి వేణి"

అని చేమకూర వెంకన్న వాక్రుచ్చినాఁడు. ఈ పద్య పాదముల యర్థమును జక్కఁగ విచారింతురు గాక.

"శా. వెన్నెన్ జెంపల గొట్టు మై నునుపుతో విందైన కెమ్మోవితో
నన్నల్ సేసెడి ముద్దు కన్నుఁగవతో జాతైన పయ్యెంటతో
గన్నేరుం బువు గాగ రాసాబగుతోఁ గామించి ద్రోతెంచు నిన్

గన్నారం గని ముచ్చటాడఁ గల భాగ్యం బెన్నఁడో? కోమలీ ”
3 అ ౫౯ శ్రవ.

బాలామణి మేని నునుపు వెన్నను జెంపలు గొట్టునఁట! మార్దవముఁ జెప్ప నప్పుడు శరీరముతో వెన్న నుపమింతురు గాని స్నిగ్ధత్వమును జెప్ప నప్పు డేరు నుపమింపరు. ఇది నూత్నపుం గృతి నిర్మించు శక్తియై యుండును. మఱియు నిందు “ జాజైన పయ్యెంటతో ” నని యున్నది. జాజన నేమో సెలవిత్తురు గాక.

౬౭ “సీ. తడబాటు చేతఁ జే నొుసిసి పట్టి కటాక్ష
ముంచుమా యన నాలకించ నైతిఁ
దుమ్మిన విచ్చు దుందుడుకు గుబ్బలఁ గౌఁగి
లించఁ బూనిన సమ్మతించ నైతిఁ
గలకండ కన్న మిక్కుట మైన రుచి గల్గు
కెమ్మోవి రుచు లారగించ నైతి
వెడ వింటి వాఁడు ఉవ్విన బాణములఁ జాల
వగలఁ బొందిన జాలి దగుల నైతిఁ
గీ. బవలు చెయి వట్టి పిలిచినఁ బలుక కట్టి
చాన నమవస చీఁకటి లోన నీలి
చీరఁ గట్టిన తటి సన్నఁజేయు వెట్టి
పగిది నేఁ గోలుపోతి దైవంబ! నేఁడు ” 3 అ ౬౨ శ్రవ.

బాలామణి దుందుడుకు గుబ్బలు తుమ్మిన విచ్చునఁట! ఇట్టి శృంగార రస ప్రసంగములలోఁ “ తుమ్మిన దగ్గిన ” నని యి శ్లేష గలుగు నట్లు వర్ణించుటకన్న నల్లసాని పెద్దన్న వలె “ మీటిన విచ్చు గుబ్బచను మిట్ట ” లని వర్ణించిన సరసముగ నుండును. వీరు సరసు లయ్యు నీ సరసము నెఱుంగమి శోచనీయము. మఱియు నిందు “ పవలు చెయి వట్టి పి

లిచినఁ బలుకక కట్టి చాన నమవస చీఁకటి లోన నీలి చీరఁ గట్టిన తఱి స న్నఁ జేయు వెట్టి పగిది" యని వ్రాయించినారు. ఇది వికితపు వ్రాఁత. "చెయివట్టి పిలిచిన" యనిగాదు. "చెయివట్టి లాగిన" యని లోకోక్తి. మఱియుఁ "పవలు చెయివట్టి పిలిచినఁ బలుకక" అనుట తప్పు. పలుక ని యని లోకోక్తి. ఈ యర్థమును "అమాస చీఁకటి లోఁ గను సన్నఁ జేయు" నను వాక్యము స్థిరీకరించు చున్నది. "పగలు చెయివట్టి లాగి నఁ బలుకని దానిని రాత్రి కను సన్నఁ జేసి నాడఁట" యను లోకోక్తిని వీరింతగా భ్రష్టము గావించినారు. మఱియు నీ లోకోక్తి యందలి "నీలి చీర" యను పదము కేవలము పడికట్టు రాయి. ఈ తొటుకులను సవరిం చు కొందురు గాత.

౨౭౧. చ. కనుఁగవ కింపు గల్గి తగు కామ కళాభ్యసనంబు గల్గి యౌ
వనమున లేఁత యయ్యు రస భావములం గడుఁ బ్రౌఢయై తనం
తన వలపున్న దైన వనితామణి యెవ్వని కబ్బు? బ్రాగ్భవం
బునఁ దులలేని పుణ్యములు పూవులు పూచి ఫలింప కుండినన్

క ఆ ౬౩ శ్రవ.

పూర్వ జన్మమునం బుణ్యములు పూచి ఫలింపకున్నఁ దనకుఁ దానై వలచి వచ్చిన కాంత యెవ్వని కబ్బునఁట! పుణ్యము లెప్పుడు ఫలించిన న ప్పుడే యనుభవమున కగును. అంతియే గాని పూర్వ జన్మమున ఫలించి నచో నిప్పు డనుభవమునకు రావు. "ప్రాగ్భవము నందలి పుణ్యము" అ నిన నీ యసందర్భము లేక పోవును.

౨౮౧. సీ. కలుగనే కలుగదు కలిగనేనియు ఛాంద
సున కనాథ స్త్రీ గమనము గల్గుఁ
గలుగనే కలుగదు కలిగినేనియుఁ బండి
తునకుఁ బర స్త్రీ గమనము గల్గుఁ

గలుగనే కలుగదు కలిగెనేనియును రా
జునకు దాస స్త్రీ గమనము గల్గుఁ
గలుగనే కలుగదు కలిగెనేనియుఁ గవిం
ద్రునకుఁ బణ్య స్త్రీ గమనము గల్గుఁ

గీ. గలుగ దొక వేళఁ గలిగినఁ గలుగు మునుల
కప్సర స్త్రీ గమన మనియనుట వలనఁ
గవులకును వేశ్యలకుఁ దప్ప గాదు చెలిమి
దానిలోన ప్రయత్న సిద్ధ మిది గాదె?" ౩ ఆ ౬౭ శ్రవ.

కలుగనే కలుగ దఁట! కాని యొక వేళఁ గలిగిన యెడల ఛాందసున కు విధవా గమనము గలుగునఁట! పండితులకుఁ బర స్త్రీ గమనము గలుగు నఁట! రాజునకు దాస స్త్రీ గమనము గలుగునఁట! కవికి వారకాంతా గమనము గలుగు నఁట! ముని కప్సర స్త్రీ గమనము గలుగు నఁట! ఇది ప్రకృతి ధర్మమా? కాదు. ఇది కేవలము ప్రకృతి విరుద్ధము. విరుద్ధపు విషయములను వ్రాయుటకు వీరు జంకరు. రంభ యింద్రుని యుంపుడు కత్తె. ఇంద్రుఁడు ముని కాఁడు. రంభ యప్సరస! వీరి నియమము ప్రకారము రంభ దాసీది కావలెను. ఇంద్రుఁడు మునియైనను గావలెను. ఇట్టి యుదాహరణము లనేకము లీయ వచ్చును. గ్రంథ విస్తర భీతిచే సంక్షేపింప వలసి వచ్చెను.

"తే. సీస గీ. తనకుఁ దానయి పొంద రమ్మనుచుఁ గాంతఁ
గోరునది నోరుగాదు పైజారు గాని
యప్రయత్న సిద్ధమ్ముగ నబ్బి నట్టి
పొందు లోడఁ గూర్చుఁ గాదె పెంపొంద సుఖము"
౩ ఆ ౬౯ శ్రవ.

"అప్రయత్న సిద్ధమ్ముగ నబ్బి నట్టి" యన నేమి? అప్రయత్న సిద్ధ

ము గాని, యప్రయత్నసిద్ధమ్ముగ నబ్బినది గాదు.

౩౦. ఉ. చేడెలు పిన్నకాలమునఁ జిన్నెలు వన్నెలు లేక యెంతయున్

"బూడిదబుస్స" నాకృతినిఁబొందియు నంతట సీడు వచ్చుచోఁ

బాడుగఁ జేతు రెంత మతి పారగుచిత్తము నైన నయ్యయో

"గాడిద పిల్ల కోమలము" గాదె? విచారణఁ జేసి చూచినన్"

౩ ఆ. ౭౬ శ్రేన.

"ఆఁడు వాండ్రు చిన్నతనములోఁ జిన్నెలు వన్నెలు లేక "బూడిద బుస్స" నాకృతి నుండి పెద్దలైన తరువాత నెంత విద్వాంసుని చిత్తము నైనఁ బాడు సేయుదురు. అయ్యయ్యో! గాడిదపిల్ల కోమలము గాదా?" అఁట! ఇది యిట నేమి సందర్భించినది? ఈ పద్యమున గాడిద ప్రసక్తి యేమి కలిగినది?

౩౧. సీ. ఆవాలముల పన్నులార్జించు కరణమ్ము" ౩ ఆ ౯౬ శ్రేన.

పన్నులు పుచ్చుకొను నాతఁడు కరణమా మునసబా? కరణము పన్ను వసూలు చేయుట యెందు నుండదు. మఱియు నిం దార్జించు నని ప్రయోగించినారు. ఆర్జించు=గడించు, సంపాదించు. అని యర్థము. పన్ను వసూలు చేయుదురు గాని యార్జింపరు. వసూలు చేయు నవమి నిందలి సారస్యము చెడిపోయినది. మొదలే చెడినది. ఇఁక సారస్యమును గూర్చి విచారణ సేయు టెందులకు?

౩౨. క. నిన్నటి రాతిరి నుండియుఁ

కన్నులు దీసికొని యెదురు గనఁ గొనుచును నే

నున్న తఱి మీర లంపిన

విన్నాణపుఁ గమ్మ మదికి వేడ్కలొసంగెన్. ర ఆ ౨౨ శ్రే.

"నిన్నటి రాత్రి నుండియు మీ రాక కెదురు చూచు చుండఁగ మీ జాబు నాకు ముదముం గూర్చిన" దని బాలామణి మధుసూదనునకుఁ

ప్రత్యుత్తర మిచ్చుచున్నది. నిన్నటి రాత్రి యనఁగా నదీ తీరమున బాలామణి మధుసూదనునిచేఁ దిరస్కరింపఁ బడిన రాత్రి. బాలామణి పాప మా రాత్రి మధుసూదనుని కొఱ కెదురు చూచిన దఁట! నదీ తీరమున శంక లేక తనకుఁ దా నయి చేయి పట్టుకొనినఁ ద్రోసి వైచిన వైష్ణవుఁ డా రాత్రి యందే తన యింటికి వచ్చునని బాలామణి యెట్లు తలంచిన దో! చిత్రము! కాని మధుసూదనునిచే నిప్పు డీ జాబును వ్రాయించుట కంటె నిన్నటి రాత్రి యా వైష్ణవోత్తముని బాలామణి యింటి కంపిన నించుక సందర్భముగ నుండునేమో.

౹౹శా. తాపంబాఱె, విచారమా సడలెఁ, జిత్తంబా మహానంద వి
ద్యాపారమ్యము గాంచెఁ, దైన్యగుణమా చాదవ్వులం జేరె, నా
శా పాశం బతి దీర్ఘమై భవదపేక్షన్ వృద్ధిఁ బొందించి యా
టోప ప్రక్రియ నొప్పెఁ బూవిలుతు బంటుల్ నాకు బంట్లై రికన్'

౨ ఆ ౧౩ శ్రవ.

ఆశా పాశము పొడవైన దఁట! ఇది యసందర్భము! ఆశా పాశము దృఢమైన దనుటలో నెంతయో రస మున్నది గాని దీర్ఘమైన దనుటలో నా రసము లేక పోవుటయే గాక యాశ తెఱిగి పోయెనను నొక యపార్థమును గూడఁ గలిగించు చున్నది.

౩౨౹౹చ. పలుచని పండు టాకులకు బాగుగ నీనెలు దీసి చక్కఁగాఁ
జిలుకలు చుట్టి దొంతరలు చేసి యమర్చి కరాంగుళీ దళం
బుల నిఱికించి తెచ్చి వలపుల్ మొలపించుచు నిచ్చి యంతటన్
బలుకును జిక్కపల్కులను వ్యంగ్యపురంగు చెలంగి పొంగఁగన్

౨ ఆ ౨౫ శ్రవ.

పండుతమలపు టాకుల కీనెలు దీసి చిలుకలు చుట్టి దొంతర పెట్టి వ్రేళ్ల మధ్యఁ బెట్టి యిఱికించి తెచ్చి బాలామణి మధుసూదనున కిచ్చునఁ

ట! వ్రేళ్ల మధ్యఁ బెట్టి యుఱికించునవి చిలుకలా? తమలపు టాకు మడుపులా? చిలుకలు వ్రేళ్లకు గ్రుచ్చు కొందురు. దొంతరలు పెద్దవైనచోఁ బల్లెరములఁ గాని కర పల్లవములఁ గాని పెట్టి తెత్తురు. కాని చిలుకలంగుళులం బెట్టి యుఱికించుట వీరి వలన వింటిమి. నూత్నపుం గృతి యునఁ గ్రొత్త విషయములను దెలుపు నది గాదా?

౹౹శా. ఎంచు న్సర్వము లెత్తి మాటికిఁ, దుటాయించుఁ గనల్, ఒల్మిటా
రించుం జన్నవ పై చెఱుంగు, వల పూరించుఁ, నగించుఁ, బ్రకం
సించుఁ, మించు మనోవికారమును సూచించుఁ, మకల్ వెంచు, న
వ్వించుం బోడి స్వభావమో? యతని నవ్వించఁ బ్రయత్నించుటో
౪ ఆ ౭౬ ప్రవ.

తుటాయించు నన నలక్ష్య పఱచు నని యర్థము. కన్ను లలక్ష్య పఱచుట యన నేమి? ఘటారించు నన నిక్కు, విజృంభించు, అతిశయించు నని మూఁ డర్థము లున్నవి. ఇవి యేమైన సందర్భించినదా?

౩౬౹౹ఉ. వచ్చి గృహమ్ము సొచ్చి యొక నైకరి నాతనిఁ జూచి యంతఁ దా
నచ్చపలాక్షి యాతఁ డసహాయత శయ్యఁ బరుండి గ్రంథముల్
జెచ్చెరఁ జూచుచుండఁ దరిఁ జేరఁగ సందియ మంది ద్వార మం
దచ్చపు బగరుం బ్రతిమ యట్టుల వాఁగిలి యుండి క్రమ్మరన్"
౪ ఆ ౯౧ ప్రవ.

మధుసూదనుఁ డసహాయుఁడై పరుండి యుండె నఁట! ఆహా! సందర్భజ్ఞానము! అసహాయుఁడై పరుండియుండెనా యేకాకియై పరుండియుండెనా? రెండు నొకటే యని వీరి యభిప్రాయము. సాహస ప్రసంగమున నసహాయుఁ డనుట యొప్పును. దుర్గమస్థల గమన ప్రసంగమునఁ గూడఁ బ్రయోగింప వచ్చును. కాని యింట నొక్కఁడే యుండె నను సందర్భమున నసహాయుఁ డనుట యొప్పదు. ఒంటరియై యనిన నెంతో సర

నముగ నుండును. ఏ శబ్దము నే సందర్భమునఁ బ్రయోగింపవలెనో వీరి కిఁ దెలియదని యిదివఱ కొకసారి చూపితిమి. ఇది యొకటి. వీరి కింత మాత్రము తెలియక పోవు టాశ్చర్యకరము!

౩౭ సీ. తనకు నద్దానిపై మనము పుట్టక యున్నఁ
బొమ్ము పొమ్మని చెప్పఁ బోలదొక్కొ
ఇచ్ఛ గల్గినఁ జనవిచ్చి కౌఁగిటఁ జేర్చి
మరుకేళిఁ గరగింపు టొప్పదొక్కొ
అక్కన్నె యెవ తెయో యనుట కింతకు మున్ను
ప్రతి దినమ్మును గంటఁ బడని దొక్కొ
పాప మంచును భయం పడుట కీలోననే
హృదయ సంగతులచేఁ బొదలదొక్కొ
గీ. కామ శాస్త్ర ప్రశంసలఁ గనఁడొ వినఁడొ
యేమి భావించెనో? యాతఁ డెవరి కెరుక
రమ్మనియుఁ బొమ్మనియు మాట రాదు నోట
"వలపు సానికిఁ బలుపు దెబ్బలు ఘటించు" రఆ గాగి శ్రవ.

"తన కిష్టము లేకున్న నవ్వాలకుఁ బొమ్మనరాదా?" యని ప్రథమ పాదమున వ్రాయించినారు. "ఇష్టమున్నచోఁ గౌఁగిలి యొసంగి మరు కేళిం గరఁగింప రాదా?" యని రెండవ పాదమున వ్రాయించినారు. మూఁడవ పాదమున "ఆ కన్నె యెవతెయో యని యోచించుట కిదివఱకుఁ దాను చూడనిదా?" యనినారు. ఇదేమి సందర్భము. ఈ పాదమును మొదట నుపయోగించిన రవంత సందర్భముగ నుండును. ఇప్పుడో; అ సందర్భమై గ్రంథకర్తల విజ్ఞానాతిశయమును బైటఁ బెట్టినది. మఱియు నిందుఁ దుద "రమ్మనియుఁబొమ్మనియు మాటరాదు నోట, వలపు సానికిఁ బలుపు దెబ్బలు ఘటించు" ననినారు. "ఘటించు" నని తద్ధర్మార్థకక్రియ

ను ప్రయోగించుటచే నీ పద్య మర్థ విహీనమై పోయినది.

౩౮. సీ. అనుప సంప్రాప్త వచః ప్రారంభ సంరంభ

మనివార్య ఘర్మోదకావతారము" ౪ ఆ ౧౦౨ శ్లో.

రతిసమయమున బాలామణీ మధుసూదనుల కనివార్యమైన చెమట పట్టినదఁట! గ్రంథకర్తలా సమయము గ్రీష్మర్తు వనుకొనిరి కాఁబోలు! కాదు కాదు. వర్ష ఋతువు. వర్ష మెడ తెగకుండఁ బడుచుండఁ జలి యువ యువతుల నన్యోన్యదృఢ పరీరంభముల నుండి విడివడ నీయ నంతటిదిగా నుండ నంత చెమట యెట్లు పట్టినదో?

౩౯. గీ. జారిణీ జార సురత ప్రసంగ భంగ

మంగఁజా నంత తాపశాంత్యౌషధంబు

చోర కృతాంతి రాయమాచారి విప్ర

కోటి విజ్ఞప్తి విన నయ్యె కోడి కూఁత" ౪ ఆ ౧౦౭ శ్రవ.

కోడి కూఁత మగన తాప శాంత్యౌషధ మఁట! "జారిణీ జార సురత ప్రసంగ మని ప్రథమ పాదమున వ్రాయించినారు. సురత ప్రసంగ భంగ మగునది మగన తాపమును వృద్ధిఁ బొందించునా శాంతి వహింపఁ జేయునా? ఏకవియు నిట్లు వర్ణించి యుండలేదు. ఇచ్చటఁ దక్క వీరును నిట్లు వర్ణించి యుండలేదు. ఈ నాల్గవ యాశ్వాస మందే వీరు

సీసగీతము. ముద్దుగొని సుద్దులను గొంత ప్రొద్దు జరపి

మలయ వాయువు లిరువురఁ గలఁక దేర్పఁ

గలయఁ దమకించి కోడి కూఁతలకుఁ దలఁకు

వారలై రఁట గ్రీష్మ విభావరులను" ౮౨.

అని వ్రాయించినారు. ఆహా! విజ్ఞాన గరిమ!

౪౦. సీ. నలిగి పోయిన పుష్పములు కీలు జడ నుండి

యడు గడ్డునకుఁ బ్రోవ యందురాల

మలయు ప్రాతః కాల మలయ వాయువులచేఁ
జెమట బిందువుల మొత్తము లణంగఁ
గురియును స్మంచు తుంపురులు కెమ్మోవి నొ
క్కులకించుక భరిమ్ము గలుగఁ జేయ
నతిశీత పరవ శస్త్రి విమ్మయమంచు ని
ద్దుర నెత్తి కెక్కె తిత్తరముఁ జూప
గీ. నెవరు చూచెదరో" యంచు నించు కంత
భయము గల్గియు నా కేమి భయ మటంచు
దిటము మదిలోన నూని యచ్చటల నేత్ర
"టింగురంగా" యటంచు నింటికిని జనిమె"

౪ అ ౧౦౯ శ్రవ.

బాలామణికిఁ గలిగిన చెమట బిందువులు ప్రాతః కాల మలయ వాయువులచేఁ బోవుచున్న వఁట! చెమట పట్టుటను గుఱించి ౩౮వ యసందర్భమున వివరించి యున్నారము. మఱియు నిందు విశేష మేమన? ప్రాతః కాలమున మలయ మారుతము వీఁచు చున్న దఁట! మలయ మారుతము వసంతమున వీఁచును. కాని వర్ష ఋతువున వీవదు. వీరు వాన కారునఁ గూడఁ బిల్ల వాయువులు వీఁచుచున్న వనినారు. వాన కారున సీదర (చలిగాలి) వీఁచును. అది వీరు మలయ వాయువని భ్రమించినారు. మఱియు మూఁడవ పాదమున బాలామణి మోవిపై గల పలు నొక్కులకు మంచు తుంపరు లించుక భరమ్ము గొలుపు చున్న వఁట! వర్ష ఋతువున మంచు పడునని మే మెందును విని యుండలేదు. హేమంతమునఁ గుఱియును. అట్లని వీరే వ్రాయించినారు.

క. శ్రీవసంతము సతత హిమా
నీ మంతము వర్జిత లటీ నీ గాహన కే

శ్రీ మంగము ప్రబలించెన్

హేమంతము విరహి జనుల కేకూతంబై " ౫ ఆ ౨౫ శ్రవ.

బాలామణి యింటి కరుగు నప్పు డెల గోలు జల్లు పడుచుండి యుండు ను అది వీరు మంచుగా భావించినారు. ఆహా! భావనా బలము! ఇన్ని విధములగు నసందర్భములతో నిండి యుండిన పద్య మెందైన నుండునా! కాని యీ గ్రంథము నూత్నపుం గృతి యగుటచే వీరింగా నూర్కొని విష యములం జొప్పించిరి.

ఉ. గుమ. జననం బంది సమస్త పండితులు మెచ్చన్ దెచ్చుకొన్నట్టి కీ
ర్తిని నిష్కారణ మొక్క నాటికయి వార్ధిం గల్పంగా నేల! "
౫ ఆ ౨౯ శ్రవ.

ఈ మధుసూదనుఁడు పుట్టి సకల పండితులు మెచ్చఁగీర్తిని దెచ్చికొ న్నాఁడట! కొందరు పుట్టకుండఁ దెచ్చికొందురా! "జననం బందిన దాది" యనిన బాగుండును.

ఉత్సా. నిను విడనాడి నేటికి గణింపఁగ నొక్క నెలాయె నోయి! నిన్
గనుఁగొను నిచ్ఛఁగన్నులును గాయలు గాచెఁగదోయి! పేర్మి నా
మ్మనమున నెంచవోయి? మనుచూనము మానఁగదోయి? నాపయిన్
గనికరముంచవోయి? కడకంటనుజూడకు మోయి ప్రొక్కెదన్
౫ ఆ ౩౦ శ్రవ.

ఎంచవు + ఓయి, ఎంచవోయి. అని సంధి. ఇది వ్యతిరేకార్థకమగు టచే గౌరవము నెంచుట లేదని యర్థ మిచ్చుచున్నది. గ్రంథకర్తల య భిప్రాయము "ఎంచుమోయి" (ఎంచుము + ఓయి) అనిన నీడేరును. వీ రీ యసందర్భమును దెలిసికొన లేకపోయిరి. దీనితోఁ బాటింకొకటి గూ డ నున్నది. "నా పయిం గనికర ముంచ వోయి" యట! నా పయిం గనికర ముంపు మోయి (ఉంపుము + ఓయి) యనవలెను, శబ్దము భ్ర

ష్టమైనను నభిమతార్థ సిద్ధి యగుటకు వీరు "కనికర ముంచు మోయి" యని యైనఁ బ్రయోగింప లేక పోయిరి. "ఉంచవోయి" యనునది వ్యతిరేకార్థక మని వీరు గ్రహింప లేక పోయిరి.

౪౩. చ. క్రమముగ మానసంబు కనుగందె నినుం గను భాగ్యమబ్బమిం
దమకము హెచ్చ మిన్ను పయి దాఁటిన యట్టులఁ దోఁచె నీదు పై
దములకు వాచెఁ గన్నులు ముఖంబు యథాయథ లై నశించె శ
క్యమయిన స్వప్నమందయినఁ గన్పడుమా! గొంకమాలు నెచ్చెలీ!

౫. ఆ ౩౭ శ్రవ.

మిన్ను పయి దాఁటిన యట్టుల = ఆకాశము మీఁద నుండి లఘించి నట్టుల" అని యర్థము. ఆకాశము మీఁదఁ బడినట్లు తోఁచినదా? మీఁద దాఁటి నట్లు తోఁచినదా? ఆహా! ఏమి జాతీయోక్తులు?

౪౪. ఉ. రాపిడి గిబ్బిగుబ్బల నురమ్మున ద్రుమ్ముచుఁ గోర్కెఁ దెల్పుచుం
గోపము లేకయే కసరి కొట్టుచు "నొచ్చితి" వంచు వింతలం
జూపుచు ముద్దు పెట్టుచును సొంపుగ నన్నుఁ గమెత్తి చూచు నీ
చూపుల కీయఁగా వలదె? సోలెదు పద్యము లంబుజాననా!"

౫. ఆ ౪౯ శ్రవ.

సోలెదు ననసేమి? వివశత్వము నొందివ్రాలు నను నర్థమైనచోఁ బద్యములు వివశత్వము నొంది వ్రాలించును గాని వ్రాలవు. కావునఁ బ్రేరణేంచుకుఁ బ్రయోగింపవలెను. అట్లు గాక సోలెడనఁ బరిమాణార్థక మగుచో (సోల + ఎఁడు) నీ పరిమాణార్థకమగు నెఁడులో నరసున్న వేయుమి యొక దోష మట్లుంచి బాలామణి చూపులకు సోలెఁడు పద్దెము లీయవలదా? యని యడిగిన వీరికిఁ దవ్వెఁడు సాలువు బహుమతి సేయవలదా?

౪౫. సీ. భీతిల్ల నేమి యా భీత భీత మృగాక్షి

నట డించి యిచ్చోటి కరుగ నేల?"   ౫ఆ ౫౬ ప్ర.

అరుగు=పోవు నని యర్థము. కాని వచ్చు నను నాగమ నార్థకము గాదు. "ఇచ్చోటికి రానేల?" అని యుండవలెను గాని యిచ్చోటి కరుగ నేల యనఁ గూడదు. అనుటచే నసందర్భమై పోయినది. ఈ విద్వత్కవులు తమ యఖండ పాండిత్య గరిమచేఁ జను నరుగు ధాతువుల నాగమ నార్థకములుగఁ బ్రయోగించిరి.

"శ్లో. అపశబ్ద భయం నాస్తి అప్పలాచార్య సన్నిధా"
యను నట్లు వీరి చెంత నసందర్భ భయము లేదు.

౮౬. ఉ. అక్కమలాక్షి యాతఁడును నగ్గలమై తనరారు పేర్మి పెం
పెక్కఁగఁ గొంత కాలము యభీష్ట సుఖమ్ములఁ దేలుచుండఁగా
నొక్కెడ నత్తలోదరియు నొక్క యయోగ్యతఁ జేసె గంబళీ
మెక్కుచు వెంద్రుకల్ వెదుక మేకొనుచోఁ గఱవౌనె వేరికిన్!
౫ఆ ౬౦ ప్ర.

కొంత కాల మను నీ శబ్దము "యభీష్ట సుఖమ్ములఁ దేలి" రని భూత క్రియ నుపయోగించి నపుడు ప్రయోగింపవలెను. వీ రట్లు గాక "యభీష్ట సుఖమ్ములఁ దేలుచుండఁగా" నని వర్తమాన క్రియ నుపయోగించి నప్పు డుపయోగించుటచే నసందర్భమైనది. దిద్దుకొందురు గాక.

అన్వయాభాసములు.

చదువరులారా! సరస తిరుపతి వేంకట కవుల వ్రాఁత యందలి యసందర్భములను విమర్శించుటలో విసిగి పోయి దిక్ప్రదర్శనముగఁ గొన్ని మాత్ర మిం దుదాహరించితిమి. ఓపిక దాల్చి యింకను జూపుదమనిన మీరు సైతము విసిగి పోదు రను భయమ్మున నసందర్భ ప్రకరణము

సంతతితో ముగించితిమి. ఇఁక సర్వ వ్యాఖ్యానములఁ గొన్నిటి నుదాహరించెదము. విద్యా గోపిక మొయిఁ బరికింతురు గాత.

పా ణి గృ హీ త.

---

౧ ‹‹సీ. బిబ్బోకవతి యుబ్బు గుబ్బ దోయిని జూడ
మతిమాలి బతిమాలు యతియు రతికి
ఉడురాజ ముఖ కంటఁ బడి దాని జడఁ జూడ
జడదారి పెడదారిఁ జనఁగఁ దివురు
కన్నె మిన్న బెడంగు కన్ను సన్నలు గన్నఁ
గన్న వాఁడును దాల్మి నున్నఁ జేయుఁ
గల్కి ముద్దులు గుల్కు చిల్క పల్కుల కుల్కిఁ
బల్కరింపఁగఁ జూచుఁ గల్కియైన
గీ. నోంటి పాటునఁ జెలికడ నుంచెనేని
దత్తరమ్మున వేదాంతి తొత్తె వమను
చెలి శరీరమ్ము నొకపరి చే స్పృశింపఁ
బుంస్త్వ మొదవింపఁ జేయు నపుంసకునకు›› అ౧ ౭ అపాణి.

ఇందుఁ దాలిపాకముఁ జూడ నని ప్రయోగించినారు. ‹‹చూచినఁ›› అని చేదర్థకముఁ బ్రయోగించినఁ గాని యుందన్వయము సిద్ధింపదు. రెండు మూఁడు పాదములు నశ్లేష భ్రష్టము లైనవి. నాల్గవ పాదమునఁ ‹‹గల్కి ముద్దులు గుల్కు చిల్క పల్కుల కుల్కి›› అనుచో నరసున్న వేసి పరమైన దకారమునకు సరళాదేశము గావించిరి. అగుటచే నిదియుఁ జెడి పోయినది. ఇంకను జూడుఁడు. ఆ చెలి దేహ మొకసారి ముట్టినచో నపుంసకునకుఁ బుంస్త్వ మొదవింపఁ జేయునఁట! క్రమప్రకార మిచ్చట

నోదవు నని యుండ వలెను. ఇట్లు నే చెప్పి నదే ముకర్త యగు వేని నొ దవించు నవ లెను. పీ కీ రెండింటిని వదలి ప్రేరణము పై ప్రేరణము గావించినారు. అగుటచే నన్వయము చెడిన దని వేఱుగఁ జెప్ప వలెనా!

౨ ॥గీ. మునుపు విని నప్పుడే కొంత మొలక గనిన
వాని యనురాగ వృక్ష మివ్వాని కలన
నిపుడు తిరిగియు వింటచే నెదిగి వింత
సరణి నొక్కింత శాఖోప శాఖలలను॥ ౨౮ ౧౭౮ పాణి.

ఇవ్వాని కలనఁ = (శబ్దము చెడినను) వీని కారణము చేత నని యర్థము. మునుపు తిరిగియు వింటచే నని యుండుటచే నివ్వాని వలన నని వ లన వర్ణకమును బ్రయోగింప వలెను. అట్లు చేయకునికి నన్వయము చె డినది.

3 ॥ఉ. దండక ద్రోహముల్ సకల ధర్మములుఁ విడనాడి బోగపుఁ
ముండల తోడఁ బోవుటకు బుద్ధిని బ్రేరణ చేయుచున్న యా
రండల కొద్దు దానికి సరిసరిగా ధన మీయుచున్న బ్ర
హ్మాండము మున్గిపోయినటు లాపయి నేడ్తురు సర్వశూన్యులై॥
౨ ఆ ౯౫ పాణి.

ఇది కేవలము దండక పద్దమే. ఏమియు నన్వయము లేదు. ఉన్న చో గ్రంథకర్త లది యెట్లో సెలవిచ్చెదరు గాక.

౪ ॥గీ. మొదల సంసారమే కడు మోహమయము
గాన దానికె యొప్ప రఖండ మతులు
దానిలో లంజె వలని యుండైన సుఖము
చెప్పనా! శత్రువనకును నీ చేయు వలదు॥ ౨౮ ౯౮ పాణి.

లంజె వలని యనఁగా లంజె వలన నైన యని యర్థము. మరి ॥దిం డైన॥ అని యుండుటచే నిట లంజె వలన నని వలన వర్ణకమును బ్రయో

గింపవలెను. అట్లగు నెడల నన్వయము గుదురును. రచనా ప్రౌఢిమ లేక పోవుఁ గాక. ఇప్పుడు మొదలే చెడినది.

౫ గీ. తెచ్చిపెట్టిన సిగ్గయ్యె ధీర యగుట
సహజ వైఖరిఁ గనఁ జేసి చలదపాంగ
వీక్షణమ్ముల నొక్కింత వెల్లి గొలుప
నింపు మరు లెక్క యయ్యెదారుండు వలుకు" ౩ ఆ ౨౮ పా.

"జలజాక్షి ధీర యగుటచేఁ దెచ్చిపెట్టుకొనిన సిగ్గు గలదయ్యె సహజ వైఖరిఁ గనఁ జేసె" నని కర్త్రభిప్రాయము. కాని తెచ్చి పెట్టిన, అనఁ దెచ్చి పెట్టికొనిన, అనియు సిగ్గయ్యె నన సిగ్గు కలదయ్యె ననియు నర్థము సెప్పుటకు వీలుగాదు. అట్లు చెప్పినఁ గాని యన్వయము లేదు.

౬ గీ. నీవు చెప్పిన యట్లన యీ వెలంది
యేదియో కారణమ్మున నిక్కులమునఁ
బొడమె గాఁబోలు వయసునఁ బ్రోడ యయ్యె
నింత బిడియ మిక్కులమున నెందుఁ గలదె" ౩ ఆ ౨౬ పాణి.

"వయస్సుచేఁ బ్రోడ యయ్యె నింత బిడియ మీ కులమున నెందైనఁ గలదా!" అఁట! జలజాక్షియా ప్రోడ బిడియమా? ఇంత బిడియము గలది యని వ్రాసిన నన్వయము భ్రష్టము కాకుండును.

౭ క. మోమోట మించుకయు లే
కీ ముసలిది యిట్లు లనియెనే?" యనకుఁ డహో!
కాముకు లెక్కడ! సత్యము
లేమాడ్కి? నాకుఁ గ్రొత్తలే! యివి యెల్లన్" ౩ ఆ ౯౫ పా.

"కాముకు లెక్కడ! సత్యము లే మాడ్కి" అనుట నన్వయము సెడినది. "సత్యము లెక్కడ!" అనవలెను. అట్లనినఁ బ్రాసము విఱిగి పోవును. వ్రాస కొఱకన్వయముఁ బాడు సేసిరి. నక్క యెక్కడ? దేవలో

క మెక్కడ నను సామెత యైన వీరికి జ్ఞప్తికి రాని నీ యవస్థ తటస్థించినది.

౮. చ. కలసిన కొన్ని నాళ్ళకొకటిగాఁ గను ఎట్టెడి మేనుపై దినం
బులు చను మీఁద రెండు నయిపోవఁగఁ బోవ మగండు నాలుగై
వలపు క్రమమ్ముగా నుడుగు పట్టున సాని యవస్థ చూడఁగా
వలయుమతొక్కఁ డట్టియెడవచ్చునొయిచ్చునొ కామితార్థముల్
౩ ఆ ౯౯ పా.

ఈ పద్యమునకుఁ బ్రతి పదార్థమును జెప్పి యన్వయము గూడఁ జెప్పుటకు గ్రంథకర్తలను బ్రార్థించు చున్నారము.

౯. గీ. సానులను జేయు టుడిగి లోకాను గతిని
పెండిలి యొనర్చి కొనరాదె? వెల వెలందు
లంచుఁ గొందఱు బోధింతు రదియు నంత
మంచి త్రోవ యటంచు నా మదికి రాదు" ౩ ఆ ౧౦౭ పా.

సానులను జేయుట మాని వెల వెలందులు పెండ్లిండ్లు చేసి కొనరాదా? యఁట! సానులను జేయు వాండ్రెవ్వరు? వేశ్యమాతలు. కావున వేశ్యామాతలు తమ పిల్లలను సానులుగఁ జేయుట మాని తాము పెండ్లి చేసికో రాదా? యఁట! ఒనర్చు ధాతువున కాత్మనే పద క్రియ నను ప్రయుక్తము గావింప కున్న నీ యవస్థ రాకుండును. వీ రాత్మనే పదము నెటు బ్రయోగింప వలెనో యెఱుంగరు.

౧౦. ఉ. పంపిన సెట్టులో చెలినిఁ బాయఁగలే కెడఁబాసి "యుత్తరం
బంపుచు నుండుమీ" యనుచు నాదర ముట్టిపడంగఁ ? ల్కనై
లింపని సానముం దొరఁగ లేక యులందురు నష్ట పుణ్య కా
ర్యశ్యాంపు టవస్థ యెల్లఁ దనదై చనె నీ గతిఁ జింత నొందుచున్"
౪ ఆ ౩౧ పా.

ఉదాహరణము స్వప్నమునఁ గాంచిన లేక నేఁడు చూచిన నష్ట పుణ్యాల్ని కార్య్యం పు టనస యొనగునఁ గ ... గాయు టా! అన్వయ మేమైన గలదా? గ్రంథకర్తలు సెలవిచ్చెదరు గాక!

“మ. కలు ద్రావక జాగించుఁ జెప్పటకున గల్లిచ్చు నా చెల్ల మూ
కులు గూడఁగ గలుపమ్ము లంచుఁ ను వాక్కుల్ శాస్త్రముల్ గా జగం
బులకుం బోధ యొనర్చెనట్టి సు మహాత్ముల్ కష్టు కైలాస మూ
ఖులఁ బోలఁగఁ జాలరో? వశమొకో? ఖండింప నక్కట్టిలన్”

౫ ఆ ౮౬ పాణి.

కనుపు కైలాస మగు ఖలులంట! ఏమి యన్వయానుగుణ్యము! కడుపే కైలాస మని భావించు ఖలు లనుఁడు. మఱియు నిందుఁ “గల్లిచ్చు నా చెల్ల మూకు” లని ప్రయోగించినారు. “కల్లిచ్చు” నను నీ విశేషణము చెల్ల కన్వయించు నని వీరి యభిప్రాయము. చెల్లమూకు ల నునది షష్ఠీ తత్పురుష మగుటచే నా విశేషణ మాకుల కన్వయించుచు. అట్లైన యగు నెడల నాకులు కల్లిడువా యుందురా? అనుఁడు. మహా కవులు!

౧౨౨. ఉ. వీఁడగు వీఁడు గాకునికి నేస్తాఁడో” నను స్త్రీ సద్ధిఁ దూఁ
గాడెడి యంకకత్తెఁగొని యుత్తమగోవకి పంజరమ్ముగా
క్రీడకుఁ గాకి నుంచుగతి గేహాము నందిడ గేహినీ గతుల్
పాడుకొలమ్ము కొమ్ములకుఁ బట్టున? పై పయి నవ్వియున్న వే!”

౫ ఆ ౯౨ పాణి.

“కాకునికి” అనఁగాఁ గాక పోవుటచే నని యర్థము. కాకున్న నని చేసర్థకము రాదు. అట్లగుటచే నన్వయము సెడినది.

౧౩౩. ఉ. మాడువులెన్ని? పూవుల సునాళము లందగు తోటలెన్ని! పై
నీడు వచింప రాఁదగని వెన్ని సిరుల్! తన కేమివచ్చె న

హ్వము విడక? విడక సరియె వెన్కటియాత్మపురమ్ముఁ జేరుటన్
బూడిదె యేటి కిప్పరిని బ్రోవలె వర్తన మద్ది కొంపలన్.

౫ ఆ ౧౦౯ పా.

ఇందలి ‘‘బూడిద’’ ప్రయోజనమును జెప్పుచు గ్రంథకర్త లన్వయమును సెలవిత్తురు గాక.

౧౮. ఉ. ఏ నొనరించు చేష్ట యది యీ చినవాఁ డొకరుండె కాక యీ
వానర సేన కెల్లయుఁగ వచ్చు? నెటుంగక యేమి పిల్లి దా
గా నని కన్నులన్ భయముఁ గంపము నొందుచుఁ గాలుద్రావనే
ర్గానరొకింపఁదీయుటకుఁగాఁ బ్రయతించితి నేమొ మెయి? యీసునన్

౬ ఆ ౮౯ పా.

‘‘నేను చేయు పని యీ చిన్నవాఁ డొక్కఁడే కాక యీ వానర సేన కెల్లయుఁగ వచ్చు’’ నట! చిన్నవాఁడు, ప్రథమ. వానరసేనకు, షష్ఠి. ఎల్లయుఁగవచ్చు ననునది షష్ఠీ విభక్తితో నన్వయించును. గాని ప్రథమతోఁ గాదు. కావునఁ జిన్నవాఁ డనుచోఁ జిన్నవాని కని ప్రయోగింపవలెను. ఆ శబ్దము ప్రథమగనే యుండవలయు ననుచో ‘‘వానరసేన’’ యనియు ‘‘నెటుంగు’’ నని దిద్దికొనవలెను. ముందుఁ గల ‘‘యెటుంగకేమి’’ యనునది ప్రథమతో నన్వయించునది గావున నట్లు దిద్దుకొనుటయే మంచిది.

౧౯. చ. ఎటువారకన్ ధ నాంగనకు నిట్టి కొలమ్ము వయస్సు రూపము
కృటికము పెర్మికూర్మిగల కాముకుఁ, డెట్టిక బోతిక వానితోఁ
గుటిలుఁడు వాని కైతె యది గొంతుక కోసె, దరిద్రుఁ జెట్టి కి
చ్చుటి కరుదెంచెఁ గూళవిధి చెడ్డము లెవ్వరి నట్లు సేయుచో

౭ ఆ ౫౦ పా.

ఇంకనేమి "కూళవిధి చెడ్డయము సన్వరి నెట్లు సేయవే?" యన నేమో విశదముగ వ్రాయించెదరు గాత.

శ్ర వ ణా నం ద ము.

౧ "క. ఉదూటికి నొక్కొక రవ
తారం బెత్తిరట శతవధానము చేసఁగ
గారపులిఁ జూచి నక్కయు
నోరూఢిగ వాఁత పెట్టిన నట్లగు నేమో" ౧ ఆ ౩౦ శ్రవ.

"పులిని జూచి నక్క వాఁతలు పెట్టుకొనిన" ట్లని లోకోక్తి. కాని వీ రెవరికో నక్క వాఁతలు పెట్టిన యెడల ననినారు. అంతటితోఁ గుదిర్చినారా? వాఁతలు పెట్టిన యెడల నట్లగు నేమో యనినారు. అట్లన నెట్లో? అన్నివిధములఁ దీ పద్యము సముద్ర గామి యైనది.

౧౨ "వ. వినోదంబుగాఁ గతిపయ మిత్ర సహితుండనై కూర్చుండి యస్మద్విరచితమ్ములగు ధాతు రత్నాకర కాళీసహస్ర శృంగార శృంగాటక కుశలంభా సంపాదాది కంబులగు సంస్కృత గ్రంథంబుల నచ్చు టచ్చుటకి శ్లోకమ్ములును" ౧ ఈ ౨౩ శ్రవ.

ఈ "గ్రంథంబుల నచ్చు టచ్చుటకి" యన గ్రంథంబులయం దచ్చు టచ్చుటకి యని యర్థము. గ్రంథంబుల యందలి యను నర్థము రాదు. అట్లు వచ్చినఁ గాని యన్వయము లేదు. అదియుఁ గాక, ధాతురత్నాకరమఁట! కాళీసహస్రనామమఁట! శృంగార శృంగాటక మఁట! ఎక్కడ నున్నవో. కాళీసహస్రము మాత్రము కొలఁది శ్లోకములతో వెలువడినది. ధాతురత్నాకరము శృంగార శృంగాటకము లేవు. వీరు పుట్టని బిడ్డకుఁ బేరు పెట్టిరి. ఆలు లేదు, చూలు లేదు. కొడుకు పేరు సోమలింగ మఁట!

౩॥ఉ. మేధ మెయిన్ బృహస్పతి నవీకృతుఁడా చెలువయ్య మంత్రి గం
గాధర రామరాయ నృపకాంతుఁడు గావు కులాగ్ర గణ్యుఁ డా
రాధిత సత్యవీంద్రుఁ డతి రమ్యుఁడునై తగు పీఠికాపురీ
నాథుని మంత్రియై యశమునన్ దెరగక్కె దిగంత మంతటన్ ॥

(౧ ఆ ౪౫ శ్రవ.

“దిగంత మంతటన్” అన సర్గమేమో విస్పష్టముగఁ జెప్పి పద్యము సమన్వయింతురు గాక.

౪॥చ. వితత యశోంబు ధార్మికుఁడు వేలకు వేలు గణించు వాఁడు పం
డితుఁడు సమస్తరాజ మకుటీ మణి రంజిత పాదుఁడార్య స
న్నుతుఁడగు నాథరాసురుఁడనుంగుఁ బ్రియుండగుగాత” యంచు స
న్నుతిగొని చరింతు నెంతయునినుర్ సమకూర్పఁగ దేరయమ్మునన్ ॥

౧ ఆ ౭౫ శ్రవ.

ఇందలి యొకటి రెండు పాదములు మధుసూదనుని విశేషణములతో నిండి యున్నవి. బాలామణి “యట్టి విశేషణ విశిష్టుఁడైన బ్రాహ్మణుఁడు (మధుసూదనుఁడు) అనుంగుఁ బ్రియుండగుఁగాత. అని నిన్ను సన్నుతించెదను. త్వరగ సమకూర్పుము” అనినది. అగుఁగాత మను నీ యాశీర్వచన మెవరికి? తనకుఁ బ్రియుఁడు కావలెనని బాలామణి యభిప్రాయము. కాని యీ పద్యమున నా యభిప్రాయము రాకపోవుట యటుండ నన్వయమే చెడిపోయినది, దిద్దుకొందురు గాక. సమర్థింపఁ జూనెక రోనిఁ బ్రతి పదార్థము జెప్పి సమన్వయింతురు గాక. (గాము సమర్థింపఁ జూనిన ప్రతి పద్యము నకును బ్రతిపదార్థమును జెప్పెదరు గాక)

గీ॥ అనుచుఁ దన తల్లి తోఁదఁ జెప్పినది కాని
తాను తా నయి స్వాతంత్ర్య మానవత్యో
నెంత వలపున్న నెంత వలంతి యైన

జననిఁ గిఁకురింప లేదు వేశ్యా వధూటి ” ౧ ఆ ౯౬ శ్రవ.

“ తాను తా నయి ” యను పదము నిరర్థకము. “ తనకుఁ దాన యి ” యనియున్నఁ గాని యన్వయము లేదు.

౬౹శా. ఏనేకాదు మదీయమైన కులముం జెన్నొందరాలాయెఁ గా
  సీ నీచుల్ వినఁ బోరు చూడరు ధనంబీసీ ధనం బీయకే
  పోనీ బ్రాహ్మణ జాతిఁదక్క నితరుల్ భోగింపఁగాఁ బోరు తా
  దేనిన్ క్షత్రియజాతి యన్యము మురారేమాకుఁ జర్చింపఁగాన్ ”
   ౨ ఆ ౨౪ శ్రవ.

తొలుత “ బ్రాహ్మణజాతి ” నని సంఘపరముగఁ జెప్పి పిదప నితరు నని కేవల మొక వ్యక్తి పరముగఁ జెప్పఁ గూడదు. బ్రాహ్మణజాతి యన బ్రాహ్మణజాతి గలవాఁడని యర్థముఁ జెప్పి కొందమన్నను ముందున్న “ క్షత్రియజాతి ” యను పదమునకుఁ గూడ క్షత్రియ జాతి కలవాఁడని యర్థము చెప్పుకొంద మన్నను దానికి ముందుఁగల “ యన్య ” మను పదమట్లు చెప్పుకొనుట కవకాశ మొసంగుట లేదు. కావున నన్వయము చెడిపోయినది.

౭౹ఉ. రాగము లేకయే పయికి రాగము గల్గిన రీతిఁ జూపుచున్
  రోగము గల్గియున్ బయికి రోగము లేదని బొంకులాడుచున్
  సాగిన యంతవట్టుఁ గడుఁ జల్లఁగ ద్రవ్యము లాగులాడు నీ
  భోగముజాతి నమ్ముటలు పోలవుగా భువి నెంత వారికిన్ ”
   ౨ ఆ ౧౫౮ శ్రవ.

లాగులాడు = పెనఁగులాడు, అని యర్థము. ఇచ్చట నీ రెట్లన్వయము చెప్పెదరో చూడవలసి యున్నది. లాగులాడు. అనఁగా గ్రహించు, అని గ్రంథకర్తల యభిప్రాయము కాఁబోలు! అది యిందు లేదు; ఈ పద మిట నపారమును గూడఁ గలిగించినది. లాగులాడు అను పదమునకు

గ్రహించు, అను నర్థ మున్నదని మీరు పెనఁగులాడక దిద్దుకొనరు రని మా యభిప్రాయము.

౮ ॥గీ. మనకు మేళములకు వచ్చు ధనముకన్నఁ
దగిన వారలతోడ సందర్భములు ఘ
టించుటే ముఖ్యమగు లాభ మెంచిచూడు
మేమెఱుంగుదు మీ లాభ మింకువదన? ” ౨ అ ౧౦౮ ప్రశ.

“ మనకు మేళములకు వచ్చు ధనము కంటెఁ దగిన వారలతో సందర్భములు ఘటించుటే ముఖ్యలాభ ” మఁట! ఏమి యన్వయాను గుణ్యముగ నున్నది! దిద్దుకొనుఁడని వేఱుగఁ జెప్పనక్కఱలేదు. దిద్దుకొనుటే ముఖ్యమగు లాభమని వారే యెఱుంగుదురు.

౯ ॥క. ఈ విధమున నతఁడెంతయు
నావేదనఁ గెందుచుండె న వ్వనితయుఁ దా
నే విధిఁ దోఁచక గృహమున
కై వగ మీఱంగ, జేరి దూత్స గతమునన్ ”

3 అ ౮౧ ప్రశ.

బాలామణి యేమియుఁ దోఁచక గృహము కొఱకుఁ జేరెన దఁట! గృహము కొఱ కెక్కడఁ జేరినదో? గృహమును జేరినగని గ్రంథకర్తల యభిప్రాయము. ద్వితీయకుఁ జతుర్థిఁ బ్రయోగించినారు. పంచమీ విభక్తి ప్రత్యయమును బ్రయోగింప నందులకు మన మానందింప వలసియున్నది.

౧౦॥మ. తనుఁదానచ్చిన వేశ్యఁగూడు సుఖమింతా? యెంతయో తెల్పనా
కవు వౌనా? యనియట్టులుంచు మిది బ్రహ్మాదుల్ గణింపంగ శ
క్తిని బొందంగలరా! యటంచ నెను నీ తీపింతగాఁబోలు న్నో
ఘనమా! వద్దికనాడుమాటవిను మూ! మర్యాదగాపాడుమా”

౫ అ ౧౮ ప్రశ.

"తనకుఁ దాను" అను మాటను వీ రిట్లు పాడుచేసిరి. ఈ శబ్దము నే "తాను తా నయి" యని వీరు వ్రాసిన యపభ్రంశపు వ్రాఁతను వేఱొకచో నుదాహరించితిమి. వీరు తమ కలమును జిత్తమువచ్చినట్లు పో నిచ్చెదరే గాని మంచి చెడ్డలను జూడరు.

వ్యాకరణ భ్రంశములు.

రామకృష్ణ ప్రయుక్తమగు శతఘ్ని సరస తిరుపతి వేంకట కవుల వ్యాకరణ వైదుష్యమను దుర్గప్రాకారమును ఖండ ఖండములుగ భేదించి వైచుట యెల్ల రెఱింగిన విషయమే. కావున మే మిట మఱల నా విషయమును విమర్శింప వలసిన యవసర మంతగా లేదుగాని మానుట యంత యుక్తముగాఁ దోఁచుట లేదు. ఏమన? కొందఱ కవిత్వము క్రమ క్రమముగ నిర్దుష్టమై యుండును. వీరి కవిత్వ మట్లుగాక మొదటి నుండి తుద వఱకు నొక్క విధముగనే యున్నది. అంతియ గాక పరీక్షించి చూచు వారికి శ్రవణానందము రచించిన నాఁటి శైలి కంటె నిప్పటి శైలి వికార దూషితమై యున్నట్లవగతము కాకపోదు. అయినను వీరు

"చ. పరిణత శక్తులైన యల భారతపుంగవు లట్టులుండ ము
ష్కరు డనిపించు కొన్న కవి సామజ సింహము రామకృష్ణు వా
గ్విరచన గూడఁ జూడుఁడు ప్రవేశ ఫలమ్ములు చిన్న చిన్న వ్యా
కరణపుఁబొత్తముల్ గొణిగికయ్యముఁబెంచకుఁడయ్య వాగ్విదుల్"

౧ ౮ ౧౬ పా.

అని తామే వ్యాకరణమున నసామాన్య వైదుషీవిలసితులమని ప్రగల్భములు కొట్టుచుండుట వలనను, నట్లు ప్రగల్భములు గొట్టిన పద్యమైనను దప్పులు లేకుండ వ్రాయఁ జాలక పోవుట వలనను మే మీ వ్యాకరణ భ్రం

శముల నుదాహరించుట యనవసరము గాదు. అయినను గొన్ని దోషములను మాత్ర ముదాహరింపఁ దలంచితిమి. పూర్తిగఁ జూపఁ దొరకొన్న నీ యొక్క విషయమును గూర్చిన మా విమర్శ గ్రంథము మూల గ్రంథములను మించును. వీరి తొట్రుకులను దిఙ్మాత్రముగ లోకమునకుఁ దెలుప వలయునని మాత్రమే మా తలంపు అంతకన్న వేఱుగాదు. అసందర్భ ప్రకరణము నందును నన్వయాభాస ప్రకరణము నందును వలెఁ బద్యము నంతను వ్రాయక యా పద్యముల యందలి దుష్టపదములను మాత్ర మిం దుదాహరించెదము.

పాణిగృహీత.

---

౧. "మన్నించుఁడూ ... పెంచకుఁ .. ఆగ్రహించకుఁడు" (౧ ఆ ౧౫ పాణి.) మన్నించుఁడు తప్పు. మన్నింపుఁడు. అని యుండ వలెను. పెంపకుఁడు ఆగ్రహింపకుఁడు అనియు నుండ వలెను.

౨. "కయ్యముఁ బెంచకుఁడు" (౧ ఆ ౧౬ పాణి) పెంపకుఁడని యుండవలెను (ఇఁక నీ తరగతి దోషములు చూపఁబడవు) వీరు కయ్యమునకుఁ గాలు దువ్విన పద్యము లైనను నిర్దోషముగఁ జెప్ప లేకపోయిరి!

౩. "తీతురేమో" (౨ ఆ ౨౦ పాణి) తీయుదురేమో యని సాధురూపము.

౪. "గయా శ్రాద్ధమ్ములం జేతురో" (౧ఆ౨౪ పాణి) చేయుదురో.

౫. "ఋణము దీర్చ న్నేర్చనే" (౨ఆ౩౫ పాణి) తీర్ప న్నేర్చనే.

౬. "కొండలెఁ గన్నులే" (౨ఆ౩౭ పాణి) కొండలఁ గన్నులే.

౭. "పని గల్పించుక" (౨ఆ ౭౯ పాణి) కల్పించుకొని. ఆత్మనే

పదముగు కాను ధాతువునకు "క" ప్రయోగింపరాదు.

౮. "పటుమతి సని నన్నూఱంగవలయును మీరల్" (౨అ౮౮పాణి) "పటుమతి యని" అని ప్రథమ ప్రయోజ్యము.

౯. "అధమపు వేశ్యలఁ గూడెదీ" (౨అ ౮౯పాణి) కర్మధారయంబు లందు ము వర్ణకంబునకుం బుంపు లగు నని చిన్నయసూరి. "అధమపు వేశ్య" లను సమాసమునఁ బుంపు లాదేశముగా వచ్చుటకు ము వర్ణక మెందున్నదో?

౧౦. "నామేడ నుంచ, నేర్చితినయేని" (౩అ ౧౩పాణి) ఉంప నేర్చితిన యేని.

౧౧. "నీవు చెప్పిన యట్లన" (౩అ ౨౬పాణి) అట్లన తప్పు. ఇది ద్రుతాంతము గాదు.

౧౨. "ఎక్కడికి నేగిన నక్కడ గాఁపురమ్ములా!" (౪అ ౪౧పాణి) "అక్కడఁ గాఁపురమ్ములా" యని సరళాదేశము చేయవలెను. ఎక్కడికి? తప్పు. ఎక్కడకు.

౧౩. "పూర్వాలివి వీని కతమునఁ బూదిఁ గలియు" (౫అ ౪ పాణి) కతమునకుఁ దరువాత సరసున్న యెందులకు? బూది యనియే శబ్దస్వరూపము. పూది గాదు.

౧౪. "పదుపు తొత్తుల యానఁ బాఱరైరి" (౫అ ౧౫పాణి) పడపుఁ దొత్తుల అన వలెను మీరు పడపు శబ్దమును బదుపు అని పాడు చేసి యూపై వేయవలసిన ద్రుతమును వదలివేసినారు.

౧౫. "తెరుణికి సంతకుఁ మునుపెఁ గన్నయమ్మయ్యో" (౫అ ౭౩ పాణి) మునుపె తరువాత సరసున్న వేయు టెందులకో?

౧౬. "అమ్ముదిత వధింపు టొప్పగును" (౫అ ౬పాణి) భావార్థక ట ప్రత్యయము పరమగునపుడింపుగాగమురాదు. వధించుట అనవలెను.

౧౭. "పోక వదిగాఁ జుక్క వాడిచె" (౫ ఆ ౧౩౮ పాఠ) "అదిగాఁ జుక్క వాడిచె" అనవలెను.

౧౮. "ఏటికి దాఁచిపెట్టితిరి యేఁ గనకుండఁగ" (౬ ఆ ౧౦ పాఠ) సంధి చెడినది. "మధ్యమపురుష క్రియల యం దిత్తునకు సంధియగు" నని చిన్నయసూరి. దాఁచి పెట్టితిరి + ఏఁ గనకుండఁగ, దాఁచి పెట్టితి రేఁ గనకుండఁగ.

౧౯. "చాపఁ జిరుగఁ జదరయుఁగాదె!" (౬ ఆ ౨౩ పాఠ) చాపన్, అని ద్వితీయ ప్రయోగించు టెందులకు!

౨౦. "ముసుగు కాలువ" (౬ ఆ ౫౩ పాఠ) "మునుఁగుఁ గాలువ అనవలెను.

౨౧. "భవచ్చరణకంజములన్ గనిపెట్టుకుందు" (౬ ఆ ౧౦౫ పాఠ) "కనిపెట్టికొని యుందు" ననుట కీ పాట్లు వచ్చినవి.

శ్ర వ ణా నం ద ము.

---

౧. "వేసనంతల గాలమ్ము" (౧ ఆ ౬౫ శ్రవ) ఇది గ్రామ్యోక్తి యని సమర్థింతురా? లేక మహాకవి ప్రయోగములను జీవగఱ్ఱ మున్నగు వానిలోఁ జేర్చి యానందింప వలసి యున్నదా?"

౧౨, ౧౩ వ పుటలు. కవితా విమర్శన ఖండనము.

౨. "నాకళ్ల యెదుట" (౧ ఆ ౭౨ శ్రవ.) "పూర్వ గ్రంథము నందే మొదటి యాశ్వాసము ౭౨వ పద్యమున "కళ్లు" అని ప్రయోగించిరి. కన్ను శబ్దమునకు బహువచన రూపము "కన్నులు" అనియుండును గాని "కళ్లు" అని యుండదని తెలిసిన పండితులు చెప్పిన పిమ్మ

టు సైతము పలుచోట్ల వేసియుండుటచే దిద్దుకొనలేక యది " లోకోక్తి కనుకరణ " మని వ్రాసిరి.

" సీ. నాకళ్లఁ యెదుట మొన్నటి దాఁకఁ జిన్నత
నంపుఁ జేష్టల నంచరింప లేదొ
... ... నున్నతి లేక వట్టి౹ వీధివీధుల విఱ్ఱవీఁగ లేదొ
... ... నంతయువింత రఘువంశమును జంకఁబెట్టుక చనఁగ లేదొ
... ... నున్నతు లెల్ల నవ్వంగఁ జిటిపొటి పద్యముల్ సెప్ప లేదొ
గీ. ఎంతలో నెంత వాఁడయ్యె నెంతబుద్ధి
వచ్చె నెటువంటి సత్కీర్తి వచ్చెఁ జిత్ర "
మనుచు నాతని చర్యలే యభినుతింత్రు
పండిత వరేణ్యు లక్కవి భాగ్యమేమొ "

" ఇక్కవి పరమేశ్వరోపాసకుఁడును విశిష్టాద్వైత మతస్థుఁడు నగు మధుసూదనాచార్యుఁడే. ఈ యభినుతించు వారును సామాన్యులు గారు పండిత వరేణ్యులు. వీరి వాక్యముల యందలిదే " కళ్లు " అను న పశబ్దము. దీనినే మన వృద్ధ కవులు లోకోక్తి కనుకరణ మని వ్రాసిరి. ఇది పద్యము నందలి పండిత వరేణ్యుల వాక్యముగాక వారనుకొనిన లౌకిల వాక్యమే యని యొప్పుకొందము. లక్కువ పదములు వ్యాకరణ సమ్మతముగాఁ బ్రయోగించిన యా లౌకిక లోక యీ శబ్దమునే పాడు సేయుదురా? కావున నిది తమ యనభిజ్ఞతను గోపనము సేయఁ దలఁచిన వృద్ధకవుల యుక్తియే యని నిష్కించి చెప్పుచున్నారము "

౧౨వ పుట కవితా విమర్శన ఖండనము.

3 " అనుంగుఁ బ్రియుండగుఁ గాత యంచు " (౧ ౮ ౯౫ శ్రేవ) " గాతయంచు " తప్పు. " గాతసంచు " అనవలెను.

౪ " మేలు గణింపుడు " (౧౪ ౯౭ శ్రేవ) శత్రర్థక చువర్ణకము

పరమగునపు డింపుగాగము రాదు. ''గణించుచు'' సాధు రూపము.

౫. ''మాయ మాటలకు నమ్మికమైన వ్యాఖ్యాత.. వంది'' (౨ ఆ ౫౫ శ్రవ) ''వేశ్యమాతను వర్ణించు నపుడు ''వ్యాఖ్యాత'' ''వంది'' అని పుంలింగ నిర్దేశముఁ జేసియున్నారు అనియత లింగము లగు నీ శబ్దముల కిట స్త్రీ లింగ ప్రయోగ మవశ్య కర్తవ్యము. పుంలింగ ప్రయోగము కేవల దూష్యము''

౧౮ వ పుట కవితా విమర్శన ఖండనము.

౬. ''కోర్కెలతలు'' (౨ ఆ ౯౧ శ్రవ) దుష్ట సమాసము.

౭. ''రతి పెంచుకొన్న గారంపు కీరంబు'' సాధి చేసినది. ''సమాసంబుల నుదంతంబులగు స్త్రీ సమంబులకుం బుంపులకుం బరుష సరళంబులు పరంబు లగు నపుడు నుగాగమంబగు'' నని చిన్నయసూరి ఇండే ''గీ. విటుల మోహింపఁ జేసెడి వేళలందు, మచ్చు మందుల బొమ్మనా మనల వలదె? సాని సాని యనంగనే సంబరంబె, వేరు రీతుల దాని సంసారి యనరె'' అను పద్యమున సంసారిణి యనుటకు ''సంసారి'' యని ప్రయోగించి తొండకు వెలుగు సాక్షి'' యను నట్లు దానికి మరియొక యప్రయోగముఁ జూపి దానను తృప్తిఁ జెందక యచ్ ప్రత్యయాంతముపై జీప్ వేయ వలయునని తమ యసాధారణ వ్యాకరణ పాండిత్యమును లోకమునకు వెల్లడించిరి శూద్రాదుల వలెఁ బుమాఖ్య గాని యచ్ ప్రత్యయాంతమగు సంసార శబ్దముపై జీప్ ప్రత్యయము వేయుదు మనుట వైయాకరణ ప్రతారణార్థము. శ్రీ కింకవీంద్ర ఘటా పంచాననులును పూర్వ శాకుంతలమును విమర్శించుచు ''స్త్రీలు బ్రహ్మవేత్తలని సంసారు లని రెండు తెరంగులై యుందురు'' అనుచోట ''ఈ స్త్రీలు స్త్రీలుకాక పురుషులై యుండ నొప్పురు. కాదేని వేత్తలును సంసారులును'' నెట్లగును? అనివ్రాసి సంసారీ శబ్దము దుష్ట మని యొప్పం

కొనిరి. కాని తాము నట్లే ప్రయోగించి యుండుట చేత నంసారి శబ్దమును మాత్ర మెట్లో మఱియొకరు సాధింతురు గాక యని యాశీర్వదించిరి ”
౧౧వపుట. కవితా విమర్శన ఖండనము.

౮. “మోహవారిధిని మున్గులఁగానొనరింపవచ్చు” (౨౮ ౧౧౨ శ్రవ) ఇటఁ బ్రథమ చేయవలెను.

౯. “ఏపాటీతఁడన ” (౨ ఆ ౧౦౩ శ్రవ) నంధి చెడినది. ఏపాటియాతఁ డనవలెను.

౧౦. “ సిందూరంపు తోరంపు ” (౩ ఆ ౨౮ శ్రవ) సిందూరంపుఁ దోరంపు అనవలెను.

౧౧. “ జనవాక్యం కర్తవ్యం ” జనిపెద్దలు ” (౩ ఆ ౪౩ శ్రవ) నంధి చెడినది. అనుకరణంబునం దవామాదుల మకారంబునకు ద్విరుక్తి విభాషనగు ” నని చిన్నయసూరి. “ జనవాక్యం కర్తవ్య ” మ్మని, అనవలెను.

౧౨. “ కటాక్షు ముంచుమా యన నాలకించనైతి. కౌఁగిలించఁ బూనిన నమ్మతించనైతి. ఆరగించనైతి ” (౩ ఆ ౬౨ శ్రవ) ఇట నిం చుక్కు లప్రయోజ్యములు. “ కటాక్షముంపుమా యన నాలకింపనైతి, కౌఁగిలింపఁ బూనిన నమ్మతింపనైతి, ఆరగింపనైతి ” అని యుండవలెను.

౧౩. “ కొంచమారీతి భాషించఁ దొడఁగె ” (౩ ఆ ౮౩ శ్రవ) ఇదియు నట్టిదే. “ భాషింప ” అనవలెను.

౧౪. “ లిఖయింపుటకును బ్రారంభించె ” (౪ ఆ ౭ శ్రవ) భావార్థక టప్రత్యయము పరమగునపు డించుగాగమే గాని యింపు గాగమము రాదు. “ లిఖయించుటకు ”

౧౫. “ ఖామలుఁ ధరించుక ” (౪ ఆ ౭౨ శ్రవ) ‘ ధరించుకొని ’ అనవలెను.

౧౭. "పరిపంథినిబట్టి పలార్చ నేర్చునే" (౮ ఆ ౯౭ శ్రవ) 'వలార్ప' అని సాధు రూపము.

౧౮. "పోవుటకునుగ్యాయించి యూర్పునిగుడించి" (౮ ఆ ౭౯ శ్రవ) "నిగిడించి" అనవలెను.

౧౯. "ధనమాపోవును మానమాచెడును నిందా సత్తిపై కెక్కు" (౯ ఆ ౫ శ్రవ) నిందా శబ్ద మాకారాంత స్త్రీ లింగము. సాంస్కృతికముల నిట్లు ప్రయోగింపరాదు. "నిందయూ" అని సాధురూపము.

రసభంగములు.

పాఠక మహాశయులారా!

వీరు—

"గీ. తనకు నాల్గు నిఘంటు పదములు వచ్చు
ననుచుఁ బది మందికినిఁ దెలియంగ మాకు
మూల పదములు గుప్పిన ముచ్చటగునె?
ప్రతిపదమ్మున రసముట్టిపడినఁ గాక" (౧౪ ౧౫ శ్రవ)

అని తమకవిత్వమే సరసముగ నుండుననియు నితరుల కవిత్వ మట్టిది గాదనియు వ్రాసికొని యుండుటచే నితరుల కవిత్వ మెట్లున్నను వీరి కవిత్వ మెంత రసవంతముగ నున్నదో యని పరికింప మాకు ముచ్చట గలిగెను. అహంభావ ప్రపూరితమగు వీరి యీ పద్దెమే మా లేఖినికి రసభంగ ప్రకరణము వ్రాయఁ బనిఁ గల్పించినది. సరస తిరుపతి వేంకట కవుల కైత యందలి సారస్యమును మీరు పరికింతురు గాక.

పాణిగృహీత.

---

౧ ,,మ. తమరీయూరికివచ్చు కార్యమది సాంతంబాయెనే?" (౨౮౬౧పా
ణి) ఇట సాంతంబనుటచే రసభంగ మైనది. "మీ కార్యము సాఫల్య
మాయెనా?" యని యడిగిన బాగుండును.

౨ ,,గీ. బాల్యమును మెట్టి మెడఁబట్టి బైటఁ గొట్టి
యౌవనము రా భయమ్మున నవఁగఁ జెలికి
చనులు చంకల దూరెను గనులు చెవుల
దూరె నడు మెట కేగెనో తోఁచదకట!" ౨౮ ౭౦ పాణి.

చనులు చంకల దూరెనఁట! ఆహా! ఏమి సారస్యము! ఇట్టి ప్రసంగము
నఁ జేమకూర వెంకన్న గావించిన వర్ణన మొక పరి దిలకింతము.

,,క. కడు హెచ్చుకొప్పు; దానిం
గడవం జను దోయి హెచ్చు, కటి యన్నిటికిం
గడు హెచ్చు; హెచ్చు లన్నియు
నడుమే పస లేదు గాని నారీమణికిన్"

౧ ఆ ౧౦౪. విజయ విలాసము.

ఇట్టి పద్యములను మన మెన్నిటి నుదహరించినను బ్రయోజనము లే
దు. ఈ రసమే కవి కవిత్వము నందు నుండఁ జాలదు. చేమకూర వెంక
న్న కేవలము చేమకూర వెంకన్నయే. వీరో; పరస తిరుపతి వేంకట కవు
లు గాదా?

౩ ,,సీ. కులుకుచు నొకసారి పలుకరించినఁ బిచ్చ
వానికైనను గచ్చ వదలిపోవు
బడనుగా నొకమాఱు భావమ్ము సూచింప
బ్రహ్మకైనను [illegible] కొవ్వులు" ౨౮ ౭౧ పాణి.

ఆహా! వర్ణనా వైదగ్ధ్యము! జలజాక్షి పలుకరించినచోఁ బిచ్చి వానికిఁ గూడఁ గచ్చ వదలి పోవునఁట! పిచ్చివాఁ డనుటలో నేమి విశేష మున్నదో? "ఉన్మాదునకుఁ" గూడ ననుటచే జలజాక్షికి నైచ్యము గలుగు చున్నది. అది వీరు కనిపెట్ట లేకపోయిరి. మఱియు "బమ్మకైనను రిమ్మతెవులు పుట్టునఁట! స్త్రీల విలాసములం గాంచిన నింద్రియ నిగ్రహవ్రతముగల వారికైనను మనసు చెడు ననుట సనాతనమునుండియు వాడుకలోనున్న కవి సాంప్రదాయము. కాని కూఁతును బెండ్లియాడి పార్వతిని మోహించి శృంగ భంగమును గాంచిన బమ్మకుఁ గూడనని చెప్పటలో నేమిరసమున్నది? "ఇనుప కచ్చడాల్ గట్టిన ముని ప్రముఖ్యు లెల్లఁ దామరస నేత్ర లిండ్ల బందాలు గారె?" యని పెద్దన్న. వీరీ సరసము నెఱుంగఁజాలక పోయిరి. వీరి ధోరణి పిచ్చి ధోరణి యని కొంద ఱందురు. అది నిజమే గాఁబోలు!

ఠ॥సీ. బిబ్బోకవతి యుబ్బుగుబ్బ దోయిని జూడ
మతిమాలిబతిమాలు యతియు రతికి
ఉడురాజముఖి కేంటఁ బడి దాని జడఁజూడ
జడదారి పెదదారిఁ జనఁగఁ దివురు" ౨౮ ౨ ఆశ్వా.

జలజాక్షి స్తనములంగన్న యతి రతికి బతిమాలునఁట! ఇదేమో విగుల సరసమైన శృంగార కల్పనమని వీరు తలంచి యుందురు. కాని శృంగారమునకు మూలము సంభోగమే యని తలంచు వీరి సరసత్వము గర్హ్యము. మఱియు జలజాక్షి జడఁగన్నచో జడదారి పెదదారి నన మునివృత్తికి వ్యతిరిక్త మార్గమును బట్టునఁట! "కలికి నెఱివేణి చందంబు కాల్వఁజానఁగ, నవలఁ బోలేక నిలిచె నయ్యగ్రజుండు" అను చేమకూర వెంకన్న రచన యందును వీరి రచన యందును గల సారస్యమును జదువరులే గ్రహింతురుగాక. ఇందు ముఖ్యముగ నింకొకటి విమర్శింపఁ దగినది గల

ము. జడదారి జలజాక్షిఁ గంటఁబడి దాని జడఁజూచినచోఁ బెడదారిఁ బట్టునఁట! దాని జడఁ గన్నచోఁ బెడదారిఁ బట్టినఁ బట్టవచ్చును గాని తొలుత జడదారి జలజాక్షిఁ గంటఁబడుటవలనఁ గలిగెడి వైలక్షణ్యమేమి? కేవలము జలజాక్షి కా యతియందుఁ బూజ్యభావముగాని, వానిం బుణ్యసత్వమువలనను కందమూల ఫల భక్షణము వలనను నవిరత యోగాభ్యాసము వలనను బ్రసక్తియుండు మించు శల్యావశిష్టమై కాషాయాంబర పరిధానితమగు నాతని బడుగు మేనుం గాంచుటచేఁ గనికరముగాని ముఖమునఁ బరిహాస సూచకమగు మందహాసముగాని సంభవించును. అంతకన్న వైలక్షణ్యమేమియుఁ గలుగదు. ఒకవేళఁ గలిగినను నప్రస్తుత ప్రశంసయు రసభంగమునగును. ఈ పాదమునింత భ్రష్టము సేయుటకన్న గుబ్బదోయికిని బొమ్మలకును విశేషణములు సేర్చినట్లీ జడకుఁగూడ విశేషణములు చేర్చిన రవ్వంత బాగుండును.

౫౧. "ఆ. వె. ఉండఁ గొంపలేక పండఁ బానుపు లేక
ముండకిచ్చుటకును ముదుపు లేక
మొండితనము పూని దండివారమటంచు
బండవిటులు తిరుగుచుండఁ గనమొ!"   ౨ ఆ ౯౩ పా.

"తినఁ దిండి, కట్ట బట్ట" యని లోకోక్తి. తినఁ దిండి, కట్ట బట్టయును లేనప్పటికి నుండఁ గొంపయుఁ బండఁ బానుపు లేవని చెప్పనక్కఱ లేదు. నాని ప్రసంగము రసభంజకము. "తినఁ దిండి, కట్ట బట్ట లేవను మాటకన్న మఱియొక మాట శుద్ధ దారిద్ర్యమును దెలుపుదు సేయఁ జాలదు. అంతియ కాని "ఉండఁ గొంప, పండఁ బానుపు" అనుటలో నేమియు రసము లేదు "ముండ కిచ్చుటకును ముదుపు లేక" యను వాక్యము బొత్తిగ రసమును బాడు చేసినది. ఈ రసమును మన తిరుపతి వేంకటకవులు తెలిసికొనఁ [illegible]

౬. క. ఒఱఁగిన చనుఁగవ గలిగిన
తెఱఁగెం గవ గూడుకన్నఁ దఱచై కడుఁ గ్రి
క్కొఱసిన చనుఁగవ గలిగిన
తెఱవల పద తాడనము శతగుణము మెఱుఁగౌ ”

౨ ఆ ౧౦౧ పాళి.

“ లంబకుచాలింగనతో లికుచకుచా పాదతాడనం శ్రేయ ” యని యొక గ్రామీణోక్తి గలదు. దాని నిట్లు వీ రాంధ్రీకరించిరి. కాని యొక విశేషము మాత్ర మున్నది. సంస్కృతమునఁ “ గౌఁగిలింతకన్న ” నని యున్నది. వీరు “ కవగూడుకన్న ” నని వా విడిచి చెప్పినారు. ఎంత సరసముగ నున్నను వీరి కాలింగనపద మానందమిడఁ జాలకపోయినది. వీరి యభిప్రాయ మా యాలింగన పదమున ధ్వనించుచునే యున్నది. వాచనములకు మఱఁగిన వీరు సూచనలచే నానందింతురా?

౭. ఉ. . . . . . ఏ నరునైన సంయ్యతివ నేలితొనం గమకింపదన్న మా
టే నిజము ” ౨ ఆ ౧౧౪ పాళి.

ఏలు ధాతువున కిటఁ “ గొను ” సను నాత్మనేపదము ననుబంధము సేయఁ గూడదు. “ ఏల ” ననినఁ జాలును. రస ముట్టిపడును.

౮. క. పలువురు ప్రియురాం డ్రొక్కెట
గల సభఁ బురుషుండు నిలువఁగలఁ డదిరసమున్
దొలఁగింపను కామిను లటు
నిలుచుటకున్ దగరు రసము నీరసము నగున్ ”

౩ ఆ ౯ పాళి.

పలువురు పురుషులున్న సభలో స్త్రీలు నిలువలేరా? నిలుచుటకుఁ దగరా? తగరనుటచే జలజాక్షి కుల విధ్వంసనకి యగుచున్నది. నిలువలే రనుటలో సారస్యమున్నది. ఇప్పుడు నీరసమైపోయినది.

౯ గీ. "సగము చచ్చి యంతయుఁ జచ్చి జగతి గాన
హాస్యములు నేర్చికొన వలె" నందురు"

3 ఆ ౨౧ పాణి.

"సగముచచ్చి సంగీతము, అంతయుఁజచ్చి హాస్యము" అని లోకోక్తి. సగముచచ్చి గాని సంగీతము, సంతయుఁజచ్చి గాని హాస్యమును సభలోఁ బ్రకాశము సేయ లేరని యీ లోకోక్తి భావము. అంతియకాని నేర్చికొన వలెననిగాదు. నేర్చికొనుటలో గష్టములేదు. రహస్యముగ నభ్యసింప వచ్చును. ఈ లోకోక్తింగల సారస్యమును గ్రహింపఁజాలక వీరిట్లు పాడుచేసిరి. "అహో! మూల ఘటిత పాండిత్య ప్రకర్ష" యను సామెతను సార్థకపఱచినారు. మహాకవులు!

౧౦ ఉ. ... నేఁటికయినా! కానఁగలాఁడి యూయతివ యాచెలి యా
చిగురాకుఁబోఁడి యా! కావరపుం జనుంగవ చోకాటపుటెక్కు వశమ్ము
గావలెఁ" 3 ఆ ౬౭ పాణి.

అతివ, చెలి, శబ్దములు నగఁగాఁడి, చిగురాకుఁబోఁడి, కావరపుం జనుంగవ చోకాటపుటెక్కు, శబ్దములవలె విశేషణ పర్యవసాయములు గామి పునరుక్తియుఁ బ్రక్రమ భంగమును, రస భంగమును గూడ నైనది.

౧౧ క. అంత నుదారుం డచ్చెలి
చెంత న్నిలుపోపలేక చేతోజాత
శ్రాంతికి వశుఁడై చనియెడి
చింతఁ లేచుటయు సతిని చెలికాఁడనియెన్ ॥

3 ఆ ౪౨ పాణి.

ఉదారుఁడు జలజాక్షిపై మరులుకొని యాచెలిచెంత నుండఁజాలక ప ధునమైనఁట! ఇది విపరీతము! లోకములో నెవఁడును దన మనస్సును హరించిన కాంతచెంత, నిలువఁబడలేకపోఁడు. ఎంతో యవసరము వచ్చినఁ గాని

యటనుండి కదలఁ జాలఁడు అట్లు కదలిపోవుటయే తటస్థమైన నప్పు డా తని మనస్సెట్లు లుండునో చదువరులే యూహించుకొందురు గాక. ఇట్టి సందర్భమున—

" గీ. చెలువ నేత్రవిలాసంబు చెప్పఁ దొడఁగ
బాలకుచలీల యొకఁదానిఁ బట్టి క్రాఁగ
గళికి నెఱివేణి చెలువంబు గాళ్లఁ దొడఁగ
నవలఁ బోలేక నిల్చె నమ్మన్మథుండు "

(౨ ఆ ౧౨౬ విజయవిలాసము)

అని చేమకూర వెంకన్న వర్ణించినాఁడు. మీ వర్ణనము ముగ్ధుఁడు గానివాని విషయమునఁ జేయవలసిన వర్ణన యని ప్రార్థించినను ననురక్తుఁడుగాని ప్రవరుఁ డట నుండ లేక పోయినాఁడు. అనురక్తుండగుటచే గంధర్వుఁ డటనుండి కదల లేక పోయెను. ఇట్టివి యుదాహరణము లనేకములఁ జూపవచ్చును. కాని ప్రతివానికిఁ దెలిసిన యీ విషయమున కుదాహరణములనే చూపవలసిన యవసరము లేదు. అయినను వీరే యట్టి వర్ణనమును గావించి యుండుటచే నద్దాని నిట నుదాహరించుచున్నారము.

' ఉ. ఇచ్చిన నిచ్చెదే వెడలు డీయన ఱాయకు యిట్టులెంత సే
పిచ్చటఁ గాలయాపనము నేఁ గొనరింతు? " నటంచు నెంచుచున్
ముచ్చట వెన్కకున్ మఱియు ముందఱకున్ దిగలాగఁ గొంత సే
పచ్చపలాక్షి యూరకొనె నట్లగుఁగా? మది మోహముండినన్ "

౨ ఆ ౧౭.

ఈ పద్యమెచ్చటిదో యని మీ రూహింప నక్కఱలేదు. " మా గ్రంథములలో నెల్ల నిది యగ్రగణ్యమైన " దని— మీరు వ్రాసికొను శ్రవణానందము లోనిదే! " అట్లగుఁగా? మది మోహముండిన " న్నని వీరు ఛందం కా మీఁద దెబ్బగొట్టి వ్రాయించినారు. పాణిగృహీతి ప్రథమ ప్రమ

ర్నమగుటచే నిట్లు భ్రష్టము చేసినారేమో యన నిది మొన్న మొన్ననే వేయి నూర్నాట పదార్ల కాశించి వ్రాసిన ప్రబంధము. శ్రవణానందమే మొదటిది. అందీ సందర్భమున బాగుగనే వ్రాసిరి. ఇందే పాడుచేసినారు. చిత్రము!

౧౨ ॥గీ. అనిమొఁబో! లంజెతనాటఁ దానట్టి మాట
నాదు యోగ్యత యెవ్వేడఁ బూడిఁ గలిసె ”

౪ ఆ ౧౧ పాణి.

“ అది లంజె యగుటచే నట్టిమాట యనిన ననుఁగాక. నా యోగ్యతయే బూడిదలోఁ గలిసినది. ” అఁట! ఈ రాయబారి వారకాంతా లంపటుఁ డగుటచే యోగ్యత మునుపే లేదు. ఈ “ యోగ్యత ” కు మారుఱు “ తెలివి తేట ” లనిన రస ముట్టిపడును. ఇట్టి సందర్భమునఁ దెలివి తేటలతోడనేగాని యోగ్యతతోఁ బని లేదు. కాని తెలివి తేటలు పయిం బడుఁ గలవా?

౧౩ ॥క. నా కారణమునఁ గులమున
కే కాని కళంకుగల్గె నిహిహీ! యిటుపై
నాకత విన్నను రోయక
యే కాముకు లిచ్చగింతు రిల వెల చెలులా ”

౪ ఆ ౨౨ పాణి.

ఇహిహీ యనునది నవ్వుటయం దగు ధ్వన్యనుకరము. కాని సంతాపార్థకముగాదు. రస భంగమని తలంపక పదార్థమును దెలియక పీ రీ శబ్దము నిటఁ బ్రయోగించిరి. అన్నా! నవ్వెంత పని చేసినది!

౧౪ ॥ఉ. పువ్వుల పిల్లు పోరఁగల పోదుము లెల్లను నొక్క రాత్రికే
యవ్విటుఁ డవ్వేలందియును నాసి సుఖించి ర విట్టి వట్టి వం
చెవ్వగఁ జెల్లనొప్పురు? న దేమిటి? కింతకెయుంగ నట్టి వా

లేవొక? పక్షులుఁ బశువులీ సుఖమందవా? యంతకెక్కుడే ''
౪ ఆ ౨౬ పాణి.

అదిరా! వర్ణనా వైదగ్ధ్యము! నాయికా నాయకులను బశువుల కన్న నధములుగఁ జేసి వైచిన సరస తిరుపతి వేంకట కవుల యఖండ వైదుషీ విలసనము సంస్తవనీయము. ఇది నీతిని గల్గించు విధము కాఁబోలు! నూత్నపుం గృతులలో నీతిని బోధించు పద్ధతి యిదియే కాఁబోలును! చదువరులకు విషయ సుఖములయందు వైముఖ్యము గలిగించుట కెంత పరిశ్రమముగఁ బ్రయత్నించుచున్నారు!

౧౪. ఉ. వచ్చిన దూతి చేతికిదె వచ్చితినంచు లిఖించి యిచ్చి పో
నిచ్చి మనమ్మునన్ బెరుగునిచ్చలు మోమునఁ దోఁపనంతలోఁ''
౪ ఆ ౬౦ పాణి

''పోనిచ్చి'' యఁట! ఆహా! ఎంత మృదువు! ఉపక్రమిత సప్రయోజ్యము. ''వ్రాసి యిచ్చి'' యనినఁ జాలును. ఈ రసభంగమును వీరు గుఱుతెఱుఁగరు.

౧౬. శా. . . . . ధనాశన్ గూఁతు వృద్ధాత్ముఁడో. వానిం జేర్చ నపాత్రుఁ గూడదనరు'' ౪ ఆ ౧౧౪ పాణి.

''వానిని జేర్చు'' ''వీనికిం గూర్చు'' ''వానికిఁదార్చు'' ననుపదములు వారకాంతల విషయమునఁ బ్రయోగింపఁ దగినవి వీరు సంసారిణుల యెడఁ బ్రయోగించిరి దీనికై మనము వింతపడ నక్కఱలేదు. లంజె శాస్త్రములో నట్టి మాటలుండును? వీరే వ్రాకుచ్చినారు.

''గీ. మాలపల్లె వర్ణించుచో మహీసురులను
జెప్పఁగతి దుర్వ్యాపలు వాడు తప్పు కూఁత
లెంత మృదువుగ మార్చినఁ గొంతయైన
బచ్చి యుండక మాన దప్పట్ల నిజము'' (౧ఆ ౨౭పాణి)

చెప్పినట్లు వర్ణించినారు. వీరి తప్పులేదు!

౧౭. చ. నరపతి గల్గు వాఁడు గడు సంపద బొల్చెడివాఁడు నూతన
స్మరుఁడన నొప్పువాఁడు మదమత్తుఁడునౌ విటుఁ డబ్బెయున్ ”
౫ ఆ ౪ ౨ పాణి.

మదమత్తుఁ డనుటచే రస భంగమైనది. ఈ పద ముపయోగించుటకుఁ దిరుపతి వేంకట కవులకుఁ గల భాష మసభ్యము.

౧౮. గీ. తెలుఁగు తెలుఁగని యద్దాని దిగుటె కాని
సంస్కృతమ్మునకన్నఁ గష్టమ్ము హెచ్చు
ఒక్కదానఁ బరిశ్రమమున్నఁ జాలు
దాని, కిద్దానికో! రెంటఁ దగులవలయు ” ౫ ఆ ౫ ౩ పాణి.

దానికి (తెలుఁగునకు) రెంటను దగులవలయు నఁట! ఏ రీ తగులు శబ్ద మిటఁ దగుల్చుటచే రసభంగమైనది.

౧౯. గీ. ఉత్తరమ్మును వినిచిన యువతి దానఁ
గొంత శాంతించి నట్టుల కుటిలుఁ డతఁడు
తలఁచె ” ౬ ఆ ౩౧ పాణి.

ఉదారుఁడు కుటిలుఁ డగుట నుత్తరమును వినిపించుటచే జలజాక్షి శాంతించె నని తలఁచెనఁట! కుటిలుఁడా? మూర్ఖుఁడా? ఆహా! సరసత్వము!

౨౦. ఉ. ఎంతటిభాగ్యమే?యనుచు నెంతయదృష్టమొ?యంచు నెంతటిల్
వింతలె?యంచు నెంత పొరలేని తలంపులె? యంచు ముక్కుపై
నింతులు కేలు పెట్టికొని” ౬ ఆ ౫౨ పాణి.

ముక్కు మీఁదఁ జేయి పెట్టుకొందురా? వ్రేలు పెట్టుకొందురా? ముక్కు మీఁదఁ జేయి పెట్టుకొనిన రస మెట్టి దగును గాఁబోలు!

౨౧. గీ. వంట బ్రాహ్మణుతోఁ గాని బట్ట లుతుకు
వానితోఁ [illegible] తోడఁ

గాని లోకమ్ముతో పాటుగా నొకింత
కులికితినా యెందు కింత మీరా కులికిపాటు?" ౬ ఆ ౬౮ పాణి.

ఈ పద్దమంతయు నిట రసభంజకము! జలజాక్షి ప్రౌఢ ప్రౌఢ యిట్లు తేలిపోవునా? జలజాక్షి కేవలము ప్రౌఢ మాత్రమే గాదు వారకాంతయును. వీరి సంగతినైన జ్ఞప్తియం దుంచుకొనమి మా కాశ్చర్యమగుచున్నది.

శ్రవణానందము.

౧. గీ. బాల్య వయసునుండి యాబాల చాలఁ
గవివరునితోడఁ గ్రీడింపఁగాఁ గలంచి
క్రమముగా సురతోపయోగమున కద్దు
దీరి పదునాలు గేండ్ల గొబ్బునారి యయ్యె" ౧ ఆ ౭౯ శ్రవ.

బాలామణి చిన్నతనమునుండియు మధుసూదనాచార్యునితోఁ గ్రీడింపఁ గలఁచి సురతోపయోగమున కద్దుదీరి పదునాలుగేండ్లదైనదఁట! "సురతోపయోగమున కద్దుదీరి" యనుటచే వీరేమో రసముట్టిపడుననుకొనిరి గాని యది విరసమై పయింబడి యసభ్యమైపోయినది. నూత్నపుంగృతులలోనుండు రసమిట్టిదే గాఁబోలు!

౨. సీ. పాడెనా! గంధర్వపాటలాధరల వీ
ణా నినాదంబు చిన్నతన మూను

* * * * * * * * * * * * * *

వేఁడెనా? వేదాంత విద్యావిశేషజ్ఞుఁ
డైనను మాఱు మాటాడ లేఁడు" ౧ ఆ ౪౦ పాణి.

బాలామణి పాడిన యెడల గంధర్వ స్త్రీలచేఁ జేయఁబడు వీణా ధ్వని

చిన్నతన మొందునఁట! బాలామణి కంఠధ్వని వీణా ధ్వని కంటె శ్రావ్యమని గ్రంథకర్తల యభిప్రాయము. కాని యీ వీణాధ్వని గంధర్వ స్త్రీలచేఁ జేయఁబడిన దనుటలో నేమి విశేషమున్నది? వీణా వినాదమనినఁ జాలును. వాదక విపత్తి యనవసరము ఈ విపత్తిచే బాలామణి పాటకు లాఘవమే గలిగినది. ఏమన? గంధర్వులు సంగీతము పాడువాండ్రు. నోటిపాటలవలననే గంధర్వులు పేరువడిరి గాని యంత్ర వాదనములచేఁగాదు. అగుటచే బాలామణి పాడిన గంధర్వాంగనలు చిన్నతనము నందుదురనినచో పీఠి యభిప్రాయ ప్రకారము రస ముట్టిపడును. ఇప్పుడో, " అర్జునుఁడు ధనుస్సు పట్టిన యెడల దుర్యోధనుని బాణము లమ్ముల పొదిలో డాఁగు " ననినట్లున్నది. అక్కడను రస భంగమైనదని వేఱుగఁ జెప్ప నక్కఱలేదు. మఱియు నిందు బాలామణి వేడినయెడల నెంత వేదాంత విద్యా విశేషజ్ఞుఁడైనను మాఱు మాటాడ (అనఁగా సొత్తవడకుండ) లేఁడట! " వేదాంత విద్యా విశేషజ్ఞుఁడనుటలో నేమి యాధిక్యమున్నది? వేదాంత విద్యా విశేషజ్ఞుఁడు కేవల శాస్త్రి పదవాచ్యుఁడు గావచ్చును. అంతియేగాని వేదాంతము జదువుకొనిన వారెల్లను విరాగులే యయ్యెదరను నియమము లేదు. వేదాంత శాస్త్రములో నద్వితీయులని పేరుగాంచి సతత తాపత్రయ నిమగ్నులగు వారి నిప్పుడెంచఁ జూడము? కావున నిచ్చట వేదాంత విద్యా విశేషజ్ఞుల నుదహరించిన లాభము లేదు. విషయసౌఖ్య విముఖు లనవలెను. వా రింద్రియ నిగ్రహ స్థిరవ్రతులు. అట్టి వారు గూడ బాలామణి యెడల ముగ్ధులు కాకుండ నుండఁజాలరనిన బాలామణి కతిశయము గలదు. ఇప్పుడా యతిశయము లాఘవముగఁ బరిణమించినది.

౩॥గీ. విత్తమార్జించు పనికైన వేలకోలఁది
గా నుపాయమ్ము [illegible] గాను శార

దా కుచమ్ములు గలవాఁడు దిక్కనితరుఁ
డింతికుచములు వట్టిన నేమి సుఖము? " ౧ ఆ ౯౧ శ్రవ.

శారదాకుచము లన సంగీతసాహిత్యములని వీరియభిప్రాయము. "సంగీతమపిసాహిత్యం సరస్వత్యాః కుచద్వయ " మ్మని యొక సంస్కృత కవి చెప్పిన శ్లోకము ననుసరించి వీరిట్లు వ్రాయించినారు. ఆకవి యట్లునూపించెనే గాని యది నిక్కమవునా? వీ రందలి చమత్కారమును గనిపెట్టలేక యిట్లు వ్రాయించినారు. *

౮. సీసగీతము. కరుణ గల్గిన నిల్లు బంగారమౌను
గరుణ దప్పిన నడవియౌ గడియలోన
బ్రహ్మకొడుకైనఁ గవులకు భయముఁ జెందు
మన మనఁగ నెంత? యక్కక్క! మదినిఁజూడ "
౧ ఆ ౧౦౩ శ్రవ.

ఇట "బ్రహ్మకొడుకైన" నవుటకన్న "దేవుఁడైన" ననిన రస ముట్టిపడును. బ్రహ్మకొడుకనుటలో నా రసము లేదు.

౯. సీసగీతము. వారితో మాటలాడ కీ వగుచు నీవు
సిగ్గు గైకొని తలవంచు టొప్పుగాదె?
వార లేమనుకొందు రీ వరుసఁ జూచి
యన్యులా? వారు మనకుఁ బద్మాయతాక్షి "
౨ ఆ ౧౪ శ్రవ.

* "సంగీతమపి సాహిత్యం సరస్వత్యాః కుచద్వయ " మ్మను శ్లోక పాదార్థము ననుసరించి యస్మద్విరచితమగు వారకాంత యనునాటకమున నొకపద్యము వ్రాయఁబడినది. అదియుఁ దప్పేయని యిట వేఱుగ వ్రాయనక్కఱ లేదు. బాల్యమున రచింపఁబడుటచే నా గ్రంథమంతయు దోషభూయిష్టమై యున్నది. కొలఁది రోజులలో సవరించి ముద్రింపింపఁబడును.

« తల వంచుట » యనుటకుఁ « దలవంచుకొనుట » యనవలెను. అట్లనకపోవుటచే బాలామణి మధుసూదనుని తల వంచెనని గూడ యపార్థ మచ్చుచున్నది.

౬౹సీ. తన నవ్వుకన్నఁ జక్కని తెల్పుగల చాన్వ
కెందుఁవా భుజము చక్కటి నటింపఁ
దన మేనికన్న మెత్తని క్రొత్త మల్లెపూ
వులు వేణినుండి జలజలని రాలఁ
దన కాంతికన్న హెచ్చైన నొప్పు బంగారు
మొలనూలు కటిమీఁద మెఱసి చూడఁ
దన మోవికన్న నెఱ్ఱని రంగుగల గాగ
రా పదమ్ముల మీఁద రంగులీన» ౨ అ ౬౭ శ్రీవ.

బాలామణి యంతికోద్యానమున నొంటరిగనున్న మధుసూదనునిఁజూడఁ బోవుచున్నది. అప్పుడా పడఁతుఁగొమ్మ తన నవ్వుకంటెఁ దెల్లని కందువా భుజముపై వలెవాటు వేసికొనినదఁట! హాసమునకు ధావళ్యము కవి సమయసిద్ధము. ఆ ధావళ్య మద్వితీయము. హాసమునకన్నఁ గందువా తెల్లని దనుటచే హాస ధావళ్యమునకుఁ గళంకము గలుగుచున్నది. ఇట్లు వర్ణించుట సరసమా? « తన లేనగవు తేటకును బాటియౌ యన్నపోల్కి-దేటిచి హిమాంబువులు కొన్ని » (౨ అ ౧౩౩ విజయ విలాసము) అని చేమకూర వెంకన్న. మఱియునిందే (బాలామణి) తన మేనికన్న మెత్తని మల్లెపూవులను వేణియం దలంకరించుకొనినదఁట! మల్లెపూవులకన్న మేనుమెత్తనిదా? మేనికన్న మల్లెపూవులు మెత్తనివా? కామిని కుసుమ కోమలియని ప్రసిద్ధి. మేనికన్న మెత్తని మల్లెపూవు లనుటచే శరీరమునకుఁ గాఠిన్యము గలుగుచున్నది. « మీనాంకుని చేతి బాణమన నందము చందము గల్గి » యొప్పు బాలామణి శరీరమున కట్టి కాఠిన్యమును

గలిగించుట న్యాయముగాదు. పూర్వానుభూతునికు లెవ్వరునిట్లు వర్ణించియుండలేదు.

"శ్లో. మహార్హశయ్యాపరివర్తనచ్యుతైః
స్వకేశపుష్పైరపి యాస్మ దూయతే।
అశేత సా బాహులతోపధాయినీ
నిషేదుషీ స్థండిల ఏవ కేవలే"

౫వ సర్గ ౧౨ శ్లో. కుమారసంభవము.

ఇంక నిట్టి యుదాహరణము లనేకములున్నవి. కాని గ్రంథవిస్తరభీతిచే మానినారము. మఱియు, బాలామణి తనశరీరకాంతికన్న నెక్కుడు కాంతిగల యొడ్డాణమును దాల్చినదఁట! శరీరకాంతికన్న స్వర్ణకాంతి హెచ్చనుటచే శారీరశోభకుఁ గళంకమొదవుచున్నది. "అంగముజాళువాపసిఁడి యంగము" (౧ ఆ ౧౦౫ విజ) మఱియు "ఈ వెలంది యొడల్ పైఁడిలో వెలంది" (౧ ఆ ౧౯౫ విజయ) అని చేమకూర వెంకన్న. "బొమ్మగాదిది బంగారు బొమ్మగాని" (౩ ఆ ౨౮ తారాశశాంక విజయము) అని శేషము వేంకటపతి. "కలికి రాయంచ కీసోయగంబు గలదె? యెమ్మెకలదిది జాళువా బొమ్మసేమొ" (౪ ఆ ౧౮౯ ఉత్తరరామాయణము) "తన కుంగినప్పు మేనితళుకులు తటధరాదుహాఘనావళిఁ గ్రమ్ముచుండుసింప" (౫ ఆ ౧౫౭ ఉత్తర.) అని కంకంటి పాపరాజు. "మున్ను బంగారుపెంపు హసించు దేహమే నైఖరినుండు మేల్వయసువలదు" (౨ ఆ ౧౦ నిరంకుశోపాఖ్యానము) అని కందుకూరి లింగయ్య. ఇట్టి యుదాహరణములు వందలకొలఁదిగ నీయవచ్చును. కాని వీరి ప్రాంత కాధారము గాన్పింపదు. మఱియు బాలామణి తన యధరమునకన్న నెఱ్ఱనగు గాక రాఁగట్టుకొన్నదఁట! ఇట్లు చెప్పుటచేఁ గథానాయిక మోవి రక్తిమకుఁ గళంక మేర్పడినది. చేమకూర వెంకన్న యి

ట్లు వ్రాసినాఁడు. „తెన యరుణాధరంబునకు సీడివి యన్న రమణ నేరిచి పల్లవములు కొన్ని" (౨ ఆ ౧౩౩ విజయవిలాసము) సుభద్ర ప్రవాళ ము తన యరుణాధరమును బోలునేమో యని తెచ్చినదఁట! ఎంత సర సముగ నున్నదో చూడుఁడు. విశ్వాత్కావుల వర్ణనా వైదగ్ధ్యమిట్లుండును.
౭ „వ. ఇట్లు గాంచి తదాగమనమ్మున కచ్చెఱు వడి యచ్చెలి కి ట్లని యె" ౨ ఆ ౭౦ శ్రవ.

„గీ. ప్రొద్దు గ్రుంకెను జీకటుల్ పొసఁగ నాయెఁ
బోలుపు మీఱఁగ భూమణ భూషితాంగి
వగుచుఁ దోడింత లేక యుద్యానమునకు
నేల వచ్చితి? పనిఁ బూని బాలసాని!" ౨ ఆ ౭౧ శ్రవ.

మెలమెల్లనఁ గన చెంత కరుదెంచిన బాలామణిం గాంచి మధుసూద నుఁ డిట్లని నాఁడు. బాలామణి వేశ్య. గౌరవనీయులకు మ్రొక్కుట వే శ్యల యాచారము. అయినను గ్రంథకర్తలు బాలామణిచే మధుసూద నునకు మ్రొక్కించినారు గారు. మధుసూదనుఁడు సామాన్యుఁడా? „వి త తయశుండు, ధార్మికుఁడు, వేలకు వేలు గణించు వాఁడు, పండితుఁడు, స మస్తరాజ మకుటీ మణి రంజిత పాదుఁ, డార్య సన్నుతుఁడు" పయింబయి ధరామరుఁడు. ఆపై ననురాగమును దిరస్కరించు చున్న బాలామణి మ నోహరుఁడు. అతఁ డొక బాలామణీ నమస్కృతికి నోఁచుకొనలేడా? బా లామణిచే నమస్కరింపఁ బడక మధుసూదనుఁ డిట్లనుగుట ప్రకృతి విరుద్ధ ము. రస విధ్వంసకము. ఔచిత్య భంజకమును.

౮ „సీ. కోకీ మనోనంత శోకాబ్ధి కెవ్వాని
యుదయంబు పర్వ చంద్రోదయంబు" ౩ ఆ ౨౨ శ్రవ.

ఎవని యుదయము కోకీ మనోనంత శోకాబ్ధికిఁ జంద్రోదయమో య ట్టి చంద్రుఁ డుదయించెనఁట! అహా! వర్ణనా చమత్కారము! దిద్దు

కొందరు గాత.

౯ ॥క. అందుది గోరిన గాడిక

నాఁడే కోరినను మొగలి నంటెదవి యనుచున్

జేడెలు సెప్పఁశీ నామొత

నేఁడే మీ వలన నాకు నిక్కం బౌరౌన్. ౩ ఆ ౩౨ ప్ర.

నాఁడే యన మగవాఁడని కర్త్రభిప్రాయము. కాని కొలుత నాఁడు ది యని ప్రయోగించి యిట మగవాఁ డనక నాఁడే యనుటచేఁ బ్రక్రమ భంగము గలిగినది. విశేష్యమును మాటిమాటికిఁ జెప్పవలసి వచ్చి నప్పు డద్దానికి మారుగా సర్వ నామమును బ్రయోగించుట సర్వ కవి సమ్మతము. వీరు సర్వనామమునే విశేష్యముగఁ బ్రయోగించిరి. ఇది యూన్నపుం గృతి నిర్మించు శక్తి!

౧౦॥చ. ‘సుకవి యితండు నియ్యదియు సుందరి వీరల కెంతమాత్రమున్

రకముగనున్న’’దంచు ‘‘ఘటనానిపుణత్వము చూరి’’యుంచుచుఁ బెం

డ్లికిఁ జనుదెంచినట్టి ఘనులే నచియింపఁగ వింటి’’ ౩ ఆ ౨౮ ప్ర.

వీరల కెంతమాత్రము రకముగ లేదను సందర్భమున నెంతమాత్రము ననవలెను గాని యున్నదని చెప్ప నప్పు డట్లు ప్రయోగింపరాదు. ‘‘వీరల కెంత యేనియున్’’ అని యుండిన రస ముట్టి పడును. ఈ విషయమును వీరు గమనింప లేరైరి. మఱియు నిందు ‘‘సుకవి యితండు నియ్యదియు సుందరి’’ యనుచో సముచ్చయ మనకాద మున్నది. అది యనగత్యము. ‘‘సుకవి వరుం డితం డిదియు సుందరి’’ యనినఁ బ్రౌఢముగ నుండదా? ఇప్పుడో; చప్పగ నున్నది.

౧౧॥ఉ. చందురుఁ జూచి యుల్కి పడుఁ జల్లని గాలికి వెట్టఁ బెందునే

చందము నందమున్ గనఁగ సైపఁడు’’ ౩ ఆ ౫౬ ప్ర.

అందము చందము నని లోకోక్తి. అద్దానిని వీరు తల క్రిందుగఁ బ్ర

యోగించిరి. అగుటచే రసము సలక్షింపైనది.

౧౨. ఉ. మందులు వేసియున్నవియె మాయలమాటలు డక్కు మాన్పులౌ
మంద తిరస్మితమ్ములును మక్కువ చక్కిలి నొక్కులౌ వినా"
౩ ఆ ౭౭ శ్రవ.

మందస్మితములు గావటే! మంద తిరస్మిత మనుటలో నేమి విశేష మున్నది? ఈ "తిర" యను నది కేవలము పాద పూరణార్థము వచ్చినదే. వీరు తమ లక్షణా పరిణయము నందొకచో "మలయ మంద సమీర కుమారుఁ డేరుచునే" (౨ ఆ ౧౭) అని ప్రయోగించినారు. మలయ మారుత మనినఁ జాలును. దానికి మందత్వమును గల్పించినారు. కాని దోసము గాదు. "మలయ మరుదంకురమా" యని చేమకూర వెంకన్న. వీరంతతో నూరకుండ లేదు. మలయ మంద సమీర కుమారుఁ డనినారు. అహా! ఎంత సరసముగ నున్నది!

౧౩. సీ. ఏ చరణాయుధం బింపు మీరఁగఁ బాడె
ని యతికి ప్రాతస్సని యతిఁ దెల్పె
నే చరణాయుధం బాచారి విప్రని
త్యస్నాన దైవజ్ఞతను వహించె
నే చరణాయుధ ప్రాచుర్య రూపుఁడై
హరి నిశీథము వేఁకువగఁ జేసె
నే చరణాయుధ శ్రీ చేత శోభిల్లి
తాఁ పురమ్మున నుండెఁ గాపురమ్ము
గీ. అట్టి చరణాయుధ సమాజ మఖిల జార
చోరులకు గుండెలో దిగుల్ బోవు కొనఁగ
ఉ ఉ ఉ ఊ ఊ ౩ యటంచు నత్యుచ్చ రీతిఁ
గూయ సాగెఁ [illegible] నిను గాళ్లనుండి" ౩ ఆ ౮౮ శ్రవ.

ఈ పద్యమును గురించి తిరుపతి వేంకట కవుల తవిటిగొట్టె* కుం ప్రత్యుత్తర మొసంగుచు (౧-౨-౩-౧౯౧౩) నాంధ్ర పత్రికలోఁ గవిత యన నేమి? యను వ్యాసమున శ్రీ కుమారస్వామి శాస్త్రి గారిట్లు వ్రాయుచున్నారు. "దీనిలో నేమున్నది? ఉ, ఊ, ఊూల కాలము వంటి కాలము గల యచ్చు క్రమముగా హ్రస్వ దీర్ఘ ప్లుత సంజ్ఞ కలది యగునని యర్థము గల పాణిని సూత్రమును, కుక్కుటరుతము నందలి ఉకారములలో నేక ద్వి త్రి మాత్రత్వ మున్నది కావున ఆ కాలాదులు చెప్పఁబడులోను నర్థము గల యాఖరి వాక్యములును, మొదటి పాదములో నున్నవి. తరువాత రెండు పంక్తులలో రెండు పురాణ కథ లున్నవి. నాల్గవ పాదములోఁ బిఠాపురమునఁ గుక్కుటేశ్వరుఁ డున్నాఁ డనుట యున్నది. గీతములో నొకటి విరియు నప్పుడు జార చోరులు భయపడుదురని అల్లసాని పెద్దనాదులు పాడి పారవిసిరిన రోఁకటి పాటయున్నది. మఱియు కోడి "ఉ, ఊ ఊ" యని కూయుటను ప్రత్యక్ష విరుద్ధాంశ మున్నది. కోడి "కొక్కొరోకో" యని కూయు నట్లు విందుము. ఒక వ్యాకరణ సూత్రము, రెండు కథలు, పిఠాపురములోఁ గుక్కుటేశ్వరుఁ డున్నాఁ డను నొక మాట ఒక రోఁకటి పాట, ఒక ప్రత్యక్ష విరుద్ధాంశము కలిసి కవిత్వ మగునా?"

౧౮ . క ఏదియుఁ దోఁచక కదుఁ బెం

---

* ౨౭-౨-౧౯౧౩వ తేదీని వెలువడిన ప్రకాశమానమగు సువర్ణలేఖలోఁ దిరుపతి వేంకట కవులు తవిటిగొట్టె యనునొక వ్యాసమును ప్రకటించినారు. తవిటిగొట్టె యను శబ్దము దుష్టమని గాఁబోలు వీరు తమ ప్రకటనమునఁ దవిటిగొట్టె యని గర్హించిరి. కాని యదియు దుష్టమే. తవుడు శబ్దముగాని తవిడు అను శబ్దము లేదు. తవుడుశబ్ద షష్ఠీవిభక్తికము. అగుటచేఁ దవుటిగొట్టెయని సాధురూపము.

౨॥చ. చెలఁగెడి శిష్టకోటికిఁ బ్రసిద్ధ మనంత పురాభిధానముల్ ”
౧ ఆ ౬౮ శ్రేవ.

“పురాభిధానముల్ ” అనుచో సముచ్చయ మెందులకు?

౩॥గీ. ఇట్లు బాలామణియును గామేచ్ఛపట్టఁ జాలక” ౧ఆ ౯౮ శ్రేవ.

బాలామణియును అను దాని యందు సముచ్చయ మెందులకు? బాలామణి తల్లి కూడఁ గామేచ్ఛఁ బట్టఁ జాలక యను నపార్థము కూడ వచ్చుటకా?

౪॥ఉ. చిన్నతనమ్మునందు సమశీల వయస్కులఁ బిన్నవారలన్
క్రన్ననఁ గూడి ” ౧ ఆ ౯౯ శ్రేవ.

ఈ క్రన్నన శబ్ద ప్రయోగము వలనఁ గలిగిన విశేషమేమి?

౫॥గీ. తప్పుగాఁ జూడ రేని నే నిప్పు డొక్క
మనవిఁ జేసెద దేవర మనవి చిత్తగింపవలె” ౨ ఆ ౨౦ శ్రేవ.

ఇందొక మనవి వ్యర్థము. దేవరమనవి యన దేవర వారియొక్క మనవి యను నపార్థముగూడ వచ్చుచున్నది.

౬॥గీ. తగిన యన్నంబు లోనికిఁ దగిన కూరఁ దొరకదు ”
౨ ఆ ౨౧ శ్రేవ.

అన్నమునకుఁ దగినకూర, యనినఁజాలును. తగిన యన్న మనవక్కఱ లేదు. దీని కుదాహరణము “ గంతకుఁ దగిన బొంత ” తగిన గంతకుఁ దగిన బొంత యని యేరైన నందురా?

౭॥శా. గా। నీ నీచుల్ విసఁబోరు చూడరు ధనంబీసీ ధనంబీయకే పోసీ ”
౨ ఆ ౨౫ శ్రేవ.

ఇందొక ధనము పాదమును బూరించినది.

౮॥క. “ నీ చరణ్ననఁ దన కౌగ్నవమూని పాలు ద్రావిన ”
౨ ఆ ౩౩ శ్రేవ.

ఇంకలి చయ్యెన, యనునది నిరర్థకము.

౯॥ఉ. బాలము చేసి రిచ్చట వెనంజనుపంచు నట్టయ్యె వారునుఁ ”
౨ ఆ ౧౦౦ శ్రవ.

మధుసూదనుఁడు పెండ్లికి వచ్చునఁట, అనినఁ జాలును. త్వరగా నను టెందులకు?

౧౧॥సీ. ఒకచోట సకల వైదిక సంతతుల గోష్ఠి ”   ౩ ఆ ౮ శ్రవ.

సకల యను పద మిందు వ్యర్థము.

౧౧॥సీసగీతము. అ న్నదీతీర సౌభాగ్య మరసికొనుచు
మోదమంచుచు న మ్మధుసూదనుండు ”
౩ ఆ ౨౮ శ్రవ.

“ అరసికొనుచు ” అనుటెందులకు? అరయుచు నఁనినఁ జాలును.

౧౨॥గీ. పవలు చెయివట్టి పిలిచినఁ గులుక కట్టి
చాన నమవన చీకటింగోన స్త్రీని
చీరఁ గట్టినతఱి నన్నుఁ జేయు వెట్టి నగిరి ’   ౩ ఆ ౬౨ శ్రవ.

ఇంకలి “ స్త్రీని పీర కట్టిన తఱి ” నను ప్రయోగము నిరర్థకము. “ పగలు చెయివట్టిలాగిన రానిదాని నమవస చీఁకటిలోఁ గనునన్న చేసెనఁట! అని లోకోక్తి.

౧౩॥సీ. తెనకుఁ దానై పందుకొని తిన్నవద్దియ
న్నంయు గారద్రి సున్నంబు గాని ”   ౩ ఆ ౬౯ శ్రవ.

నాల్గు పాదముల యందు “ నది, యది ” యని రెండేసితడవులు ప్రయోగించినారు. అం దొక్కొక్కటి పడికట్టు రాళ్లలోఁ జేనుచున్నది.

౧౪॥చ. ..మఱవని ప్రేమలా? తలఁపుమర్మములా? వెలలేనిముద్దులా?
యెఱువదిమందియైననరితాయా? మఱిమూఁకరియాన యానికుఁ ”
౯ ఆ ౩౯ శ్రవ.

"రగుల్కొను" అనఁగా సంతుకొను, కామించునని రెండర్థములు గలవు గాని యతిశయించునని యర్థము లేదు.

౩ ఉ. మానిపతకన్న హీనలగు మానవతుల్ వ్యభిచార వృత్తికిన్
జాలక కష్టభోగులకు జంకుచు నొక్కొకనిన్ వరించుచున్
గాలము పుచ్చుచుండ" ౩ ఆ ౩౮ పాణి.

"వరించుచున్" అని శత్రర్థక చువర్ణమును బ్రయోగించుటచే నొకతె యొకని పిమ్మట నొకనినిగా ననేకులను వరించుచునని యర్థము వచ్చుచున్నది. వరించిరో యనిన నీ యవస్థ తటస్థింపకపోవును.

౪ చ. అయినను నా లతాంగి హృదయంబొక కొంత భవత్సమాగమ
ప్రియమని కొన్ని చెప్పు నిజేంగిత సంతసమంత నిప్పుడ
ద్దయుఁ గతిప్రాణ్య యయ్యెడన తల్లియు నయ్యెడ కేగుదెంచె"
౩ ఆ ౮౯ పాణి.

తల్లియు ననుచో "యు" అను సముచ్చయ మనవసరము. అదియుండుటచే జలజాక్షి తల్లిగాక మఱియొక వ్యక్తికూడ వచ్చెనను నర్థము వచ్చుచున్నది.

౫ ఉ. వేడుక కాఁడటంచు మది వెక్కస మించుకలేక "యొండొరుఁ
గూడఁగఁ జెప్పు" టంచు ననఁగూడునె?" ౪ ఆ ౨౧ పాణి.

వెక్కసమన దుస్సహత్వము, దుస్సహ వచనములు, దుస్సహము, దుర్లభము, అధికము, ననునర్థములున్నవి. సందియమించుకలేక యని కర్త్రభిప్రాయము. అది వెక్కసమైపోయినది.

౬ ఉ. హెచ్చెడి యుత్సుకత్వమున కెద్దియుఁ బారము గాక"
౪ ఆ ౬౧ పాణి.

హెచ్చెడిది యుత్సుకత్వమా? ఉత్సుకమా?

౭ ఉ. కావున నన్ను ... గింపకొందువ మేని నొల్ల "భా

ర్యావిధిఁ జూచికొ" మ్మనుచు నప్పుడ చెప్పె మొగంబ"
౮ ఆ ౯౫ పాణి.

"నన్ను" అనుటచే జలజాక్షి తల్లి తనను భార్యావిధిఁ జూచికొమ్మన నని యపార్థము వచ్చుచున్నది. నన్ను అన జలజాక్షి నని కర్త్రభిప్రాయము.

శ్రవణానందము.

౧ ఉ॥ అంచితమైన వారి పద యారసి యీ రసముఁ గ్రహించి లా
లించినఁ జాలు" ౧ ఆ ౧౫ శ్రవ.

ఈ రస మనఁ బూర్వోక్తమని యర్థము. కాని యింగలి రస మను నర్థము రాదు.

౨ క. ఆకారము సౌశీల్యం
బీ కాశ్యతిఁ జెందినట్టి తెనక మొసఁగె సు
శ్లోకుఁడు నతి లోకుఁడగు నగు
నా కృష్ణయ భార్య పాప మాంబిక సతియై. ౧ ఆ ౩౮ శ్రవ.

పాప మాంబిక "సతియై" యొసక మొసఁగె ననుటలో నపార్థమున్నది. సతియై యనుటలో నేమియు విశేషము లేనిదే వీరీ యపార్థమును గ్రహింప కుండఁ బ్రయోగించినారు.

౩ చ. కోర్కెలొసఁగు రామచంద్రనగరీ నరసాధిపుఁ గూర్మిమంత్రియై"
౧ ఆ ౩౬ శ్రవ.

చెలమయ మంత్రి నరసాధిపుని కూర్మి మంత్రి యని గ్రంథకర్తల యభిప్రాయము. నరసాధిపుఁ గూర్మిమంత్రి యనుచో నరసున్న వేసి కకారమునకు గకారాదేశము చేసినారు. అగుటచే నర్థము చెడిపోయినది.

౪॥చ. చెలమయమంత్రి కచ్చపమకు......గలిగిరి పుత్రులై సమధికం బగు బుద్ధి బలంబు డంబునన్ " ౧ ఆ ౩౯ శ్రీప. ఇందలి " బుద్ధి బలంబుడంబునన్ " అనునది ౯౧వ పద్యము నందలి " అసూయాఖిల భాగ భాగ్యములచే " నను పదముచే వలెఁ జెలమయ మంత్రి యెడల ననిర్వాచ్యమగు నపార్థమును గలిగించినది.

౫॥గీ. భర్తృనుకూల యతిథుల పాలి యన్న
పూర్ణ నకల సుగుణముల పుట్టినిల్లు
నన్నుహాలక్ష్మి సాటి కామమ్మ తనకు
ధర్మసతిగాఁగ నచ్చమూ తనయుఁ డలరె? " ౧ ఆ ౪౩ శ్రీప.

తనకు (వేంకటనాయ మంత్రికి) ధర్మ నతి యైన కామమ్మ భర్తృకనుకూల యఁట! ఔట్టా! ఎంతటి యపార్థము! సత్పురుషుల కింత కన్న విచారకరమగు వ్రాఁత యుండఁ జాలదు. కృతిపతి వంశవర్ణనమున లజ్జాకరమును విచారకరము నగు నింతటి యపార్థమును గలిగించుట శోచనీయము! మన నరన తిరుపతి వేంకట కవు లిందలి యపార్థమును గ్రహింపలేక పోయిరి. పాపము శాంతించును గాక. కామమాంబకు వీరి వ్రాఁత వలన నేదోషము నంటకుండును గాక.

౬॥సీసగీతము. ఒక్కొక్కరి కొక్కొక విశేష మున్న దంతె
కాని యన్ని విశేషముల్ గలుగ లేమ
కలిగెఁ బో యివి యన్ని యఖండుఁడైన
మహిత వాగ్దేవు చెలమయామాత్య మణికి...

చెలమయ మంత్రి యఖండుఁ డఁట! అనఁగా ముక్కలు గాని వాఁడని యర్థము. విద్యాఖండుఁ డని గాని, సంపదఖండుఁ డని గాని ప్రయోగింపక కేవలము అఖండుఁ డనుటచే నీ యపార్థము వచ్చినది.

౭॥ఉ. వేసవి మన్నె ... రదాళి నానలో

వీనము గాదు గంధఫలి" ౩ ఆ ౫౭ ప.

బాలామణి నాస సొబగులో సంపంగి పూవు సొబగు వీనమును గాదని కర్త్రభిప్రాయము. కాని సంపంగ బాలామణి నాసలో వీనమును గానునుటచే బాలామణి ముక్కు పొల్లు ముక్కును నపార్థము వచ్చుచున్నది.

౮ సీ. చెలియరో! నీదు కౌఁగిలి యొక్క తృటియైనఁ

బడసిన రస ముట్టి పడక యున్నె? ౩ ఆ ౬౧ ప.

శృంగార రస ముట్టిపడునని కర్త్రపేక్షితము గావలయును. అది యట్లు గాక యపార్థమును గలిగించినది.

౯ ఉ. ఈ నయి కోరుచున్నఁ గదఁ గప్పితమాఁ గద? వారకాంత కెం

దేనియు నద్దియుం గలిగె నేని సెబా! యనిపించుకొన్న మే

లౌ నది యట్లు గాక యిటులైనను వేశ్యకుఁ జెప్ప నున్నదే?"

౩ ఆ ౧౫ ప.

అయినను నన నైనప్పటికి నని యర్థము వచ్చుచున్నది కాని యోగ్యానడు నని చేర్చుకొనుట కర్త్రపేక్షితము గద్దుచుండుట గాదె.

౧౦ సీ. సూనబాణుని కేళీ తోఁటకు యెక్కు ప్రియురాండ్రు

ప్రియురాండ్రఁ పైటచే విసరు వారు" ౪ ఆ ౧౩ ప.

మన్మథ కేళీతోఁటకు యెక్కున ప్రాణములున్న ప్రియురాండ్రను విటులు పైటలచే విసరుచున్నారఁట! విటులకుఁ బైట లున్నవి కాఁబోలు! అదిరా! వర్ణనా వైదగ్ధ్యము!

౧౧ మ. ఘనవారాప్త జనపాల సేవక నమస్కారమ్ములం గాంచుఁ ద

ద్ఘన సౌధమ్ముల ద్వార సీమలను నిత్యమ్ముగ్ బ్రవర్తించు న

మ్మును" ౫ ఆ ౨౧ ప.

జనపాల సేవక నమస్కారము లన జనపాలురయు సేవకులయు నమస్కారము లని కర్త్రభిప్రాయము. కాని జనపాలుర యొక్క సేవకుల న

మస్కారము లను నపార్థము వచ్చుచున్నది. మఱియుఁ దర్శన సౌధమ్ముల ద్వార సీమాలను నన సౌధమ్ముల యందును ద్వారసీమలయందు నని కర్త్రభిప్రాయము. కాని సౌధమ్ముల యొక్క ద్వారసీమ లను నపార్థము వచ్చుచున్నది. అనఁగా మధుసూదనుఁడు జనపాలుర నౌకరులచే మాత్రము నమస్కరింపఁ బడుచు రాజుల మేడల ద్వారముల యందు మాత్రమే సంచరించు నను యర్థము గలుగుచున్నది. మధుసూదనున కెప్పుడును రాజ దర్శనము కాలేదని యభిప్రాయము తేలుచున్నది. ద్వారసీమలను నను వాక్యమిూ యర్థమును స్థిరీకరించుచున్నది. రాజులచే నమస్కరింపఁ బడుచు రాజసభలోఁ జరియించుచున్న నన్న అను నభిప్రాయమును వీరింత చక్కఁగా విశదీకరించినారు.

౧౭॥సీ. సుకవమ్ము నం దనాదరము గల్గియు నాద
రమ్ము లేదని చెప్పరాని దాని॥ ౫ ఆ ౩౮ శ్రవ.

చెప్పరాని దన చండాల స్త్రీ యను నపార్థము వచ్చుచున్నది. ఆంధ్ర దేశమున మాల మాదిగలకుఁ జెప్పరాని వాండ్రను నభిధ గలదు.

పునరుక్తులు.

పాణిగృహీత.

౧॥మ. ఎలకోటిం బురగొంచు నీ ర్గలిగి తామే కాల మం దింక క
ప్పలతో నిండియు॥ ౧ ఆ ౫౯ పాణి.

అరవింద నగరము నందలి బావులు లేఁత కొంకాయ లోని యియ్యాని నీరువంటి నీరు గలిగి యుప్పలతో నిండి యున్నవఁట! అప్ప లన నీళ్లని యర్థము. బురాము లని [illegible] నచ్చుటకు నీరప్పలతో నిండి

యు నని ప్రయోగించినారు. కాని యిటుఁ బునరుక్తి దోషము గలిగినది. «ఎలసిటికా» అను పదమును బ్రయోగింపక కేవల మప్పలతో» నని ప్రయోగించినచో నీ పునరుక్తి కవకాశ ముండదు. రచనయుఁ బ్రౌఢముగ నుండి యుండును. శ్లేషయుఁ జక్కఁగ నుండి యుండును.

౨ «ఉ. చాపున చాయయున్ మిగులఁ జక్కని చన్గవ» ౨ఆ౭౩ పాశి.

౨౦ వ పద్యమునఁ జనులు చంకల దూరె నని చెప్పుటచే మఱల ౨౨ వ పద్యమున గబ్బి గుబ్బ దోయిని వర్ణించుటచేఁ బునరుక్తము. అంతటితో నూరకుండక మఱల నీ ౨౩ వ పద్యములోఁ జెప్పుట పునరుక్తమునకుఁ బునరుక్తము.

౩ «మ. . తనకై తా నట కేగ నూహ గొనుచున్ దర్శించుచున్»

౩ ఆ ౧౫ పాశి.

ఊహా, తర్క్యము సమానార్థకములు. «అధ్యాహార స్తర్క ఊహా» యని యమరకోశము.

౪ «శా. సంసార స్థితిఁ జక్కఁబెట్టుకొనుచున్ జాయన్ దగంజూచు చా
శంసాపాత్రముగాఁ బ్రవర్తనము మెచ్చన్ జేయుచున్నంత»

౪ ఆ ౧౮ పాశి.

ఆశంసాపాత్రముగా, మెచ్చన్, అనునవి సమానార్థకములు! ఒకటే చాలును!

స్వధానందము.

౧ «ఉ. చిన్నతనమ్మునందు సమశీల వయస్కులఁ జిన్నవారలన్ »

౧ ఆ ౯౯ శ్రవ.

చిన్నవారికి సమశీల వయస్కులు చిన్నవారే యగుదురు. మఱలఁ జి

న్నవా రనసక్కఱలేదు. అట్లనుటచేఁ బునరుక్తి యైనది.

౨ ,,సీసగీతము. లీలఁ గ్రొజ్జెడఁ జుట్టి చొల్లెమ్ము వెట్టి ,,
౨ ఆ ౧౧ శ్రవ.

చొల్లెమన జడతోఁ జుట్టిన చుట్ట. కబరీబంధ విశేషము. క్రొజ్జడ యని నను నదియే యర్థము. అగుటచేఁ బునరుక్తి దోషము. మఱియు నిందలి ,, క్రొజ్జెడ ,, యనునది యపరూపము. ,, క్రొజ్జడ ,, సాధురూపము.

౩ ,, పికికానగరి క్రీడిత మందిర,.....సుకవి బాంధవ సంయుత సౌధభూమికా! ,, ౨ ఆ ౧౧౭ శ్రవ. గృహమును రెండుమాఱులు చెప్పినారు.

౪ ,,ఉ. ముక్కర ముక్కునం గదిసి ముద్దులుగుల్క బులాకి మోవిపై
చక్కి నటింప,, ౫ ఆ ౩౪ శ్రవ.

ముక్కర, బులాకి రెండును బర్యాయపదములు.

పడికట్టు రాళ్లు.

పాణిగృహీత.

౧ ,,గీ. అవధరింపు మనంతరం బంత సకల ,, ౨ ఆ ౭ పాణి. అనంతరంబు అంత. అని యేకార్థమున రెండు శబ్దముల నుపయోగించినారు. అం దొకటి పడికట్టు రాళ్లలోఁ జేరినది.

౨ ,,క. ఆ! యానీచులతో వేశ్యల
నైన గృహమ్ములకు నేగు ,, ౨ ఆ ౬ పాణి.

ఇందలి ఐన శబ్దము నట్టిద.

౩ ,,చ. డాసినడలి చందముగ వినుతునిక్కము మీమనమక్కఱంపడగ ,,
౨ ఆ ౭౭ పాణి.

ఇందలి "నిక్కము" నిక్కముగ యతి పూరణకొఱకు వచ్చినదే.

౮॥గీ. ఈ ప్రబుద్ధుఁ డెలమి ని వ్వన్నెలాఁడికి వలపు మగఁడు"
౨ ఆ ౧౦౫ పాణి.

ఇది యెందుకువచ్చిన యెలమి? (సంతసము?)

౫॥గీ. ఏటి కిద్దాని నీవలయించె దంక
నీవు చెప్పిన దంతయు నిక్కమయ్యె"　　౩ ఆ ౨౫ పాణి.

ఇందలి యొక నీవు పడికట్టురాయి.

౬॥ఉ. ......ఇది త్రిశుద్ధిగ ని మరణంపు వేళ నీ
వీ పసివానికి న్నిచట నించుక యేని వ్యయింపక "
౮ ఆ ౧౦౨ పాణి.

"ఇచట" యనునది యిట నిరర్థకము. "పాదపూరణార మయం పటాటోపః"

౭॥క. సరసాంతఃకరణా! సు
స్థిర గానాభరణ"　　౫ ఆ ౧ పాణి.

గానము సుస్థిరమా? అదిరా! వింత!

౯॥చ. కళవళ మందుచుఁ జెతలఁ గందుచుఁ గుందుచునున్న బోటి య
వ్వాల వలపుఁ జూగండటకు వచ్చినయంతన". ౬ ఆ ౯౩ పాణి.

ఇందలి "అవ్వాల" అనునది నిరర్థకము.

శ్ర వ ణా నం ద ము.

౧॥క. కారుపులిఁజూచి నక్కయు
నారూఢిగ వాతలిడిన నట్లగునేమో"　　౧ ఆ ౨౦ శ్రవ.

ఇందలి "కారు" "ఆరూఢిగ" అను పదములు నిరర్థకములు.

౨౹౹చ. చెలఁగెడి శిష్టకోటికిఁ బ్రసిద్ధ మనంత పురాభిధానముల్ ”
౧ ఆ ౬౮ శ్రవ.

“పురాభిధానముల్ ” అనుచో సముచ్చయ మెందులకు?

౩౹౹గీ. ఇట్లు బాలామణియును గామేచ్ఛఁబట్టఁ జాలక” ౧ఆ ౯౮ శ్రవ.

బాలామణియును అను దాని యందు సముచ్చయ మెందులకు? బాలామణి తల్లి కూడఁ గామేచ్ఛఁ బట్టఁ జాలక యను నర్థము కూడ వచ్చుటకా?

౪౹౹ఉ. చిన్నతనమ్మునందు సమశీల వయస్కులఁ బిన్నవారలన్
క్రన్ననఁ గూడి ” ౧ ఆ ౯౯ శ్రవ.

ఈ క్రన్నన శబ్ద ప్రయోగము వలనఁ గలిగిన విశేషమేమి?

౫౹౹గీ. తప్పుగాఁ జూడ రేని నే నిప్పు డొక్క
మనవిఁ జేసెద దేవర మనవి చిత్తగింపవలె ” ౨ ఆ ౨౦ శ్రవ.

ఇందొక మనవి వ్యర్థము. దేవరమనవి యన దేవర వారియొక్క మనవి యను నర్థముగూడ వచ్చుచున్నది.

౬౹౹గీ. తగిన యన్నంబు లోనికిఁ దగిన కూర। దొరకదు ”
౨ ఆ ౨౧ శ్రవ.

అన్నమునకుఁ దగినకూర, యనినఁజాలును. తగిన యన్న మనునక్కఱ లేదు. దీని కుదాహరణము “ గంతకుఁ దగిన బొంత ” తగిన గంతకుఁ దగిన బొంత యని యెవ్వరైన నందురా?

౭౹౹శా. గా। నీ నీచుల్ వినఁబోరు చూడరు ధనంబీనీ ధనంబీయకే పోనీ ”
౨ ఆ ౨౫ శ్రవ.

ఇందొక ధనము పాదమును బూరించినది.

౮౹౹క. “ నీ చయ్యనఁ దన క। న్గవమూసి పాలు ద్రావిన ”
౨ ఆ ౩౩ శ్రవ.

ఇందలి చయ్యన, యనునది నిరర్థకము.

౯. ఉ. జాలము చేసి యిచ్చట వెనంబడుచుందు నటయ్య వారునన్ "
౨ ఆ ౧౦౦ శ్రవ.

మధుసూదనుఁడు పెండ్లికి వచ్చునఁట, అనినఁ జాలును. త్వరగా నను టెందులకు?

౧౦. సీ. ఒకచోట సకల వైదిక సంతతుల గోష్ఠి " ౩ ఆ ౮ శ్రవ.

సకల యను పద మిందు వ్యర్థము.

౧౧. సీసగీతము. అన్నదీతీర సౌభాగ్య మరసికొనుచు
మోదమందుచు నమ్మధుసూదనుండు "
౩ ఆ ౨౮ శ్రవ.

"అరసికొనుచు" అనుటెందులకు? అరయుచు ననినఁ జాలును.

౧౨. గీ. పవలు చెయివట్టి పిలిచినఁ బలుకక కట్టి
చాన నమవస చీకటింగోన స్గి
చీరఁ గట్టినతెఱి నన్నుఁ జేయు వెన్ని సగిరి " ౩ ఆ ౬౨ శ్రవ.

ఇందలి "చీరఁ గట్టిన తెఱి" అను ప్రయోగము నిరర్థకము. "పగలు చెయివట్టిలాగిన రానిదాని నమవస చీఁకటిలోఁ గనుసన్న చేసెనఁట!" అది లోకోక్తి.

౧౩. సీ. తినకుఁ దానై వండుకొని తిన్నవద్దియ
న్నంబు గాదద్ది సున్నంబు గాని " ౩ ఆ ౬౫ శ్రవ.

నాల్గు పాదముల యందు "నది, యది" యని రెండేసితడవులు ప్రయోగించినారు. అందొక్కొక్కటి పడికట్టు రాళ్లలోఁ జేరుచున్నది.

౧౪. చ. ..మఱవని ప్రేమలా? తలఁపుమర్మములా? వెలలేనిముద్దులా?
యెఱువదిమందిరైయనసరి[illegible]? మఱి[illegible] "
౪ ఆ ౩౫ శ్రవ.

అఱువదిమంది యనునది సరికట్టు గాయి. మఱియుఁ గరియాన యూ
నకు ననుదానిలో నొక యాన శబ్దము గూడ నట్టిదే.

అసభ్యములు.

పాణిగృహీత.

౧ ఉ. నాఁ డిం దన పీఠి నేగు తెలిసి నిక్కఁ గనుంగొని" ౨ ఆ ౧౫ పాణి.
౨ సీ. విభ్వోకవతి గబ్బి గుబ్బగోలొయుఁ జూడ
మఱిమాఱి బతిమాలు యనియు రతికి" ౨ ఆ ౭ ౨ పాణి.
౩ గీ. మురుగు కాలువ జాతిలోఁ బోడము పలుగులు" ౬ ఆ ౫ ౩ పా.

శ్రవణానందము.

౧ తగునా! సిరి వాడిరేవు మా । వేంకట రత్న మంత్రికి" ౧ ఆ ౨ శ్రవ.
౨ ఉ. కాంతల మాట నమ్ముకొని కంతునకిచ్చి గడు లోకువై తదీ
యాంతర భావముల్ దెలియ నైసరుబాజ్జయటంచు నుబ్బుచుం
జెంత వివేకులైన మది నీ విషయంబు పరీక్ష సేయఁగా
నెంతయు బుద్ధి నమ్ముకొని యేటను బడ్డ విధమ్ము గాదొకో"
౩ ఆ ౭౫ శ్రవ.
౩ చ. కవు లొనరించు గ్రంథములఁ గాంచిన వారలె యొక్కఁడో దన
జ్ఞవరుల మంచు నిక్కఁ దగుగా!" ౪ ఆ ౩౦ శ్రవ.
౪ సీ. "చూచు నేమొకొ సిగ్గు చోటు" లంచును మధ్య
మధ్యఁ [illegible] మూలఁ జేరుఁ

“సోకించునో” యంచుఁ గుల్కు గుబ్బల మధ్య
మధ్యఁ జేతుల నొక్కు మానాభిసంగుఁ
“పరిహసించునో” యంచుఁ బలుకరియమ్ముల మధ్య
మధ్య నాయక యుక్కు మూలు పెనఁగు

* * * * * * *

౪ ముద్దు లిడి నొడి తెలుగమి మోవి గొఱుకు
బదులు తీర్చెనె యని చేతఁ బట్టి పొమ్ము
రాజ్య మిది నాది యంచు గర్వమ్ము చూపు” ౪ అ౧౦౩ శ్రవ.

౫ “మ. నన్నును నిర్లజ్జనిఁ జేసి వేశ్య గృహముం జూర్పంగ నీకొప్పనే?
౫ అ ౨౧ శ్రవ.

౬ “సీ. సుకతమ్ము నం దనాదరము గల్గియు నాద
రమ్ము లేని చెప్పరాని దాని” ౫ అ ౩౮ శ్రవ.

౭ “చ. “వ్రతమును బాడు చేసి నను వంచనఁ జేసితి వెంత దానవే?
యతివరో” యన్న మాటకు హా హా! యని నవ్వుచు “ముద్రవైచియుం
చితిరె? బిగింపు మాట లికఁ జెప్పకుఁ డంచు వచించు నాఁటి ని
చతురత నేఁటికిన్ మదిని జల్లని వేళఁ గలంతురో గోమలీ!”
౫ అ ౪౩ శ్రవ.

౮ “చ. “అలరిననాఁడు నాస్థలమునందల కేళి గృహమ్ము నందు నా
సలుకని వారకాసుకత సౌఖ్యము దేలిన నాఁట నుండియున్
గులసతి మోము గన్గొనుటకున్ మన సొగ్గదు “అంతసాగఁ బెం
డిలి యిఁక నేల?” యంచును బరించెడి పెద్దల నోరు గ్రొవ్వనే?
౫ అ ౪౪ శ్రవ.

౯ “చ. మమత దలిర్పఁగా నుపరి మన్మథకేళిని గూడు వేళ “నో
రమణిరొ నన్ను గూడి యిఁక అంతులు సేయుఁగ నీకుఁ జెల్లెగా

క మహిని దేనికో ? సనిరు ఉ నాకనుచేమిటి నాదు పూర్వ పు
ణ్యమని వచించు నీను వచనంబులు నా మది నాటకుండునే?"

౫ ఆ ౪౮ శ్రవ.

౧౦. చ. సముఖమున జేర వచ్చి బిగి చన్నులు గ్రుచ్చి కవుంగలించి పా
యము తెమి(జూపు)చుం గమలపాళుల చిల్కలు నోలబెట్టుచున్
గనుకము మీఱ నన్నెనరితెమున సోలగ జేయ నిట్టి భ
గ్రమునగిలు నాటి గోష్ఠిక దాపక రావిక రావు నెచ్చెలీ! "

౫ ఆ ౫౧ శ్రవ.

ఈ పద్యముల యందలి యసభ్యములను మేము వ్యాఖ్యానము సేయఁ జాలక చదువరులకు దెలియుట కై యసభ్యముల క్రింద గీతలు గీసితిమి. వీని కవనమునందు యసభ్యము లొక లెక్కలోనివి గావు. వీనిక మా ఆస్థానకవి రాజాగారి చెంత—

సీ. చెప్పులునుం జవరాలి చిన్నారి పొన్నారి
ముద్దుపలుకులకున్నై మొగము వాచెఁ
గన్నులానసబోడి చిన్ని వన్నెల మోము
ముసి వు చెయ్యులకున్నై మొగము వాచెఁ
జేతులా నాల్గింటి జిగ్గు బంగరు రంగు
పొగరు గుబ్బలకున్నై మొగము వాచె
నాలుకా వగలాడి డాలునుం జిగురాకు
మోవి తేనెలకున్నై మొగము వాచె

గీ. మేను నా ముద్దు సుద్దుల మించుబోడి
సొగసు కీల్జడ వేట్లకై మొగము వాచెఁ
రోలు వచ్చెనయ్యు నీ పున్నమాడు
బంపఁగదవయ్య ... ... గొత పు: నానారాజనం.

అనియు, మఱియొకసారి పోలవరము రాజాగారి చెంత—

శా. పారా! దానము లుద్భె గోకటులపై భార్యా సమాయోగ మె
ట్లో? కాలమ్మును గప్పుచుంటుకుక్రై యూహింపఁగానంత వ
ర్షా కాలమ్మునుడెంచె నీయుగము చుపేక్షఁ జేసి ఁ గోడపే
వీకన్ నిల్చును? కృష్ణరాయ నృపతీ! వేవేఁ గటాక్షింపవే!

౮౧వ పుట నానారాజ సందర్శనము.

అనియు, వేంకటపతి మానసా రాజుగారి చెంత--

శ్లో. దేశోదూరతరో గృహావనమహో! వృద్ధాగురూ సాంప్రతం
నూతన్నాయుత చ ఋతుర్హిమదుఃచుపహోప్యత్రైవ్రమాత్!
విద్యాజ్ఞాన వతశ్చ దేవభవతః కింవక్తు మీహామహే
భావ్యం బుద్ధిమతా పరేంగిత విదా శ్రీ మానసా భూపతే!

౬౯వ పుట నానారాజ సందర్శనము.

[దేశము దూరము. మేము గృహావనులము. తల్లిదండ్రులు వృద్ధులు. భార్య నూతన. (అనఁగా క్రొత్తగాఁ గాఁపురమునకు వచ్చినది) ఇది హేమంత ఋతువు. ఈ హేమంతమును గూడ క్రమముగ నిటఁ గడపితిమి. (మా కష్టమును) పరేంగిత జ్ఞాన ధురీణుఁ డగు బుద్ధిమంతుఁ డూహింప వలెను గాని పండిత రాజులగు మీకు మేమేమి చెప్పఁగలము?)

అనియు వాక్రుచ్చినారు. మహారాజుల పేరోలగమ్మున నిట్టి పద్యముల నిస్సంకోచముగాఁ జెప్పిన వీరికిపై యసభ్యము లసభ్యములుగాఁ గానిపింపక పోయినఁ బోవుఁగాక. కాని సహన ద్విచార రసికులకు వారికి మాత్ర మివి యసభ్యములై కర్ణపుట విదారణమును మాఁటిమాటికి విశేషనమును గావింపక మానవు.

ఔచిత్యభంగము.

ఔచిత్యమును గుఱించి వీరించుకంతయైన శ్రద్ధ వహించినట్లు కన్పట్టదు. బాగుగఁ బరిశీలింప నౌచిత్యమను దానిని గవిత్వము చెప్పుటలోఁ బాటింపవలయునని సంగతి వీ రెఱుంగనట్లు తోఁచుచున్నది. ఈ రెండు గ్రంథములలోఁ బాణిగృహీత మిన్నయై యున్నది. దీని యందలి యౌచిత్యభంగములను మేము ప్రదర్శింపఁ జాలకున్నారము. ఈ గ్రంథమునందలి యౌచిత్యభంగములను బ్రదర్శింపఁ బూనుట గ్రామ్యభాషలో వ్రాయఁబడిన గ్రంథము నందలి వ్యాకృతి భ్రంశములను సవరింపఁ బూనుట వంటిది. కావున దీనియెడల నౌదాసీన్యమును వహించి నందులకుఁ బాఠక మహాశయులు మమ్ము మన్నింతురు గాత.

శ్రవణానందము.

ఇందలి కథానాయకుఁడు శ్రీవైష్ణవుఁడు. పండిత రాయఁడు. మహా విరాజు. ,,సమస్తరాజ మకుటీ మణి రంజిత పాదుఁడు'' ,,వితతయశుండు'' అతని నెంత పొగడవలెనో వీరంత పొగడినారు. కాని వెంటనే---

గీ. నక్క పొదరిల్లు పంచాననంబు కరణి
వారకామిని యిలు సొచ్చె వైష్ణవుండు
ఎన్ని చదువులు చదివిన నేమి? నీచు
లకు గురుత్వంబు వైష్ణవులకు నలెంబు॥ ౧౭ ౧౧౧ శ్రవ.

అని యుభయలోకమునకుఁ ద్రోసివేసినారు. ఉగ్రకులజుఁడును గథానాయకుఁడు నగు మధుసూదను నిట్లు నీచపఱచుట న్యాయ్యముగాదు. వారకాంతయైనను నూర్వ[illegible] వి[illegible] మహాకవి కాళిదాసుఁడు

నారకాంత యన లేక పోయినాఁడు. ఇది యిట్లుండ మధుసూదనుఁడు వారకామిని యిలు సొచ్చెనని నపుడు చెప్పిన యుపమ సందర్భముగ లేదు. యుద్ధ సమయమున యోధుఁడు ప్రతియోధుని క్రోఁడిపోయి నిచ్చస్థలమున దాఁగినప్పు డుపయోగించిన యుపమయినది. కాని వీరీసంగతిని గమనింపఁ జాలక పోయిరి. మధుసూదనుఁడు విశిష్టాద్వైతియైనను నీ రాతనిని వర్ణించిన పట్టున,---

"క. ఎప్పుడు మనమునఁ గలఁచిఁ

దప్పక కడుపారఁ గన్న తల్లిం [illegible] గా

నప్పరమేశ్వరి యాతని

కప్పుడె కననౌను బుద్ధ్యమది యెట్టిదియో॥ ౧ఆ ౭౩ శ్రవ.

అని వ్రాయించినారు. ఇది యసంగతము.

"క. అప్పరమేశ్వరి యనుచో

నప్పరమేశ్వరి యటంచు ననపర్థంబుల్

జెప్పెదరఁట! మాయురె! యటు

లెప్పలు వల్కింపనేకదా? మా తెలుఁపుల్ "

దీనినెట్లో విఱిచి లక్ష్మి యని యర్థము చెప్పిన నది యెట్లుండునో మేము చెప్పనక్కఱలేదు. ...లక్ష్మి సహస్రనామ స్తోత్రాదుల యందుఁ గల యిట్టి శబ్దములు విశేషణ పర్యవసాయులు గాని విశేష్యములుగావు. విష్ణు సహస్రనామము లందు "శివాయనమః, శర్వాయనమః" అనికలదు. దానంజేసి శివశర్వ శబ్దములు విష్ణు పర్యాయములుగాఁ బ్రయోగించు వెఱ్ఱులుండరు గదా?"

౨౬, ౫౭వ పుటలు. కవితా విమర్శన ఖండనము.

మఱియొకచో బాలామణి తల్లిచే,--

"క. నవనాగరికులు కొందఱు

శివ శివ! మన మేమి తప్పుచేసితిమొ" (౨ ఆ ౧౦౭ శ్రీవ)

అనిపించినారు! బాలామణియుఁ గల్లియు వైష్ణవమతస్థు రాండ్రు. వైష్ణవులు సంతాపమును దెలుపుటలో శివ శివా యనినట్లు వర్ణించుట యన్యాయ్యము.

మఱియొకచో మధుసూదనుఁడు,--

"క. ధనకాంతా మోహమ్ములు
జనులకు స్వాభావికములు జగమున నెనఁడీ
ధనకాంతా మోహమ్ములఁ
గనకుండునొ వాని శివునిగా నెన్నఁ గదే" ౩ ఆ ౭౧ శ్రీవ.

అనినాఁడు. కేవల ధన కాంతా మోహమ్ములను గననివాఁడు శివుఁడని చెప్పరాదు. ఏ కాంతలమోహములం గననివాఁడుశివుఁడనిన నెన్నగనుండియుండును. కాని యీ యసందర్భముతో మన కిప్పుడు ప్రసక్తి లేదు. ఒకానొక వైష్ణవుఁడు శివుని గొప్పగా వినుతించె ననుట మాత్రము విచారణీయము. ఈ వ్రాఁత కేవల మసందర్భము. శైవులం గేరుచు, శివాలయములకుం బోక శివుఁడు మార్గమున నెదురుపడి నప్పుడు మూల మూలల డాఁగియో మోములపై ముసుఁగు వెట్టుకొనియో తమ నేత్రములకు దోష మంటకుండఁ గాపాడుకొను వైష్ణవ సోదరులు శివుని గొప్పగా వినుతింతురనుట కేవలము ప్రకృతి విరుద్ధము.

మఱియొకచో

"క. అని తన మదిలో వనుకొని
యును బుద్ధిని ద్రిప్పలేక యొగి నుత్తరమ
క్కనకాంగికి లిఖియింపుట
కును ప్రారంభించెఁ గొంత కొంత తెగువతోఁ గదే"

౮ ఆ ౭ శ్రీవ.

అని వ్రాయించినారు. ఇది యసంగత్యపు వ్రాఁత. ఏమన? ఈ జాబు శాలామణికి ప్రత్యుత్తరమా? కాదు కాదు. కానిచో నిపుడు మధుసూదనునకు, శాలామణికి జాబు వ్రాయవలసి నంతటి యవసర మేమి వచ్చినది? తనచేఁ ద్రోయఁబడి నదీతీరము నుండి శాలామణి యెటకేగెనో మధుసూదనుఁడెఱుఁగఁడు. ఇంటికి వెళ్లెనని యూహచే వ్రాయుచున్నాఁడు. శాలామణి నిజముగ నింటికే వెళ్లెనని నాఁడు శాలామణితల్లి యనేకవిధములఁ జెప్పినపు డేమైన శాలామణిపైఁ గనికరించినాఁడా? ఉద్యానవనమున నొంటరిగా యున్నప్పుడు వచ్చి శాలామణి స్వయముగఁ బ్రార్థించినది. అప్పుడైన నొప్పుకొనలేదు. తరువాత వసంతకాలమున మలయమారుతము వీచుచుండఁ, దరు శాఖాంతరముల నుండి చంద్రికిరణములు మెఱుఁగుచుచుండ శుక పిక శారికాదుల సృష్ట మధుర గీతములు సేయుచున్నపుడు మనోహర నదీతీరమున నొంటిగాఁ బోవుచున్నపుడు కడు బడలికతోఁ జనుదెంచి « శంకవలదంచు » గాఢముగ జేయిపట్టుకొని కౌఁగిలించుకొనఁబోయినది. అప్పుడైన నొప్పుకొనలేదు. పయిఁబడు శాలామణినిఁ గర్రాట్లునఁ ద్రోసి పోయినాఁడు. అట్టివాఁ డిప్పుడు శాలామణికి « నీవు ధనము

డక కేవల సౌఖ్యమునే కోరెదవేని నా యభ్యంతరము లే »

నవసరముగ జాబు వ్రాయుటా?

గ్రంథము మనుచరిత్రముతోఁ బోలియుండవలయు నని వీరు ప్రతిరి. కాని యది నెఱవేఱినదిగాదు. ప్రవరుఁడు వరూథిని నెట్లు తిరస్కరించెనో యట్లు మధుసూదనునిచే శాలామణిని నిరస్కరింపించిరి. కాని తరువాత గుట్టుచెడి మధుసూదనునిచే శాలామణికి జాబువ్రాయించినారు. అల్లసాని పెద్దన్న వరూథినిఁ దిరస్కరించిపోయిన ప్రవరుని మఱల నాగిపైఁ బ్రవేశ పెట్టిన యెడలఁ గృష్ణరాయఁ డాతని కేమి బహుమతి సేయునో మా చదువరు లూహించుకొందురుగాత. ప్రవర వేష

మున గ్రంథస్థానిఁ బ్రవేశపెట్టినప్పుడు స్వైరము పెద్దన యెంత గడుసుంద
నముగఁ బ్రవర్తించెనో పరిశీలింతురుగాత.

వీరు మఱియొకచో,—

"చ. రవిమొఱఁగాయె సక్కలువ రాయనికన్న, నిదేమి పాపమో
పవనునికన్న నా మదికిఁ బావకుఁడే మొఱఁగాయె, నక్కటా!
శివ శివ! వేయిమాటలికఁ జెప్పఁగ నేటికిఁ! జిత్తజాత సం
భవమగు నా యవస్థ భగవంతుఁ డెఱుంగును నే నెఱుంగుదుక్"
౪ ఆ ౩౩ శ్రవ.

వైష్ణవియగు బాలానుని మధుసూదనాచార్యుని కుత్తిరము వ్రాయుచు శివ శివా! యని వ్రాసినది. ఇదిన్యాయమా? మఱియు నిందలి " భగవంతుఁ " డను శబ్దమీ సందర్భమున నప్రయోజ్యము. ఇది యిట నసభ్యమైనది.

వీరు శుద్ధ విశిష్టాద్వైతమతస్థుఁ డగు మధుసూదనుఁడు పరమేశ్వరస్థాపనకుఁ డనినారు. శివుని వినుతింపించినారు. అట్టియెడల నిదియొక గొప్ప వింతయా?

వీరి యన్యాయ్యపు వ్రాఁత లింక ననేకములున్నవి. కాని దిక్ప్రద... ముగఁ జూపిన యీ దోసములను బట్టి యవి యూహించుకొనుటకు ... మములే. అయినను, ప్రకృతముతో సంబంధింపక పోయినను వీరి ... పు వ్రాఁత నింకొకదాని నుదహరించి యీ యనౌచిత్య భంగ ప్రక... ను విరమించెదము.

"సీ. ఎండ తీక్ష్ణిన సెజ్జ యిల్లు చేరని బోటి
చేరి వాకిలి తూరఁ జేయనేర్చె
నంత వేఁడిన మొగం బెత్తనేరని చాన
మెత్తి దిట్టిగప్పు పల్తొత్త నేర్చె

నింక మంచము విడె చిన్నాయ నేరని లేమ
యిచ్చి వాతెఱ యాన నీయ నేర్చె
చెయి వట్టి లాగిన సిగ్గ యంటని గోల
యంటితోఁ బన్నుంట యరియు నేర్చె
గీ. ముట్టినంతన ప్రాణము ముగ్గ రాలు
ప్రాణపడక పీఁగొనఁగ నేర్చె నతని కొకంత
హారా! నేఁటిరీతి మారుఁట జేతోంతరంబు
నాతి కన్నరికమ్ము రెండవ దినమున.

3 అ ఉ 2 లక్షణా పరిణయము.

అని వీరు వ్రాయుంచినారు. ఈ నాతి మద్రప్రాక్శ్వరుండను, క్షత్రియకుల శేఖరుండు నగు బృహత్సేన ధగా కాలుని యనుంగుఁ గూఁతురు, భగవంతుఁడగు శ్రీకృష్ణుని ముగ్గుల భార్య. అగు లక్ష్మణ కన్నెరికమ్ము మాయెనని వ్రాసినారు. కటకటా! ఎంతఘోరము! ... సందర్భముల యందుఁ బ్రయోగింప వలెనో వీరి కింత చక్కఁగఁ దెలియును.

ప రి శి ష్ట ము.

పాఠక మహాశయులారా!

గ్రంథము ముగింపక పూర్వము మీతో నొక విషయమును గురించి యించుకంత చెప్పికొన వలసి యున్నది.

ఈ గ్రంథముల యందు దోషము లింతమాత్రమే కలవనియు వ్యాకరణాది దోషము లిన్నిమాత్రమే కలవనియు మీరు తలంపవలదు. అప్రస్తుత ప్రశంసలు, విభక్తి చ్యుతులు, వచన చ్యుతులు, ప్రక్రమ భంగములు, ఛందో భంగములు, గ్రంథ చౌర్యములు మున్నగున వనేకములు గలవు. కాని వాని నన్నిటిని విమర్శించిన గ్రంథమింకను బెద్దదియైపోవునని మానితిమి. వ్యాకరణా ద్యపభ్రంశములు పూర్ణముగాఁ బ్రదర్శింపమికిఁ గూడ నిదియే కారణము. వీరి కవిత్వము నందలి ముఖ్యదోషములను దిక్ప్రదర్శనముగ మాత్రము చూపితిమి.

కావ్యము వ్రాయుట యననఁ జైపై పనిగాదు. దానిలోఁ జాలఁ గష్టమున్నది. మహాకవులు కాళిదాసాదులు కూడఁ బ్రమాదముల పాలయిరి. కాని వీరు మాత్రము,--

*" సత్కావ్య నిర్మాణ చాకచక్యంబన్న
షడ్రసోపేత భోజన " మనికొనిరి.

---

* గ్రంథ పు. నానాశాశ సందర్శనము.

కళాభివర్ధనీ గ్రంథమాల.

౧౯౦౯ లో స్థాపితము.

ఇంకను నవలలు, దేశ చరిత్రములు, మహా పురుషుల జీవితములు వ్రాయులు పరిపూర్ణమునఁ జక్కని కాలికో బైండు చేయించి ప్రకటింపఁ బడును.

ఈ గ్రంథమాలలో నిదివఱలోఁ బ్రకటించిన గ్రంథముల నన్నింటిని గొనుచు నిఁక ముందు ప్రకటింపఁ బోవు గ్రంథముల నన్నింటిని గొనుటకు నొప్పుకొను వారు శాశ్వతపు చందాదారులు.

శాశ్వతపు చందాదారులకు నీ గ్రంథమాలలోని గ్రంథము లన్నియు నంచె కూలి మేమే భరించి నూరు పుటలకు ౦-౮-౦ చొప్పున నిచ్చెదము. ఇతరులకు నీ పుస్తకములు అంచె కూలి గాక నూరు పుటలకు ౦-౧౦-౦ చొప్పున నీయఁ బడును.

అనుబంధ గ్రంథములను చందాదారుల కుచితముగ నిచ్చెదము.

శాశ్వతపు చందాదారులు సొమ్ము మొదట నీయ నక్కఱ లేదు. ఒక్కొక్క పుస్తక మచ్చు ముగియఁగనే అది వ్యాల్యూ పేబిలుద్వారా పంపఁ బడును.

చందాదారులు ప్రవేశ రుసుము క్రింద ౦-౪-౦ చెల్లింప వలెను. ప్రవేశ రుసుము తమ దరఖాస్తుతోఁ బంపవచ్చును. లేదా మొదటబంపు వి. పి. లోఁజేర్చి రాఁబట్టుకొనఁ బడును.

ఇదివఱలోఁ బ్రకటింపఁబడిన నాల్గు గ్రంథములు దక్క నిఁక డెమ్మీలోఁ బ్రకటింపఁ బడవు.

మా గ్రంథమాలకు ౧౦ మంది చందాదారులను జేర్చువారికి నిదివఱలోఁ బ్రకటించిన నాల్గు గ్రంథములను నూరక యిచ్చెదము.

ఇదివఱలోఁ బ్రకటించిన గ్రంథములు.

వారకాంత. (ప్రతులు లేవు)

రామదేవ విజయము. ౦-౬-౦.

ఇది యొక నాటకము. రెడ్ల చరిత్ర. కథా కల్పన మత్యద్భుతము. రెడ్ల సంభాషణము విని తీరవలెను. వీర రస పరిప్లుతము. రెడ్ల శౌర్య మిందుఁ జక్కఁగఁ బ్రదర్శింపఁ బడినది.

సాహసిక రాజపుత్రిము. ౦-౬-౦.

ఇది యొక చరిత్ర విషయిక నాటకము. ఉదయపుర రాణా మీరాదివిస్స్వరు దండెత్తి వచ్చుట. రాణీ యగు రామాబాయి అక్బరుని యుద్ధమునకుఁ బిలిచినప్పుడు చదివిన పద్యము లెల్ల వినితీరవలయును.

పాణిగృహీతా శ్రవణానంద శృంఖల. ౦-౬-౦.

ఇది తిరుపతి వేంకటకవుల పాణిగృహీతయను శ్రవణానందమునను విమర్శ గ్రంథము. నిష్పక్షపాతముగ వ్రాయఁబడినది. అనేక విధ దోషము లిందు ఖండింపఁ బడినవి. ఇది విద్యార్థులకు నిర్దుష్టాంధ్ర సాహిత్యమును, కవులకు నిర్దుష్టమును సరళమునగు మృదుశైలిని, బండితులకు సారావగాహనమును గలిగించును. ప్రతి దినము ను తెనుఁగు పరీక్షార్థులు వచ్చుచున్నవి. మించిన దొరకదు.

గుణమంజరి. ౦-౩-౦.

ఇందుఁ గామ, క్రోధ, లోభ, మోహ, మద, మాత్సర్యము లను షడ్గుణము లు వర్ణింపఁ బడినవి ఇట్టి గ్రంథ మే భాష యందును లేదు. ఇది కథా సంబంధ మెంత మాత్రమును లేక పోయినను జక్కని యొక నవల వలె నుండును. మృదు మధుర శైలి. ఆ యా విషయము లతి స్వభావ సిద్ధముగను, నతి విస్పష్టముగను వర్ణింపఁ బడినవి. త్వరపడినఁ గాని ప్రతులు చిక్కవు.

రు ౦-౯-౦ లకు తక్కువ వి. పి. చేయఁబడదు.

మా చందాదారులకు అంపె కానుకలో నై నాల్గు గ్రంథములు ౧-౦-౦.
ఇతరుల కంపె కానిక ,, ౧-౪-౦.

రాఁబోవు గ్రంథము.

మిథునానురాగము.

ఇది యాత్యన్నత మగు చరిత్ర విషయిక నవల. రంగుల పటము లుండును ఇది బి కాలిజో చైందు. చదువ నారంభించిన దుద ముట్టు వఱకు విడువరు. ములు బంకించంద్రుని గ్రంథములతో సరిపోలఁగును.

తయారగుచున్న [illegible] —ఇంగ్లండు దేశచరిత్ర, భూగోళ శాస్త్రము వర్ధని,
వలయును [illegible] మానేజరు, కలా

ఆంధ్ర ప్రచారిణీ గ్రంథ నిలయము.

నిడదవోలు—కృష్ణా జిల్లా.

ఇందు వెలువడిన నవలలు.

	చందాదారులకు.	ఇతరులకు.
దుర్గేశనందిని	0—12—0	1—0—0
వసుమతీ వసంతము	1—0—0	1—8—0
లలిత చంద్రహాసము	0—10—0	0—14—0
మృణ్మయి	1—0—0	1—6—0
సీతారామ	1—0—0	1—8—0
నూర్జహాను	1—0—0	1—8—0
రాజసింహ	1—0—0	1—8—0
మాధవీలత	1—0—0	1—5—0
మృణాలిని	1—0—0	1—5—0
దురదృష్టవంతులు	1—0—0	1—8—0
విష వృక్షము	1—0—0	1—5—0
రాధారాణి	0—3—0	0—4—0
యుగళాంగులీయకము	0—3—0	0—4—0

ఇందు రెండు మాసముల కొకటి చొ॥ కాలికో క్రౌనుసైజు ముద్దుల మూటకట్టు గ్రంథములు వెలువడుచుండును. 100 పేజీలకు రు 0—6—0 చొ॥ వెల యేర్పఱచి చందాదారులకుఁ బంపుచుందుము. ఎంత పెద్ద గ్రంథమైనను రు 1—0—0 కు మించియుండదు. ఇందు శాశ్వత చందాదారులుగాఁ జేరు వారికి మా యనుబంధ గ్రంథమాలికా గ్రంథములన్నియు దిగువ వ్రాసిన రీతిని మిక్కిలి చౌకగా నీయఁబడును.

అనుబంధ గ్రంథమాల.

అతి మనోహరంబులును, రసవంతములును, నీతిదాయకంబులు నగు చిన్న చిన్న నవలలను ముద్రించి మన యాంధ్రప్రచారిణీ గ్రంథమాలికకనుబంధములుగాఁ బ్రకటించుచున్నాము. ఈ నవలలన్నిటిని జనసామాన్యమునకంతకు నందుబాటుగా నుండునట్లు స్వల్పమూల్యమునకుఁ బంపుచున్నాము. ఇందును మా చందాదారులకి

తరులకిచ్చు వెలకంటె తగ్గించియిచ్చుచున్నాము. మా గ్రంథమాలికా గ్రంథముల తోఁబాటు వీనినిగూడఁ బంపుటకనువుగానుండుటచే నీగ్రంథములకును మా చందాదారులు పోస్టేజి చెల్లింపవలసిన యావశ్యక మెంత మాత్రమును లేదు. ఈ నవలలు రు 0—2—0 లు మొదలు రు 0—8—0లు వఱకును ఇతరులకును, రు0—1—6 మొదలుకొని 0—6—0 వఱకును మా చందాదారులకును దొరకుచుండును. చందాదారులు కానివారు పోస్టేజి ప్రత్యేకముగా భరింపవలసియుండును. ఈనవల లెన్నటికిని రు 0—8—0 లు వెలకుమించియుండవు. 300 పేజీలున్నను మా చందాదారులకు రు 0—6—0 ల వెలకుమించియుండవు. ఈ నవలలు క్రౌను 8 పేజీల సైజునను డెమ్మీ 12 పేజీల సైజునను వెలువడుచుండును.

మా చందాదారులలో నీ చిన్న నవలలను కోరువారు మాకు ఆర్డరును పంపిన యెడల నప్పటికిఁ దయారైన యనుబంధములను పెద్దనవలలతోఁ గలిపి పంపుచుందుము. కాబట్టి కావలసినవారు మాకు వెంటనే ఆర్డరులు పంపింపవలయును.

ఇందు ప్రకటింపఁబడిన నవలలు.

	చందాదారులకు	ఇతరులకు
మాలతి	0--1--6	0--2--0
ప్రభావతి	0--2--0	0--3--0
కమలాకాంతుఁడు	0--1--6	0--2--0
లలిత	0--2--0	0--3--0
సాధన	0--5--0	0--7--
సీరన	0--5--0	0--7--0
పరిమళ	0--6--0	0--8--0
రోహినాను	0--6--0	0--8--0
ఉన్మాదిని	0--2--0	0--3--0
లీల	0--3--0	0--4--0

వలయువారు,—

శ్రీ, ఆంధ్ర పరిచారికా గ్రంథ నిలయము,
నిడదవోలు, కృష్ణా జిల్లా.
అని వ్రాయవలయును.

N. RAMANUJASWAMI, B. A., B. L.,
President.

T. DHARMA ROW, B. A.,
Editor.

"వేగుఁజుక్క" గ్రంథమాల.

(Established on 12th December 1911 in honour of the Delhi Coronation Durbar.)

బరంపురము, గంజాం జిల్లా.

1. శాశ్వతపు చందాదారుల నీతిని గ్రంథము లిమ్మఁబడును.

2. ప్రవేశరుసుమును నాల్గణాలనిచ్చి, మేము ప్రచురించు గ్రంథములన్నిఁ బుచ్చుకొనుచుండువారే శాశ్వతపు చందాదారులు. ఏదేని యొక్క గ్రంథము పుచ్చుకొనినచో, నట్టివారు శాశ్వతపు చందాదారులు కారు.

3. శాశ్వతపు చందాదారులకు వత్సరమునకు మూఁడు గ్రంథములను పోస్టేజీ కాక రెండు రూపాయలకును, మరియు నొక యనుబంధ గ్రంథమును ఉచితముగ (వత్సరాంతమున) నీయఁబడును.

4. శాశ్వతపు చందాదారులగువారు, వత్సరపు చందాయగు రెండు రూపాయలను (పోస్టేజీలుకాక) ముందుగ నీయవలెనను నిబంధనలేదు. మేము ప్రచురితగ్రంథముల వి.పి.గా నంపినపుడెల్ల వానిని తిరుగఁగొట్టక పుచ్చుకొనుచుండినఁ జాలు.

5. శాశ్వతపు చందాదారులు ప్రవేశరుసుము నాల్గణాలను ముందుగనీయనిచో, దానిని, వారికి వి పి చేసిపంపు మొదటి గ్రంథములఖరీదు, పోస్టేజీలతోపాటు, రాఁబట్టుకొందుము.

6. ఏరేని కొంతకాలము మా పుస్తకములఁ బుచ్చుకొని, పిమ్మటమాని, తిరుగఁ బుచ్చుకొనవలెనన్నచో, వారుతిరుగఁ బ్రవేశరుసుమునిచ్చి, శాశ్వతపుచందాదారులై, మున్ను గైకొనని గ్రంథములఁ గొనవలెను.

7. శాశ్వతపు చందాదారులగు స్త్రీలుగాని, సమాజములుగాని, ప్రవేశరుసుము నీయనక్కఱలేదు.

8. మా గ్రంథమాలకు వత్సరపుచందా మిక్కిలితక్కువగా రెండురూపాయలే యగుట పోస్టేజీలు కొనువారే భరించవలెను.

ఈగ్రంథమాల స్థాపించుటలో మాముఖ్యోద్దేశములు.

1. ఆంధ్రభాషలో నిదివఱకవలంబించని కొన్ని నూతన మార్గముల ననుసరించి, గ్రంథముల రచియింపించి, భాషామతల్లికి నూతనాలంకారములు సమకూర్చుట.

2. అముద్రితపూర్వక విఖ్యాత గ్రంథములఁ బ్రచురించుట.

3. ఆంగ్లేయభాషా గ్రంథరచనాసామర్థ్యముగలవారిచేతను, పండితకవులచేతను, గ్రంథములను వ్రాయించి యేతత్కాలమున గ్రంథకర్తలను ప్రోత్సాహ మొనర్చుట.

4. ఈ సమాజము యొక్క వత్సరలాభమునఁ గొంత వేఱుపఱచి, సహాయావశ్యకములయిన, యాంధ్ర సమాజములకు శక్తివంచనలేకుండ, మాకు సాధ్యమైనంతవఱకు, ద్రవ్యసహాయ మొనర్చుట.

గ్రంథ రచనా నియమములు.

1. (i) ప్రకృతి వర్ణనలు (Description of Nature)
   (ii) స్వభావనిరూపణము (Characterisation)
   (iii) స్వభావోన్మీలనము (Development of character)
   (iv) నూతనకల్పనలు (New ideas)
   (v) చరిత్రవిషయిక చిత్రములు (Historical Beauties)

మొదలగు విశేషములచే విరాజిల్లుచు జనబాహుళ్యమునకుపయోగించు నవలలు, నాటకములు, ప్రబంధములు, జీవచరిత్రములు, భాషాంతరీకరణములు, మొదలగు గ్రంథములను బ్రచురింతుము.

2. సాధారణముగ గ్రంథమునం దేదేని యొకానొక చమత్కారవిశేషము లేనిచో మేము ప్రచురింప సమకట్టఁజాలము.

సాధనవిధానములు.

1. మా పుస్తకములుకొని చదువుచుండు శాశ్వతపు చందాదారుల సంఖ్య వృద్ధి కావలెను. 2. పోషకులును, రాజపోషకులును, దమ కరుణావృష్టిచే నభిమానించుచుండవలెను. 3. పండితకవులు, గ్రంథకర్తలు, దయఁజూపుచుఁ బ్రచురణార్హము గ్రంథము లొసఁగుచుండవలెను. ఈ మొదలగు సహాయము లెన్నియేని కావలెను.

శాశ్వతపు చందాదారుల సమకూర్చు వారికి ప్రోత్సాహము.

1. మా గ్రంథమాలకు ఐదుగురు శాశ్వతపుచందాదారుల సమకూర్చువారికి వేఁగుఁజుక్క యొక్క రెండవ కూర్చియగు, "వాఁడే వీఁడు" అను నిరూపకనవల నుచితముగ నిత్తుము. పదుగురను జేర్చువారి కొకవత్సరమునఁ బ్రచురించు గ్రంథముల నుచితముగ నిత్తుము. పదునైదుగురను జేర్చువారు మా గ్రంథమాలకు శాశ్వతముగ నుచితపు చందాదారులగుచున్నారు.

2. ఇరువదియైదుగురకుఁ దక్కువగాకుండఁ జేర్చువారికి, మా మండలివారు బహుమానము నిత్తురు.

3. ఏటఁబడికి నించిన చందాదారులఁ జేర్చువారు మా సమాజమునకు, వారిష్టపడిన చో పోషకు లగుచున్నారు.

4. శాశ్వతపు చందాదారులను సమకూర్చు సామర్థ్యముగలవారు, ఏజంట్లుగాఁ బనిచేయఁగోరినచో, వారికిఁదగిన కమీషనుగాని, జీతముగాని, యీయఁబడును.

5. తాము సమకూర్చు శాశ్వతపు చందాదారులు మా గ్రంథములనెల్లఁ గొనువారుగా నుండవలెను.

ప్రచురింపఁబడిన గ్రంథములు.

ఉషఃకాలము (The Dawn)--కలభాషిణి యనుపేర నాంధ్రభాష, స్వీయచరిత్రఁ జెప్పుచుండ నటుల వ్రాయఁబడిన యాంధ్రభాషాచరిత్ర. సంపాదక ప్రణీతము. 232 పేజీలు కలిగి, "పేపర్ వైటు" కాగితముపై ముద్రింపఁబడిన వచనకావ్యము. వెల చందాదారులకు 0-14-0. ఇతరులకు 1-8-0. పోష్టేజికాక.

వాఁడే వీఁడు (This is He)-అపూర్వమగు నిరూపకనవల. ఆంధ్రభాష యిదివఱకెన్నఁడెఱుంగదు. దీనిఁ జదువ ప్రారంభించినది మొదలు ముగించువఱకు మానాయ వనసాధ్యము. కార్యదర్శి ప్రణీతము. కథాసందర్భానుసారము వేయఁబడిన 'హాఫ్ టోన్ బ్లాక్' కలిగి 278 పేజీలుగల చిత్రమగు వచన ప్రబంధము. వెల చందాదారులకు 0-12-0 ఇతరులకు 1-2-0 పోష్టేజికాక.

ప్రేమము (Love)--ఇది యొక వాస్తవ విషయము ననుసరించి వ్రాయఁబడిన పవిత్రనాటిక. చరిత్రాత్మకమై, సంఘసంస్కార సంబంధికమై విరాజిల్లుచు, షేక్స్పియర్ మహాకవి నాటకఫక్కి ననుసరించి, వ్రాయఁబడినదగుటఁ బెక్కండ్రచే సనుతి గాంచినది. (అచ్చులో నున్నది) వెల చందాదారులకు 0-6-0 ఇతరులకు 0-9-0 పోష్టేజికాక.

ఇతర విషయములు.

1. అన్యోన్యసహాయప్రకటనలకు తావొసంగుదుము. ఇతరుల ప్రకటనలకు సరసమగు ధరల కారుచౌక చేసి యేర్పరచినాము.

ఇట్లు, భాషాసేవకుఁడు

 దేవరాజు వేంకట కృష్ణారావు.

కార్యదర్శి.

వివేకవర్ధనీ గ్రంథమాల.

నియమములు.

1. ఆంధ్రభాషామతల్లికి సేవఁజేయుటయే యీగ్రంథమాలయొక్క ముఖ్యోద్దేశము.

2. ఇందు ఆంధ్రభాషాభివృద్ధికిఁ దోడ్పడఁదగు నాలుగు గ్రంథములు వత్సరమునకుఁ బ్రకటింపఁబడును.

3. ఇందు ప్రబంధములు, నవలలు, నాటకములు, దేశచరిత్రలు, దేశోపకారులగు కొందరుమహనీయులచరిత్రలు మున్నగునవి ప్రకటింపఁబడును.

4. ఈ గ్రంథమాలయందు ప్రకటింపఁబడు గ్రంథములనన్నింటి కొనుటకు నొప్పుకొనువారు శాశ్వతపు చందాదారులుగా నెంచుకొనఁబడుదురు.

5. శాశ్వతపు చందాదారులకు ఈ గ్రంథమాలలోని గ్రంథములన్నియు పోష్టేజీ మేమే భరించి నూఱుపుటలకు రు 0-4-0 వంతున నిచ్చెదము ఇతరులకు ఈ పుస్తకములు పోష్టేజీగాక నూఱుపుటలకు రు 0-6-0 వంతున నీయఁబడును.

6. ఇందు సంవత్సరమునకు 800 పుటలకంటె నెక్కువపుటలుగల గ్రంథముల ప్రకటింపఁబడవుగాన చందాదారులకు వత్సరమునకు రు2-0-0 కంటె నెక్కుడుకాదు

7. శాశ్వతపు చందాదారులు ప్రవేశరుసుము. రు 0-3-0 ల నీయవలెను.

8. ఈ గ్రంథమాలయందుఁ బ్రకటింపఁబడు గ్రంథములన్నియు దళసరి కాగితములు, చక్కనియచ్చు, మంచిబైండు గలిగియుండును.

ఇందు ప్రకటింపఁబడిన గ్రంథములు.

1. బుధకుమార చరిత్ర:—ఇది షట్చక్రవర్తులలో నాలవ వాఁడగు పురూరవు గురించి వ్రాయఁబడిన యైదంకముల చక్కని నాటకము. ఇందు నవరసములుఁ జక్కగా వర్ణింపఁబడినవి. ఇందలి పద్యచమత్కృతి చదివినగాని తనివిదీర నేరదు.

దీనివెల చందాదారులకు రు 0-7-0 ఇతరులకు రు 0-11-0.

గ్రంథకర్త వంగల చిన్నకృష్ణయ్యశాస్త్రి.

2. సత్యాబాయి:—ఇదియొక చరిత్రవిషయిక నవల. శిలాదేవుఁడను రాజద్రోహియొక్క మోసమును, సంగరాణాచక్రవర్తియొక్క ధైర్యస్థైర్యములను, సత్యవ్రతయోగియొక్క కార్యనిర్వాహకత్వమును మొదలగు విషయములను విపులముగా వర్ణింపఁబడినవి. దీనిఁ జదివిన పదునారవ శతాబ్దప్రారంభమందలి హిందూదేశవుయొక్క రాచకీయ వ్యవహారములన్నియుఁ దెలియఁగలను.

దీనివెల చందాదారులకు రు 0-6-0. ఇతరులకు రు 0-9-0.

గ్రంథకర్తలు, ఎల్. [illegible] ఉప్పయ్య, టి. కేశవరావు.

తిమ్మాపురపుశతావధానము:—ఇది గ్రంథమాలానుబంధగ్రంథము. ఇందలి పద్యములు మృదుమధురశైలిచే రచియింపఁబడినవి.

దీనివెల రు 0-1-0. ఇది చందాదారులకుచితము.

గ్రంథకర్త. రాళ్లబండి వెంకటసుబ్బయ్య శాస్త్రి.

రాఁబోవు గ్రంథములు.

సర్వంజగన్నాథం:—ఇదియొక మిశ్రమప్రబంధము. ఇందు కలియుగ చర్యానంతరయు స్వాభావికముగా వర్ణింపఁబడినది. గ్రంథకర్తలు. రాళ్లబండి వెంకటసుబ్బయ్య శాస్త్రి, చల్లా పిచ్చయ్య శాస్త్రి. శతావధానులు.

పీరాబాయి:—ఇదియొక చరిత్ర విషయిక నవల.

గ్రంథకర్తలు. పి. ఆంజయ్య, డి. రంగాచారి.

తయారగుచున్న గ్రంథములు.

రాజవదన, భువనమోహిని, కరుణాదేవి, విద్యుల్లత, హరిశ్చాత్రపీయము.

N. B. ఈ గ్రంథమాల కయిదుగురు శాశ్వతపు చందాదార్లను జేర్చువారికి ఇందు ప్రకటించిన గ్రంథములలో వారు కోరిన దుచితముగా నీయఁబడును. పదునైదుగురు శాశ్వతపు చందాదార్లను జేర్చు వారిని మా గ్రంథమాల శాశ్వతపు చందాదారునిగాఁ జేర్చుకొని ఇందు ప్రకటింపఁబడిన గ్రంథము లన్నియు నుచితముగా నీయఁబడును.

ఇట్లు,

టి. కేశవరావు.

మేనేజర్, వివేకవర్ధనీ గ్రంథమాల.

ఇనగల్లు, పెదనందిపాడు పోస్టు. గుంటూరు జిల్లా.

ఆంధ్ర భారతి.

ఇది సచిత్ర మాస పత్రిక. డబిల్ క్రౌను 8 ఆకారమున నుండును. ఇట్టి పత్రిక వేఱొకటి యాంధ్ర భాషలో లేదు. అన్ని విధముల నిది ఇంగ్లీషు నందలి స్టాండర్డ్ రివ్వ్యూను బోలియుండును. ఎల్లరుం జదువం దగినది. లోక జ్ఞానమును గలిగించుట కింతటి యుత్కృష్ట సాధనము వేఱొకటి లేదు. ఎల్లరి కందుబాటగునట్లు చందా రు 4-0-0 లు మాత్రమే యేర్పాటు గావింపఁబడినది. ఆంధ్రసోదరు లెల్లరు దీని నాదరింతురుగాక.

వలయు వారు;—

 మేనేజరు ఆంధ్ర భారతి.

బందరు.

అని వ్రాయవలెను

క వి త.

పత్రికాధిపతులు రామ కృష్ణ కవులు.

పోషకులు శ్రీ పిఠాపురము రాజా వారు.

ఇందుఁ జక్కని నవలలు, నాటకములు, ప్రబంధములు ముద్రింపఁ బడుచుండును.

చందా సం 1 కి రు 3-0-0

పల్లెటూరి వారికి ,, రు 2-0-0

విద్యార్థులకు, స్త్రీలకు ,, రు 1-8-0

వలయువారు,— మానేజరు కవిత,

పిఠాపురం

అని వ్రాయవ